

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

دانش فنی پایه

رشته عکاسی

گروه هنر

شاخه های فنی و حرفه ای و کاردانش

پایه دهم دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

- نام کتاب: دانش فنی پایه (رشته عکاسی) - ۲۱۰۵۹۸
- پدیدآورنده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
- مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش
- شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: خدیجه بختیاری، مهدیه سادات مدرسی، سروش کیایی، سید نیما پورحسینی و رجویی، بهرام تیموری، یاسر سپهر (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
- مدیریت آماده‌سازی هنری: زانیار بلوری (پودمان ۱)، محدثه وحیدی مهر (پودمان ۲)، محمدرضا طهماسب پور (پودمان ۳)، داریوش کیانی (پودمان ۴)، صیاد نبوی (پودمان ۵) (اعضای گروه تألیف)
- شناسه افزوده آماده‌سازی: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
- نشانی سازمان: احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - مریم کیوان (طراح جلد) - سارا ساعدی‌نژاد (صفحه‌آرا) - فاطمه صفری ذوالفقاری، مهدی علیپور، نیلوفر حکیم‌جوادی و سیما لطفی (امور آماده‌سازی)
- ناشر: تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
- چاپخانه: تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
- سال انتشار و نوبت چاپ: وب‌گاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
- چاپ اول ۱۴۰۵: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارو پخش)
- تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹
- شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

ملت شریف ما اگر در این انقلاب بخواهد پیروز شود باید دست از آستین برآرد و به کار بپردازد. از متن دانشگاه‌ها تا بازارها و کارخانه‌ها و مزارع و باغستان‌ها تا آنجا که خودکفا شود و روی پای خود بایستد.

امام خمینی «قَدَسَ سِرَّةُ»

پودمان اوّل: کلیاتی درباره عکاسی ۱

■ واحد یادگیری ۱: عکاسی و کاربردهای آن ۲

پودمان دوم: قوانین عکاسی ۱۹

■ واحد یادگیری ۱: قوانین و مقررات حقوقی در عکاسی ۲۰

پودمان سوم: تاریخ عکاسی ایران ۳۷

■ واحد یادگیری ۱: پیدایش و پیشرفت عکاسی در ایران ۳۸

پودمان چهارم: ایده پردازی در عکاسی ۶۵

■ واحد یادگیری ۱: آشنایی با مفهوم و فرایند ایده پردازی در عکاسی ۶۶

پودمان پنجم: شرایط ویژه در عکاسی ۸۷

■ واحد یادگیری ۱: تحلیل شرایط ویژه برای عکاسی ۸۸

منابع ۱۲۰

شرایط در حال تغییر دنیای کار در مشاغل گوناگون، توسعه فناوری‌ها و تحقق توسعه پایدار، ما را بر آن داشت تا برنامه‌های درسی و محتوای کتاب‌های درسی را در ادامه تغییرات پایه‌های قبلی براساس نتایج ارزشیابی از رشته، بازطراحی و تألیف کنیم. مهم‌ترین تغییر در کتاب‌ها، آموزش و ارزشیابی مبتنی بر شایستگی است. شایستگی، توانایی انجام کار واقعی به‌طور استاندارد و درست تعریف شده است. توانایی شامل دانش، مهارت و نگرش می‌شود. در رشته تحصیلی - حرفه‌ای شما، چهار دسته شایستگی در نظر گرفته است:

شایستگی‌های فنی برای جذب در بازار کار مانند توانایی عکاسی و موضوعات مرتبط با آن
شایستگی‌های غیر فنی برای پیشرفت و موفقیت در آینده مانند نوآوری و مصرف بهینه
شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات مانند کار با نرم‌افزارها

شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر مانند کسب اطلاعات از منابع دیگر

بر این اساس دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش مبتنی بر اسناد بالادستی و با مشارکت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، متخصصان برنامه‌ریزی درسی فنی و حرفه‌ای و خبرگان دنیای کار مجموعه اسناد برنامه درسی رشته‌های شاخه فنی و حرفه‌ای را تدوین نموده‌اند که مرجع اصلی و راهنمای تألیف کتاب‌های درسی هر رشته است. این کتاب دانش فنی است که ویژه رشته عکاسی تألیف شده است و شما در طول دوره سه‌ساله، ۲ کتاب دانش فنی با شایستگی‌های متفاوت را آموزش خواهید دید. کسب شایستگی‌های این کتاب برای موفقیت در شغل و حرفه برای آینده بسیار ضروری است. هنرجویان عزیز سعی کنید تمام شایستگی‌های آموزش داده شده در این کتاب را کسب و در فرایند ارزشیابی به اثبات رسانید.

کتاب درسی دانش فنی پایه رشته عکاسی شامل پنج پودمان است و هر پودمان دارای یک واحد یادگیری است. شما هنرجویان عزیز پس از یادگیری هر پودمان می‌توانید شایستگی‌های مربوط به آن را کسب نمایید. هنرآموز محترم شما برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات، منظور می‌کند.

همچنین علاوه بر کتاب درسی شما امکان استفاده از سایر اجزای بسته آموزشی که برای شما طراحی و تألیف شده است، وجود دارد. یکی از این اجزای بسته آموزشی کتاب همراه هنرجو می‌باشد که برای انجام فعالیت‌های موجود در کتاب درسی باید استفاده نمایید. کتاب همراه خود را می‌توانید هنگام آزمون و فرایند ارزشیابی نیز همراه داشته باشید. سایر اجزای بسته آموزشی دیگری نیز برای شما در نظر گرفته شده است که با مراجعه به وبگاه رشته خود با نشانی www.oerp.ir می‌توانید از عناوین آن مطلع شوید.

فعالیت‌های یادگیری در ارتباط با شایستگی‌های غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای، حفاظت از محیط زیست و شایستگی‌های یادگیری مادام‌العمر و فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه با شایستگی‌های فنی طراحی و در کتاب درسی و بسته آموزشی ارائه شده است. شما هنرجویان عزیز کوشش نمایید این شایستگی‌ها را در کنار شایستگی‌های فنی آموزش ببینید، تجربه کنید و آنها را در انجام فعالیت‌های یادگیری به کار گیرید.

رعایت نکات ایمنی، بهداشتی و حفاظتی از اصول انجام کار است لذا توصیه‌های هنرآموز محترمتان در خصوص رعایت مواردی که در کتاب آمده است را در انجام کارها جدی بگیرید.

امیدواریم با تلاش و کوشش شما هنرجویان عزیز و هدایت هنرآموزان گرامی، گام‌های مؤثری در جهت سربلندی و استقلال کشور و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و تربیت مؤثر و شایسته جوانان برومند میهن اسلامی برداشته شود.

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

در راستای تحقق اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران و نیازهای متغیر دنیای کار و مشاغل، برنامه درسی رشته عکاسی طراحی و بر اساس ارزشیابی انجام شده، محتوای آموزشی جدید تألیف شد. کتاب حاضر از مجموعه کتاب‌های دانش فنی می‌باشد که برای سال دهم تدوین و تألیف شده است. این کتاب دارای ۵ پودمان است که هر پودمان از ۱ واحد یادگیری تشکیل شده است. همچنین ارزشیابی مبتنی بر شایستگی از ویژگی‌های این کتاب می‌باشد که در پایان هر پودمان شیوه ارزشیابی آورده شده است.

هنرآموزان گرامی می‌بایست برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات برای هر هنرجو ثبت کنند. نمره هر پودمان از دو بخش تشکیل می‌شود: ارزشیابی پایانی در هر پودمان و ارزشیابی مستمر برای هر یک از پودمان‌ها. از ویژگی‌های دیگر این کتاب طراحی فعالیت‌های یادگیری ساخت‌یافته در ارتباط با شایستگی‌های فنی و غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای و مباحث زیست محیطی است. این کتاب جزئی از بسته آموزشی تدارک دیده شده برای هنرجویان است که لازم است از سایر اجزای بسته آموزشی مانند کتاب همراه هنرجو، نرم‌افزار و فیلم آموزشی (رمزینه‌های سریع پاسخ ابتدای هر پودمان) در فرایند یادگیری استفاده شود. کتاب همراه هنرجو در هنگام یادگیری، ارزشیابی و انجام کار واقعی، مورد استفاده قرار می‌گیرد. شما می‌توانید برای آشنایی بیشتر با اجزای بسته یادگیری، روش‌های تدریس کتاب، شیوه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی، مشکلات رایج در یادگیری محتوای کتاب، بودجه‌بندی زمانی، نکات آموزشی شایستگی‌های غیرفنی، آموزش ایمنی و بهداشت به کتاب راهنمای هنرآموز این درس مراجعه کنید.

عنوان پودمان‌های کتاب عبارت است از:

- پودمان اول:** با عنوان «کلیاتی درباره عکاسی»، در واحد یادگیری ۱ کلیاتی درباره عکاسی و کاربردهای آن پرداخته شده است.
- پودمان دوم:** با عنوان «قوانین عکاسی»، در واحد یادگیری ۱ به قوانین و مقررات حقوقی در عکاسی پرداخته شده است.
- پودمان سوم:** با عنوان «تاریخ عکاسی ایران»، در واحد یادگیری ۱ به پیدایش و پیشرفت عکاسی در ایران پرداخته شده است.
- پودمان چهارم:** با عنوان «ایده‌پردازی در عکاسی»، در واحد یادگیری ۱ به آشنایی با مفهوم و فرایند ایده‌پردازی در عکاسی پرداخته شده است.
- پودمان پنجم:** با عنوان «شرایط ویژه در عکاسی»، در واحد یادگیری ۱ به تحلیل شرایط ویژه برای عکاسی پرداخته شده است.

امید است که با تلاش و کوشش شما همکاران گرامی اهداف پیش‌بینی شده برای این درس، محقق گردد.

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

پودمان اوّل

کلیاتی درباره عکاسی

واحد یادگیری ۱

عکاسی و کاربردهای آن

واحد یادگیری

در این واحد یادگیری، هنرجو با ماهیت و جایگاه عکاسی آشنا می‌شود و کارکردهای اصلی آن را در حوزه‌های مستندسازی، اطلاع‌رسانی، علمی، تبلیغاتی و هنری می‌شناسد.

استاندارد یادگیری

یادگیری مفهوم، ماهیت، کارکردها و اهمیت عکاسی، آشنایی با عکاسی به‌عنوان رسانه‌ای برای ثبت، انتقال و بیان واقعیت و اندیشه.

مقدمه

عکاسی یک زبان تصویری و از شیوه‌های اصلی ارتباط بصری دردنیای امروز است که ابعاد گوناگونی از هنر، فناوری و علم را در بر می‌گیرد. امروزه با پیشرفت فناوری‌های تولید و انتشار عکس، عکاسی بیش از پیش در دسترس همگان قرار گرفته و به بخشی جدانشدنی از ارتباطات روزمره انسان‌ها تبدیل شده است. عکس‌ها در انتقال اطلاعات، آموزش، تبلیغات، علوم و ثبت رویدادها نقش مهمی ایفا می‌کنند؛ از این رو، شناخت مفاهیم پایه و اصول حرفه‌ای این رشته برای هنرجویان ضرورت دارد. هدف این پودمان، آشنایی اولیه و کلی با ماهیت عکاسی، ابعاد حرفه‌ای و زمینه‌های کاری آن است. هنرجویان در این پودمان با مفاهیم زیر آشنا می‌شوند:

- تعریف عکاسی و ویژگی‌های آن به عنوان یک رسانه تصویری
 - کاربردهای عکس در زندگی روزمره، رسانه‌ها و علوم مختلف
 - شاخه‌های متنوع عکاسی، محیط‌های کاری و فرصت‌های شغلی مرتبط
 - مهارت‌های فنی و دیداری مورد نیاز برای فعالیت در عکاسی
 - مراحل کاری عکاس از انتخاب موضوع تا ارائه و انتشار اثر
- مطالعه این فصل زمینه‌ای برای درک بهتر عکاسی فراهم کرده و ضرورت یادگیری آن را در قالب یک رشته تحصیلی روشن خواهد ساخت.

عکاسی چیست؟

واژه عکاسی (Photography) در ریشه لغوی خود از دو کلمه یونانی (photos) به معنای «نور» و (graphos) «طراحی» گرفته شده است؛ یعنی «طراحی یا نگارش با نور». در تعریف فنی، عکاسی فرایند ثبت و ضبط نور بر روی یک سطح حساس (حسگر دیجیتال یا فیلم) است. اما عکاسی فراتر از نگارش نور و ثبت مکانیکی صحنه‌ها است. عکاسی هم‌زمان یک فن (تکنیک)، یک علم، یک هنر و یک رسانه و زبان ارتباط جهانی است. عکاسی ابزاری برای بیان اندیشه، انتقال پیام و بازآفرینی واقعیت است که در آن عکاس با بهره‌گیری از ابزارهای فنی، پیام یا دیدگاه خود را در قالبی تصویری ارائه می‌کند. عکاسی توانایی‌ها و کارکردهای منحصر به فردی دارد که آن را از سایر رسانه‌ها متمایز می‌سازد. برخی از قابلیت‌های مهم عکاسی به شرح زیر است:

- **حافظه تصویری و ثبت تاریخ:** عکس‌ها حافظه تصویری انسان هستند. عکاسی این قدرت را دارد که رویدادها، چهره‌ها، مکان‌ها و لحظات گذشته را برای آینده حفظ کرده و به عنوان سندی معتبر و ماندگار از تاریخ فردی و جمعی ایفای نقش کند.
- **ثبت و توقف زمان:** عکاسی می‌تواند برشی دقیق از زمان (حتی یک هزارم ثانیه) را ثبت کند؛ اتفاقی که چشم انسان قادر به تشخیص آن نیست. این توانایی امکان ثبت لحظات نادر و تحلیل حرکت را فراهم می‌کند.
- **روایت‌گری و داستان‌گویی:** یک عکس یا مجموعه‌ای از عکس‌ها می‌تواند بدون نیاز به کلمات، روایتی داستانی از یک ماجرا، شیء یا محصول، زندگی یک فرد یا یک موضوع اجتماعی ارائه دهد.
- **آشکارسازی امور نادیدنی:** عکاسی به کمک ابزارها و تکنیک‌های خاص می‌تواند موضوعاتی را که با چشم عادی قابل دیدن نیستند (مانند ذرات میکروسکوپی، داخل بدن انسان یا تصاویر نجومی) آشکار و قابل مطالعه کند.

■ **بازنمایی و تعبیر واقعیت:** عکس در ظاهر بازنمایی (نمایش دوباره) دقیق دنیای واقعی است، اما عکاس با انتخاب زاویه دید، کادربندی و حذف یا افزودن عناصر، معنای صحنه را هدایت کرده و تعبیر خود را از واقعیت ارائه می‌دهد.

■ **ارتباط بدون مرز:** عکس زبانی جهان شمول است که بدون نیاز به ترجمه زبانی، می‌تواند مفاهیم پیچیده انسانی، اجتماعی، علمی و خبری را منتقل کند.

■ یکی از قابلیت‌های عکاسی را که در متن درس نام برده شده انتخاب کنید.
(حافظه تصویری و ثبت تاریخ / ثبت و توقف زمان / روایت‌گری و داستان‌گویی / آشکارسازی امور نادیدنی / بازنمایی و تعبیر واقعیت / ارتباط بدون مرز)
با جستجو در منابع مختلف (کتاب‌ها، مجلات، وب‌سایت‌ها و...) برای قابلیت مورد نظر خود پنج عکس پیدا کنید.
عکس‌های انتخابی را در کلاس به نمایش بگذارید و دلایل انتخاب خود را برای هم‌کلاسی‌هایتان شرح دهید.
آیا از نظر دوستان‌تان عکس‌هایی که انتخاب کرده‌اید توانسته‌اند قابلیت مورد نظر را به خوبی نشان دهند؟
■ به نظر شما، آیا عکاسی دارای قابلیت‌های مهم دیگری نیز هست که در متن درس به آنها اشاره نشده باشد؟
با هم‌کلاسی‌های خود در این زمینه تبادل نظر کنید و نمونه‌هایی از این قابلیت‌ها یا کارکردهای خاص را با هدایت هنرآموز روی تخته کلاس بنویسید.

کاربردهای عکس

عکس بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی امروز انسان‌ها است. هر فرد در طول روز، بدون آنکه آگاهانه متوجه باشد، با صدها عکس روبه‌رو می‌شود؛ از پیام‌هایی که در شبکه‌های اجتماعی رد و بدل می‌شوند تا عکس‌های خبری، تبلیغاتی، آموزشی و علمی. در واقع عکاسی رسانه‌ای حیاتی برای ارتباط تصویری، آموزش، اطلاع‌رسانی و توسعه دانش در عرصه‌های گوناگون است. کاربردهای اصلی عکس را می‌توان در پنج حوزه دسته‌بندی کرد:

■ عکاسی در زندگی روزمره و

ارتباطات فردی: عکس‌ها ابزار اصلی ثبت خاطرات، هویت‌بخشی و تعاملات اجتماعی در دنیای امروز هستند. از عکاسی برای ثبت لحظات مهم زندگی (مانند سفرها، جشن‌ها و رویدادهای خانوادگی) استفاده می‌شود. همچنین با ظهور پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی، عکس بیشتر از قبل به زبانی برای ارتباطات روزمره، بیان سبک زندگی و اشتراک‌گذاری تجربه‌ها با دیگران تبدیل شده است (عکس ۱).

■ **عکاسی در رسانه‌ها و خبررسانی (مطبوعات و مستندنگاری):** تصاویر نقش کلیدی در انتقال اخبار و روایت رویدادهای جهان دارند. یک عکس خبری یا مستند می‌تواند وقایع سیاسی، اجتماعی، جنگ‌ها، بحران‌های محیط‌زیستی یا فرهنگ اقوام مختلف را بدون نیاز به متن‌های طولانی به تصویر بکشد. عکس‌ها به دلیل قابل استناد بودنشان (سندیت)، تأثیرگذاری عمیقی بر افکار عمومی جامعه دارند و اغلب به‌عنوان اسناد تاریخی معتبر از آنها استفاده می‌شود.

■ **عکاسی در صنعت، تجارت و تبلیغات:** در دنیای تجارت، عکاسی یکی از مهم‌ترین ابزارهای بازاریابی و معرفی محصول است. عکاسی تبلیغاتی و صنعتی به معرفی ویژگی‌های یک کالا، خدمات یا برند می‌پردازد و نقش مستقیمی در جلب توجه مشتری و تصمیم‌گیری او برای خرید دارد. تصاویر به‌کاررفته در کاتالوگ‌ها، فروشگاه‌های اینترنتی، پوسترها و بیلبوردهای شهری نمونه‌های روشنی از حضور و اهمیت عکاسی در این حوزه هستند.

■ **عکاسی در علوم و فنون:** در پژوهش‌های علمی، پزشکی، آموزشی و صنعتی، عکس‌ها برای ثبت و بررسی پدیده‌هایی به کار می‌روند که با چشم عادی قابل دیدن نیستند یا نیاز به مدارک تصویری معتبر دارند. برای نمونه در پزشکی: ثبت تصاویر میکروسکوپی و تصویربرداری‌های تخصصی برای تشخیص بیماری‌ها و آموزش.

عکس ۲

در جغرافیا و نجوم: ثبت تصاویر هوایی و ماهواره‌ای برای نقشه‌برداری، بررسی تغییرات اقلیمی و کاوش‌های کیهانی. در علوم جنایی و قضایی: ثبت اسناد هویتی، جزئیات صحنه جرم و مدارک بصری برای بررسی‌های حقوقی.

■ **عکاسی هنری و بیان شخصی:** عکاسی در کنار کارکردهای کاربردی، اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی خود، یکی از شاخه‌های هنرهای بصری نیز محسوب می‌شود. در عکاسی هنری، هنرمند از طریق رسانه عکاسی تلاش می‌کند تا مفاهیم ذهنی و دیدگاه‌های شخصی خود را بیان کرده و به مخاطب منتقل کند. عکس‌های هنری معمولاً به‌صورت چاپ‌های ویژه، در قالب چیدمان‌های خاص یا به شکل کتاب‌های هنری در فضای نمایشگاهی (گالری‌ها، موزه‌ها و...) به نمایش درمی‌آیند (عکس ۲).

یک روز با عکس‌ها:

از زمانی که بیدار می‌شوید تا هنگام رفتن به مدرسه، داخل محیط مدرسه و در راه بازگشت به خانه، به دقت به اطراف خود نگاه کنید. حداقل پانزده مورد از عکس‌هایی را که در طول یک روز دیده‌اید، به همراه محل مشاهده و زمینه کاربردی آن، در جدولی مشابه جدول صفحه بعد یادداشت کنید. جلسه بعد در کلاس جدول مشاهدات خود را با هم‌کلاسی‌هایتان به اشتراک بگذارید.

فعالیت کلاسی

زمینه کاربرد عکس (روزمره / خبری / تبلیغاتی / علمی و آموزشی / هنری)	محل مشاهده	عکسی که مشاهده کردم
تبلیغاتی	آشپزخانه	عکس روی بسته بیسکویت

شاخه‌های عکاسی و فرصت‌های شغلی

عکاسی دنیایی متشکل از تخصص‌های گوناگون است که هر کدام ابزار، محیط کار و الگوی اقتصادی خاص خود را دارند. انتخاب مسیر حرفه‌ای، نیازمند شناخت شاخه‌های مختلف عکاسی، توانایی‌های فنی متناسب با هر شاخه و همچنین علاقه و استعداد فردی است. بر همین اساس و برای مطالعه بهتر، در این بخش شاخه‌های عکاسی در هفت گروه اصلی زیر دسته‌بندی و بررسی می‌شود:

- عکاسی پرتره
- عکاسی تبلیغاتی و صنعتی
- عکاسی مستند، خبری و گزارشی
- عکاسی معماری و فضای داخلی
- عکاسی طبیعت و حیات وحش
- عکاسی مفهومی و هنری
- عکاسی علمی

دسته‌بندی یادشده تنها به‌عنوان یک چهارچوب کلی و نقشه راه عمل می‌کند. بدیهی است که این دسته‌بندی می‌تواند به شکل‌های دیگر و متنوع‌تر ارائه شود.

نکته

عکاسی پرتره

■ **تعریف:** تمرکز اصلی این شاخه بر ثبت چهره، ژست‌ها و حس درونی افراد است. این حوزه طیف گسترده‌ای از ثبت عکس‌های هویتی، عکاسی تخصصی کودک و نوزاد، عکس‌های خانوادگی و ثبت مناسبت‌ها (مانند ازدواج، تولد، جشن‌ها) را در برمی‌گیرد. در عکاسی پرتره، روان‌شناسی ارتباط با سوژه، توانایی ایجاد حس راحتی و هدایت درست ژست و حالت، به‌اندازه مهارت فنی و نورپردازی مهم است (عکس ۳).

■ محیط کار

– **آتلیه‌ها و استودیوهای ثابت:** محیط‌هایی کاملاً کنترل‌شده مجهز به منابع نور مصنوعی (فلاش‌ها و نورهای استودیویی)، شکل‌دهنده‌های نور (نرم‌کننده، بازتاب‌دهنده و جهت‌دهنده)، پرده پس‌زمینه و وسایل صحنه.

– **فضای خارجی و مکان‌های متغیر:** شامل تالارها، عمارت‌های اختصاصی، فضاهای شهری یا طبیعت که عکاس در آنها به تلفیق نور طبیعی و نورهای کمکی می‌پردازد.

■ فرصت‌های شغلی مرتبط

مدیر یا عکاس ثابت آتلیه‌های عمومی و تخصصی (کودک، بارداری و خانوادگی)

عکاس مجالس، جشن‌ها و مناسبت‌های اجتماعی

عکس ۳

عکاسی تبلیغاتی و صنعتی

تعریف: هدف این شاخه، معرفی کالاها، خدمات، برندها و فرایندهای تولید با هدف بازاریابی، برندسازی، افزایش فروش و مستندسازی فرایندهای صنعتی است. عکاسی از محصولات، سفارشی برای کاتالوگ، بسته‌بندی، بلبورد تبلیغاتی، فروشگاه اینترنتی عمده فعالیت عکاسان در این شاخه است. شاخصه اصلی این حوزه، دقت فوق‌العاده تکنیکی، مهارت در چیدمان و صحنه‌پردازی، معرفی خلاقانه محصول و نمایش واقعی جنسیت، بافت، رنگ و فرم کالا است (عکس ۴).

■ محیط کار

- استودیوهای تبلیغاتی: فضاهای مجهز به میز نور، خیمه عکاسی، سیستم عکاسی متصل به رایانه، ابزارهای سنجش دقیق رنگ و دکورهای مناسب جهت عکاسی از مدل‌ها و محصولات.

- سایت‌های صنعتی، شرکت‌ها و لوکیشن‌های تبلیغاتی: کارخانه‌ها، خطوط تولید، انبارها، پروژه‌های

عکس ۴

عمرانی یا فضاهای شهری و اختصاصی جهت عکاسی تبلیغات، مُد و پوشاک.

■ فرصت‌های شغلی مرتبط:

عکاس تبلیغاتی در آژانس‌های تبلیغاتی

عکاس تخصصی مُد و پوشاک برای برندها، کاتالوگ‌ها و مجلات

عکاس تخصصی محصولات برای بسترهای فروش آنلاین

عکاس صنعتی مستقر یا پروژه‌ای برای صنایع بزرگ، کارخانه‌ها و شرکت‌های تولیدی

عکاسی مستند، خبری و گزارشی

■ تعریف: هدف از این شاخه ثبت واقعی و گزارش مستند رویدادهای زنده، وقایع سیاسی، مسائل اجتماعی

و فرهنگی، حوادث و اخبار ورزشی است. در این شاخه، عکس ابزاری برای اطلاع‌رسانی، روایت‌گری و

آگاهی‌بخشی است. اصل بنیادی عکاسی مستند و خبری، تعهد به واقعیت، سرعت عمل بالا و رعایت اخلاق

حرفه‌ای است. همچنین یک عکاس مستند علاوه‌بر درک فنی باید نسبت به مسائل اجتماعی، فرهنگی و

سیاسی آگاهی داشته باشد (عکس ۵).

■ محیط کار

– محیط‌های پویا و غیرقابل پیش‌بینی: شامل محیط‌های شهری، نشست‌ها و رخداد‌های سیاسی، مسابقات

و استادیوم‌های ورزشی، مناطق بحران‌زده و جوامع محلی.

– فضای کاری سریع و آنلاین: وابستگی شدید به زمان، انتقال سریع فایل‌ها از محل عکاسی و پردازش

پایه‌ای و حداقلی تصاویر در کوتاه‌ترین زمان ممکن.

■ فرصت‌های شغلی مرتبط:

عکاس خبری برای خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها و سایت‌های خبری

عکاس ورزشی برای مجلات، آژانس‌های ورزشی و باشگاه‌ها

دبیر، ادیتور عکس یا مدیر بخش بصری در مطبوعات و رسانه‌ها

عکاس مستقر در روابط عمومی سازمان‌های دولتی یا خصوصی جهت پوشش مستمر رویدادها

عکاس رویدادهای هنری (جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، فیلم، تئاتر، کنسرت و...).

عکاسی معماری و فضای داخلی

■ **تعریف:** ثبت دقیق (علمی) و زیبای (هنری) خطوط، فرم‌ها، حجم‌ها، نورپردازی و تناسبات فضایی در بناها و سازه‌ها وظیفه اصلی این شاخه از عکاسی است. عکاسی از پروژه‌های عمرانی، ساختمانی، مجتمع‌های تجاری، بناهای تاریخی و تهیه تصاویر برای طراحان داخلی، دفاتر املاک و نشریات تخصصی از کاربردهای اصلی آن است. کار با دوربین یا تجهیزات تخصصی جهت اصلاح پرسپکتیو و کنترل توازن نورمحیطی با نور داخلی، اساس تکنیکی این حوزه را تشکیل می‌دهد (عکس ۶).

■ محیط کار

– **محیط‌های بیرونی:** سایت‌های ساختمانی، برج‌ها و بناهای شهری؛ با وابستگی کامل به زاویه تابش خورشید، فصل و شرایط آب‌وهوایی.

– **فضاهای داخلی:** هتل‌ها، رستوران‌ها، منازل مسکونی و مراکز اداری؛ که نیازمند استفاده از نورپردازی‌های موضعی یا نوردهی‌های متعدد و تکنیک‌های نرم‌افزاری تلفیق عکس است.

■ فرصت‌های شغلی مرتبط

عکاس پروژه‌ای برای دفاتر معماری، شرکت‌های ساختمانی و مهندسان مشاور
عکاس تخصصی پروژه‌های طراحی داخلی و دکوراسیون
عکاس آژانس‌های املاک و مستغلات بزرگ یا نهادهای متمرکز بر ساخت‌وسازهای شهری
همکاری با مجلات، وب‌سایت‌ها و کتاب‌های تخصصی معماری و شهرسازی
همکاری با نهادهای فرهنگی و گردشگری برای مستندسازی بناهای تاریخی و میراث معماری.

عکس ۶

عکاسی طبیعت و حیات وحش

■ **تعریف:** ثبت چشم‌اندازهای طبیعی (landscape)، زیست‌بوم‌ها، گیاهان، پدیده‌های جوی و رفتار جانوران در زیستگاه‌های طبیعی‌شان از جمله وظایف عکاسان این شاخه است. این شاخه نیازمند صبر و شکیبایی

عکس ۷

زیاد، شناخت جغرافیایی، آگاهی از زیست‌شناسی حیات‌وحش و توانایی سفرهای طولانی و استقامت در شرایط محیطی سخت و ایزوله است (عکس ۷).

■ محیط کار

— **فضاهای باز طبیعی:** کوهستان‌ها، کویرها، جنگل‌ها، سواحل و پارک‌های ملی با کیفیات نوری متفاوت (طلوع، غروب، شب) و شرایط آب‌وهوایی گوناگون.

— **کار در شرایط استتار:** استفاده از لنزهای متنوع و خصوصاً لنزهای سوپر تله‌فوتو، پوشش‌های استتاری و تجهیزات مقاوم در برابر نفوذ آب و گردوغبار.

■ فرصت‌های شغلی مرتبط

عکاس پروژه‌ای برای مجلات جغرافیا، محیط‌زیست، گردشگری و حیات‌وحش،

فروش حق استفاده از تصاویر در بانک‌های عکس بین‌المللی و داخلی

برگزاری، آموزش و راهنمای تورها و ورکشاپ‌های تخصصی عکاسی طبیعت

چاپ و فروش آثار در قالب کتاب عکس یا چاپ‌های هنری (Fine Art Prints)

■ عکاسی مفهومی و هنری

■ **تعریف:** در این شاخه، عکس ابزاری برای بیان دیدگاه‌های شخصی، مفاهیم عمیق ذهنی، احساسات، اندیشه‌ها یا رویکردهای هنری عکاس است. برخلاف سایر شاخه‌ها، در عکاسی هنری اغلب سفارش‌دهنده اولیه‌ای وجود ندارد بلکه اثر نهایی، خروجی ایده و دغدغه فکری خود عکاس است. در این حوزه، هنرمندان معمولاً با دریافت اعتبارات هنری (Grant) یا شرکت در برنامه‌های اقامتی هنرمندان (Art Residency) پروژه‌های خود را پیش می‌برند (عکس ۸).

■ محیط کار

— **استودیوی شخصی و لوکیشن‌های انتخابی:**

فضایی کاملاً آزاد و فارغ از محدودیت‌های مرسوم در استودیوهای تبلیغاتی.

— **بستر ارائه هنری:** ارتباط مداوم با گالری‌ها، موزه‌ها، حراجی‌ها، رویدادهای هنری و مجموعه‌داران.

■ فرصت‌های شغلی مرتبط:

فعالیت به‌عنوان هنرمند، عکاس و ارائه اثر در گالری‌ها و نمایشگاه‌ها

فروش نسخه‌های چاپی محدود و شناسنامه‌دار

نمایشگاه‌گردانی، پژوهش و برگزاری کلاس‌ها و ورکشاپ‌های هنری.

عکس ۸

عکاسی علمی

■ **تعریف:** به کارگیری تکنیک‌ها، روش‌ها و ابزارهای خاص عکاسی برای ثبت، تحلیل و مستندسازی دقیق داده‌های علمی، آزمایشگاهی، پزشکی و قانونی. ویژگی اصلی این شاخه، امانت‌داری و حذف کامل ذهنیت و سبک شخصی عکاس، دقت محض و وفاداری به واقعیت موضوع است. در این شاخه علاوه بر دانش فنی بالا در زمینه عکاسی، عکاس معمولاً باید در زمینه فعالیت مورد نظر نیز تخصص لازم را داشته باشد (عکس ۹).

■ محیط کار

– **مراکز تخصصی و آزمایشگاهی:** مراکز درمانی، سازمان‌های تحقیقاتی هنری و باستان‌شناسی، نهادهای پلیسی و امنیتی، رصدخانه‌ها و آزمایشگاه‌های صنعتی.

– **تجهیزات ویژه:** استفاده از دوربین‌های متصل به میکروسکوپ، تلسکوپ، سیستم‌های تصویربرداری فرابنفش (Ultraviolet) و مادون قرمز (Infrared) و دوربین‌های سرعت بالا (High-Speed).

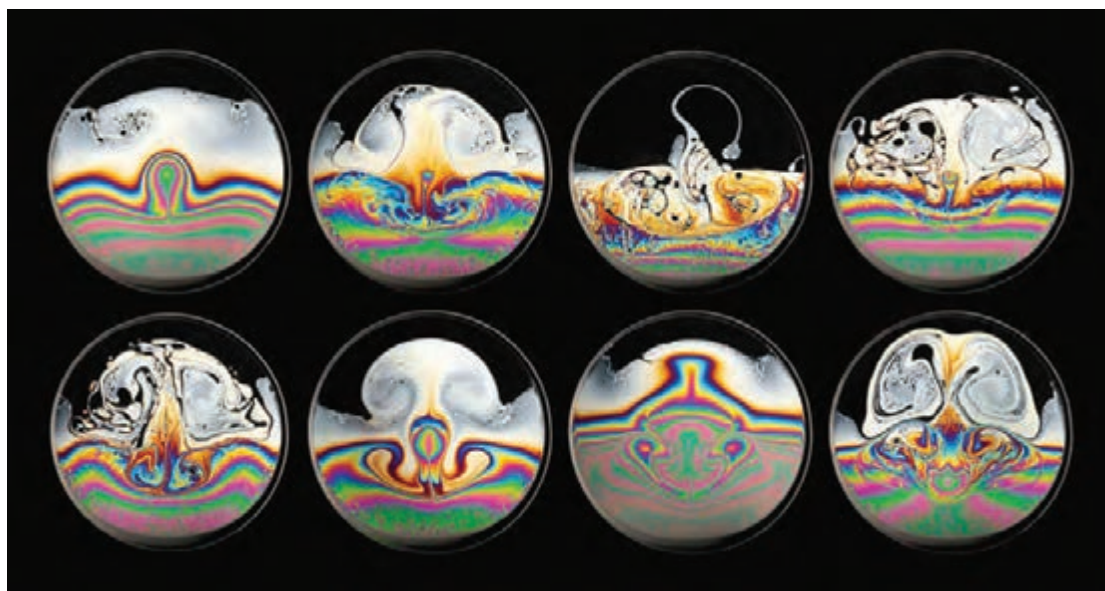
■ فرصت‌های شغلی مرتبط:

عکاس پزشکی و زیست‌شناسی در بیمارستان‌ها، مراکز درمانی و دانشگاه‌های علوم پزشکی

عکاس صحنه جرم و تشخیص هویت برای نهادهای قضایی و پلیس

عکاس فنی و آنالیز ساختار مواد در صنایع هوافضا، متالورژی و آزمایشگاه‌ها

عکاس و پژوهشگر نجومی برای رصدخانه‌ها و مراکز کاوش‌های فضایی

عکس ۹

سایر فرصت‌های شغلی مرتبط با رشته عکاسی

طیف مهارت‌هایی که در رشته عکاسی آموزش داده می‌شود (از جمله نورپردازی، شناخت رنگ، کار با نرم‌افزارهای تخصصی و سواد بصری) تنها به «عکاسی کردن» محدود نمی‌شود. دانش‌آموختگان این رشته می‌توانند در مشاغل کاربردی و تخصصی زیر نیز وارد بازار کار شوند:

□ **ویرایشگر و روتوش کار تخصصی عکس:** اصلاح نور و رنگ، روتوش چهره و آماده‌سازی تصاویر برای آتلیه‌ها، برندها و بسترهای فروش آنلاین.

نکته

- **دستیار عکاس و مدیر فنی استودیو:** تنظیم نورپردازی، چیدمان صحنه، مدیریت تجهیزات و پشتیبانی فنی از عکاس اصلی در پروژه‌های بزرگ.
- **طراح آلبوم و قاب‌ساز هنری:** صفحه‌آرایی آلبوم‌های مناسبتی، انتخاب کاغذهای تخصصی و آماده‌سازی قاب‌های عکس.
- **کارگردان هنری و ایده‌پرداز تصویری:** طراحی مفهوم (Concept)، انتخاب فضای عکاسی، هدایت موضوع و سرپرستی پروژه‌های تبلیغاتی و تصویری.
- **تولیدکننده محتوای آموزشی و مدرس عکاسی:** تولید محتوای تخصصی، ساخت برنامه‌های آموزشی، تحلیل و بررسی آثار و تدریس مباحث عکاسی.
- **کارشناس و مشاور فروش تجهیزات عکاسی:** ارائه مشاوره تخصصی جهت انتخاب دوربین، لنز و تجهیزات نورپردازی در نمایندگی‌ها و فروشگاه‌های تخصصی.
- **مدیر آرشیو و بانک عکس:** کدگذاری، دسته‌بندی و سامان‌دهی فایل‌های تصویری در خبرگزاری‌ها، سازمان‌ها و موزه‌ها.
- **اپراتور چاپ عکس:** فعالیت در مراکز چاپ عکس از مدیریت رنگ تا چاپ نهایی و ارائه به صورت قاب، شاسی، آلبوم و ...

مهارت‌های فنی و دیداری مورد نیاز در عکاسی

موفقیت در عرصه عکاسی، تنها به داشتن دوربین و ابزار پیشرفته یا شناخت شاخه‌های کاری محدود نمی‌شود. یک عکاس برای ورود به دنیای حرفه‌ای و پاسخگویی به نیازهای بازار کار، باید به دو دسته اصلی از مهارت‌ها مجهز باشد: مهارت‌های فنی (تکنیکی) و مهارت‌های دیداری (سواد بصری). تلفیق این دو مهارت سبب می‌شود یک عکاس علاوه بر ثبت درست موضوع، نگاه شخصی خود را داشته باشد و ایده‌هایش را به تصاویری حرفه‌ای و اثرگذار تبدیل کند.

مهارت‌های فنی

شامل دانش و تسلط بر ابزارهای عکاسی، کنترل شرایط نوری و گرفتن خروجی مناسب جهت انتشار است. این مهارت‌ها به عکاس کمک می‌کنند تا یک تصویر بی نقص و ایده‌آل ارائه دهد.

■ **شناخت و به کارگیری تجهیزات:** توانایی کار با انواع دوربین‌ها، لنزهای گوناگون، فیلترها، سه پایه و سایر لوازم جانبی با توجه به نیاز هر شاخه عکاسی.

■ **کنترل دوربین و تسلط بر عوامل نوردهی:** آشنایی کامل با تنظیمات دوربین و شناخت دقیق «مثلث نوردهی» (دیاگرام، سرعت شاتر و حساسیت) و درک رابطه میان آنها برای دستیابی به نوردهی مطلوب، کنترل عمق میدان و ثبت درست حرکت.

■ **مهارت نورپردازی:** درک رفتار نور، کیفیت نور، جهت تابش و دمای رنگ؛ همراه با توانایی کار با فلاش‌های استودیویی، شکل‌دهنده‌های نور و تلفیق نور طبیعی با نور کمکی.

■ **ویرایش دیجیتال و مدیریت خروجی و چاپ:** تسلط بر نرم‌افزارهای تخصصی پردازش تصویر جهت مدیریت فایل‌های خام (RAW)، اصلاح نور و رنگ، روتوش و آماده‌سازی تصاویر برای چاپ یا ارائه در پلتفرم‌های مجازی.

مهارت‌های دیداری

شامل شناخت عناصر بصری، درک اصول هنری و توانایی ایده‌پردازی و تحلیل تصویر است. این مهارت‌ها به

عکاس کمک می‌کنند تا به عکس‌های خود هویت، معنا و پیام مشخص ببخشند.

■ **ترکیب‌بندی و سواد بصری:** به کارگیری قواعد کادربندی (مانند نقاط طلایی، تعادل، فضای مثبت و منفی)، شناخت عناصر بصری (فرم، بافت، ریتم و فضا) و درک کنتراست و هارمونی برای نظم بصری و ساخت تصویری هدفمند.

■ **درک تصویر:** توانایی درک نشانه‌ها و پیام‌های پنهان در عکس برای انتقال مفاهیم به مخاطب.

■ **شناخت تاریخ عکاسی و سبک‌ها:** آشنایی با تحولات تاریخی عکاسی، آثار عکاسان بزرگ و سبک‌های گوناگون جهت الهام گرفتن و ساخت نگاه شخصی.

■ **ایده‌پردازی و تفکر خلاق:** توانایی تبدیل مفاهیم ذهنی به تصویر و خلق پروژه‌ها و مجموعه‌های عکاسی هدفمند.

نکته

علاوه بر مهارت‌های فنی و دیداری، موفقیت در بازار کار عکاسی نیازمند یادگیری مهارت‌های نرم (Soft Skills) نیز هست. مواردی مانند ارتباط مؤثر با سوژه و مشتری، صبر و شکیبایی در کار، مدیریت زمان و تعهد به زمان‌بندی پروژه‌ها و همچنین آشنایی اولیه با بازاریابی و اصول فروش (Marketing)، مکمل‌های ضروری برای تبدیل یک عکاس ماهر به یک «عکاس موفق» هستند.

مراحل کاری عکاس: از انتخاب موضوع تا ارائه و انتشار اثر

یک پروژه عکاسی موفق، حاصل یک فرایند برنامه‌ریزی شده و گام‌به‌گام است. عکاس حرفه‌ای در هر شاخه‌ای (از پرتره و تبلیغاتی گرفته تا مستند، معماری و حیات وحش)، مسیر کار خود را در سه مرحله اصلی مدیریت می‌کند:

- مرحله پیش تولید (Pre - Production)
- مرحله تولید (Production)
- مرحله پس از تولید (Post - Production)

چرخه جامع اجرای یک پروژه عکاسی

مرحله پیش تولید (قبل از عکاسی)

این مرحله سنگ بنای پروژه است و براساس شاخه عکاسی، نیاز به تحقیق و پیش‌بینی‌های متفاوتی دارد.

■ **تعیین هدف و موضوع:** مشخص کردن مسئله اصلی پروژه برای مثال ثبت حقیقت تاریخی در عکاسی مستند، معرفی محصول در عکاسی تبلیغاتی، ثبت زیبایی سازه در عکاسی معماری یا تحلیل رفتار جانور در عکاسی حیات وحش.

■ **تحقیق و ایده پردازی:** برای مثال در عکاسی هنری یا تبلیغاتی تهیه تابلو یا تخته تصویری ایده‌ها (Mood board) و طرح‌های پیش‌نمایش قدم به قدم (Storyboard)؛ در عکاسی معماری یا طبیعت مکان‌یابی، بررسی زوایای نور خورشید در ساعات مختلف روز و شرایط آب‌وهوایی؛ در عکاسی حیات وحش یا مستند مطالعه رفتار زیستی جانوران یا شناخت فرهنگ و آداب منطقه مورد نظر.

■ **برنامه‌ریزی حقوقی و مجوزها:** اخذ مجوزهای قانونی تصویربرداری (به‌ویژه برای مکان‌های دولتی، تاریخی یا عکاسی هوایی) و تنظیم فرم رضایت‌نامه سوژه در عکاسی پرتره و خیابانی.

■ **آماده‌سازی و ارزیابی تجهیزات:** تست سلامت دوربین‌ها، شارژ باتری‌ها، فرمت کارت‌های حافظه و انتخاب لنزها و تجهیزات جانبی متناسب با پروژه (برای مثال کاور ضدآب برای حیات وحش، سه‌پایه مناسب برای معماری یا فلاش برای عکاسی تبلیغات).

مرحله تولید (هنگام عکاسی)

این مرحله در واقع بخش عملی کار است. عکاس در این مرحله متناسب با موضوع، صحنه را چیدمان کرده یا در محیط واقعی از سوژه عکاسی خواهد کرد.

■ **استقرار و چیدمان صحنه:** چیدمان دکور و هدایت حس و حالت سوژه در محیط‌های کنترل شده (مانند عکاسی تبلیغاتی و صنعتی)، یا جانمایی مناسب عکاس، رعایت مسائل ایمنی و پیش‌بینی رویدادها در محیط‌های کنترل نشده (مانند عکاسی طبیعت و خبری).

■ **نورپردازی و مدیریت نور:** تنظیم و چیدمان منابع نور مصنوعی (فلاش‌ها و شکل‌دهنده‌ها) در استودیو، یا انتخاب زمان و محل مناسب عکاسی برای استفاده بهینه از نور طبیعی خورشید و سنجش و هدایت درست آن در محیط‌های بیرونی.

■ **تنظیمات دقیق فنی:** انتخاب صحیح نوع لنز، تنظیم عوامل نوردهی (شاتر، دیافراگم، حساسیت)، انتخاب حالت فوکوس (تک‌نقطه برای پرتره یا پیوسته برای ورزشی و حیات وحش) و تعیین فرمت ثبت فایل.

■ **پشتیبان‌گیری اولیه در محل (Backup):** انتقال سریع عکس‌ها از کارت حافظه دوربین به هارد اکسترنال یا لپ‌تاپ در پروژه‌های حساس، برای جلوگیری از پاک شدن ناگهانی اطلاعات.

مرحله پس از تولید (بعد از عکاسی)

این مرحله، گام نهایی برای تبدیل داده‌های خام به یک اثر کامل، قابل ارائه و ماندگار است.

■ **حذف و انتخاب:** بازبینی تمام عکس‌ها، حذف تصاویر ناموفق (تار، نوردهی غلط و کادربندی نامناسب) و انتخاب بهترین فریم‌ها براساس هدف پروژه.

■ **ویرایش نرم‌افزاری:** اصلاح نور، کنتراست، تراز سفیدی و مدیریت رنگ در نرم‌افزارهای تخصصی مانند لایت‌روم (Lightroom) و فتوشاپ (Photoshop).

■ **خروجی گرفتن:** ذخیره نهایی فایل عکس با رزولوشن و فضای رنگی مناسب برای چاپ یا انتشار آنلاین و در صورت نیاز برچسب‌گذاری بر روی عکس (Watermark) جهت رعایت حقوق مؤلف (Copyright).

■ **ارائه، انتشار و آرشیو:** تحویل کار به سفارش‌دهنده، چاپ روی کاغذ تخصصی، یا انتشار در پلتفرم‌های مجازی و نمایشگاه‌ها؛ ساخت آرشیو منسجم و دسته‌بندی‌شده از فایل‌های خام (RAW) و نهایی روی هاردهای پشتیبان جهت استفاده‌های آتی؛ و همچنین تهیه کارپوشه (Portfolio) از بهترین نمونه کارها جهت ارائه به مشتریان، نهادها و سازمان‌های مرتبط.

فعالیت کلاسی

«هوش مصنوعی و آینده عکاسی»

امروزه با ظهور ابزارهای هوش مصنوعی، می‌توان تنها با نوشتن چند کلمه، تصاویری شبیه به عکس‌های واقعی تولید کرد. در کلاس با هدایت هنرآموز با هم کلاسی‌های خود درباره پرسش‌های زیر گفت‌وگو کنید:

■ **ارزش ثبت واقعی:** آیا تصویری که توسط هوش مصنوعی و براساس دستورات متنی تولید می‌شود، می‌تواند جایگزین «ثبت یک لحظه واقعی» توسط دوربین عکاسی شود؟

عکس ۱۱

■ **نقش عکاس:** به نظر شما هوش مصنوعی، خطری برای شغل عکاسی است یا ابزاری کمکی که می‌تواند به عکاسان در ایده‌پردازی و ویرایش عکس کمک کند؟

■ **جنبه‌های حسی تصویر:** فکر می‌کنید چه ویژگی‌هایی در یک عکس واقعی وجود دارد که هوش مصنوعی هرگز نمی‌تواند آن را شبیه‌سازی کند؟

پس از پایان گفت‌وگو نظر نهایی خود را در مورد «هوش مصنوعی و آینده عکاسی» در چند سطر بنویسید و نوشته خود را با پاسخ به این پرسش تمام کنید: «یک عکاس در عصر هوش مصنوعی باید چه مهارت‌هایی داشته باشد تا همچنان موفق بماند؟»

عکاسی در مسیر تحول

دنیای عکاسی همواره با پیشرفت فناوری تغییر کرده است. همان‌طور که روزگاری ورود فناوری دیجیتال جایگزین عکاسی فیلمی (آنالوگ) شد، امروزه نیز همه‌گیری گوشی‌های هوشمند، تولید و انتشار انبوه تصاویر در شبکه‌های اجتماعی و ظهور ابزارهای هوش مصنوعی، عکاسی را با چالش‌ها و فرصت‌های تازه‌ای روبه‌رو کرده است.

امروز دیگر تنها ثبت یک عکس یا داشتن تجهیزات پیشرفته به تنهایی امتیاز محسوب نمی‌شود؛ چراکه ابزارهای هوشمند، تولید و ساخت تصویر را بسیار آسان کرده‌اند. در چنین فضایی، بازار کار عکاسی نیز تغییر کرده است و عکاسان موفق کسانی هستند که به جای ارائه یک عکس معمولی، ایده‌های خلاقانه و تجربه‌ای متفاوت به مخاطب یا مشتری ارائه می‌دهند.

در این فضای رقابتی، آنچه عکاس حرفه‌ای را از دیگران متمایز می‌کند، تنها مهارت‌های فنی نیست؛ بلکه «نگاه

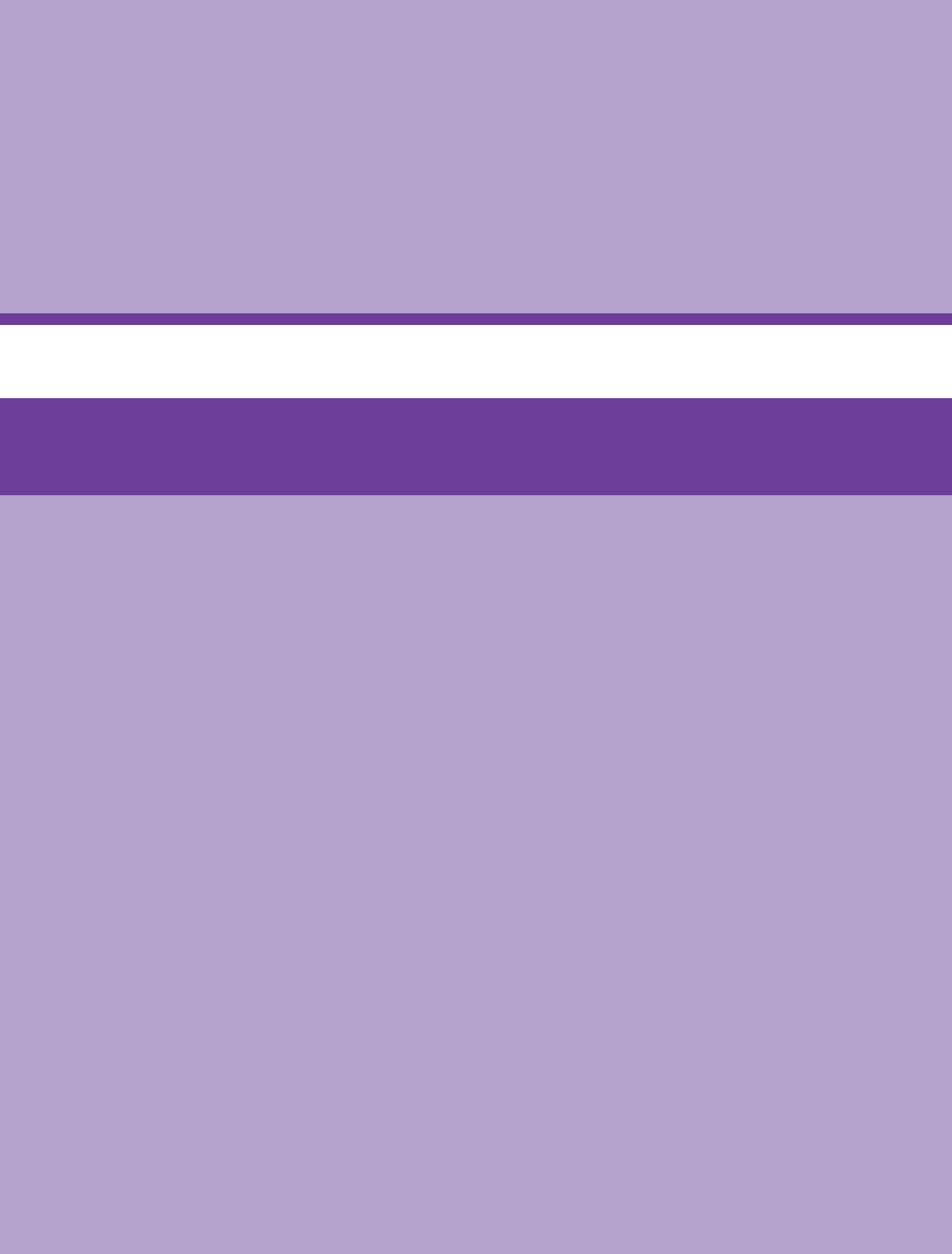
شخصی»، «قدرت روایت‌گری» و «ارتباط مؤثر با انسان‌ها» است. هوش مصنوعی شاید بتواند تصاویری کامل و بی‌نقص تولید کند، اما در حال حاضر فاقد احساس، تجربه واقعی زندگی و خلاقیت شخصی است. عکاس حرفه‌ای با داشتن نگاه شخصی، انتقال تجربه زیسته و ارتباط مؤثر و عمیق با مخاطب می‌تواند به اثر خود هویت و ارزشی واقعی ببخشد.

از سوی دیگر، آموختن عکاسی نقطه پایان مسیر نیست، بلکه آغاز راهی برای ورود به دنیای بزرگ‌تر هنرهای تصویری است. مفاهیمی که عکاس یاد می‌گیرد (از نورپردازی و شناخت لنزها گرفته تا ترکیب‌بندی و نحوه‌دیدن) دقیقاً همان زیربنایی هستند که در کارگردانی سینما، فیلم‌برداری، ساخت تیزرهای تبلیغاتی و هنرهای تصویری به آنها نیاز است. همچنین امروزه عکاسی نقش مهمی در هنر مفهومی، چیدمان (Instalation)، ویدیوآرت و نمایشگاه‌های چندرسانه‌ای ایفا می‌کند و عکاسان می‌توانند از این رسانه برای خلق آثار هنری پیچیده‌تر استفاده کنند.

درنهایت، عکاس موفق کسی است که فناوری‌های نو را به عنوان ابزاری در خدمت تفکر و نگاه خلاق خود به‌کارگیرد و هویت هنری خود را در این دنیای پرشتاب حفظ کند.

نمون برگ ارزشیابی کار

عنوان پودمان	تکالیف یادگیری (واحدهای یادگیری)	استاندارد یادگیری (کیفیت)	نتایج مورد انتظار	(شاخص تحقق)	نمره	
کلیاتی دربارهٔ عکاسی	آشنایی با عکاسی و امکانات رسانه‌ای آن	با تعریف عکاسی و قابلیت‌های آن آشنا می‌شود و اهمیت عکاسی به‌عنوان یک رسانه مستقل را درک می‌کند و شاخه‌های مختلف عکاسی و فرصت‌های شغلی مرتبط با آن را می‌شناسد.	بالاتر از حد انتظار	درباره ژانرهای عکاسی و جریان‌ها و جنبش‌های اثر گذار در عکاسی گفت‌وگو و جست‌وجو و توجه می‌کند.	۳	
			در حد انتظار	کاربرد عکاسی، فرصت‌های شغلی و روش‌های عکاسی را بشناسد.	۲	
	پایین‌تر از حد انتظار			نتواند درباره عکاسی و اهمیت آن به‌عنوان یک رسانه مستقل توضیح دهد.	۱	
	نمره مستمر از ۵					
	نمره شایستگی پودمان از ۳					
	نمره پودمان از ۲۰					

پودمان دوم

قوانین عکاسی

واحد یادگیری ۱

قوانین و مقررات حقوقی در عکاسی

واحد یادگیری

در این بخش، هنرجو با مبانی حقوقی و قراردادی حرفه عکاسی آشنا می‌شود و حقوق مالکیت معنوی و مادی عکس، حق مؤلف و کپی رایت، حق انتشار و چهره‌پردازی از آثار، حقوق مربوط به تصویر و حریم خصوصی اشخاص، دریافت رضایت برای عکاس و انتشار تصویر را می‌آموزد تا بتواند فعالیت حرفه‌ای خود را آگاهانه و مسئولانه انجام دهد.

استاندارد یادگیری

یادگیری اصول و قوانین حقوقی مرتبط با عکاسی در ضمن انجام فعالیت حرفه‌ای، آشنایی با حقوق مالکیت آثار و اشخاص، آشنایی و رعایت حقوق مادی و معنوی اثر، مالکیت و حق بهره‌برداری، حق بر تصویر و حریم خصوصی.

مقدمه

در این واحد یادگیری هنرجویان با اصول، مقررات، قوانین و مباحثی آشنا می‌شوند که هنگام عکاسی، به‌ویژه در ارتباط با شایستگی‌های غیرفنی ضروری است.

قوانین حقوقی و قراردادی عکاسی

پس از آشنایی با مبانی فنی و مفاهیم پایه عکاسی، ورود به عرصه حرفه‌ای این هنر مستلزم شناخت ابعاد حقوقی و قراردادی آن است؛ حوزه‌ای که نقش مهمی در حفظ حقوق عکاس، مشتری و سوژه ایفا می‌کند. در این بخش، موضوعاتی مانند مالکیت عکس، حقوق بهره‌برداری از تصاویر، مجوزهای لازم برای عکاسی و انتشار تصاویر، مسئولیت‌های قانونی عکاس و سایر ملاحظات حقوقی مرتبط با فعالیت حرفه‌ای بررسی می‌شود تا هنرجو، در کنار کسب مهارت‌های فنی، با آگاهی، مسئولیت‌پذیری و آمادگی بیشتری وارد فضای حرفه‌ای عکاسی شود.

حقوق و مسئولیت در عکاسی

عکاسی صرفاً یک هنر یا مهارت فنی نیست، بلکه فعالیتی است که می‌تواند آثار و پیامدهای حقوقی مهمی به همراه داشته باشد. یک عکس ممکن است هم‌زمان به‌عنوان اثری هنری، موضوعی مشمول حقوق مالکیت فکری و در برخی موارد، مستندی قابل استناد در فرایندهای حقوقی یا قضایی مطرح شود. همچنین، تولید، استفاده یا انتشار آن می‌تواند برای عکاس مسئولیت‌های حقوقی و حتی کیفری ایجاد کند. از این رو، عکاس علاوه بر تسلط بر مهارت‌های فنی، باید با مفاهیمی مانند حقوق مالکیت فکری، حریم خصوصی، رضایت آگاهانه، مجوزهای عکاسی و انتشار تصاویر، مسئولیت مدنی و اصول تنظیم قراردادهای عکاسی آشنا باشد. بخش قابل توجهی از اختلافات و دعاوی حقوقی مرتبط با عکاسی نه به کیفیت آثار، بلکه به انتشار بدون مجوز، نقض حریم خصوصی، استفاده تجاری غیرمجاز از تصاویر یا ابهام در مفاد قراردادهای مربوط می‌شود.

نکته

تفاوت «اخلاق حرفه‌ای» و «قانون»

یکی از مهم‌ترین نکاتی که هر هنرجوی عکاسی باید بداند این است که هر رفتار غیراخلاقی الزاماً غیرقانونی نیست و هر رفتار قانونی نیز الزاماً اخلاقی به شمار نمی‌آید.

(الف) رفتار قانونی، اما غیراخلاقی

فرض کنید در یک فضای عمومی از فردی که در حال گریه کردن است عکس می‌گیرید.

□ از نظر حقوقی: بسته به شرایط، ممکن است عکاسی در فضای عمومی منع قانونی نداشته باشد.

□ از نظر اخلاق حرفه‌ای: انتشار یا حتی ثبت چنین تصویری، به‌ویژه اگر موجب خدشه به کرامت، حیثیت یا حریم شخصی فرد شود، می‌تواند با اصول اخلاق حرفه‌ای مغایرت داشته باشد.

(ب) رفتار اخلاقی، اما دارای اشکال حقوقی

فرض کنید برای حمایت از یک مؤسسه خیریه، تصویر فردی را بدون کسب رضایت او در پوستر تبلیغاتی استفاده می‌کنید. هرچند هدف شما خیرخواهانه است، اما استفاده از تصویر اشخاص برای مقاصد تبلیغاتی بدون رضایت آنان می‌تواند موجب مسئولیت حقوقی شود. بنابراین، یک عکاس حرفه‌ای پیش از ثبت، استفاده یا انتشار هر تصویر، باید هم‌زمان دو پرسش را از خود بپرسد:

- آیا این اقدام از نظر قانونی مجاز است؟
- آیا این اقدام با اصول اخلاق حرفه‌ای و احترام به کرامت انسانی سازگار است؟

مسئولیت‌های اصلی عکاس

در فعالیت حرفه‌ای، عکاس در برابر سوژه، کارفرما، مخاطب و قانون مسئولیت‌هایی دارد که رعایت آنها از اصول اساسی این حرفه به‌شمار می‌آید. مهم‌ترین این مسئولیت‌ها عبارت‌اند از:

الف) مسئولیت نسبت به حقیقت: عکاس، به‌ویژه در عکاسی خبری، مستند و اجتماعی، باید از هرگونه دست‌کاری یا صحنه‌سازی گمراه‌کننده که موجب تحریف واقعیت یا فریب مخاطب شود، پرهیز کند.

مثال

عکاس خبری نباید با نرم‌افزار، فردی را به عکس اضافه یا از آن حذف کند؛ زیرا این کار واقعیت رویداد را تغییر می‌دهد.

ب) مسئولیت نسبت به سوژه انسانی: افراد صرفاً موضوع عکاسی نیستند، بلکه از حقوقی مانند کرامت انسانی، حریم خصوصی و حق تصمیم‌گیری درباره استفاده از تصویر خود برخوردارند. عکاس باید در تمام مراحل عکاسی و انتشار تصاویر، این حقوق را محترم بشمارد.

مثال

اگر عکاس بخواهد عکس پرتره یک دانش‌آموز را در پوستر یا شبکه‌های اجتماعی منتشر کند، باید پیش از انتشار، اجازه او یا در صورت لزوم، اجازه والدینش را دریافت کند.

ج) مسئولیت نسبت به کارفرما و قرارداد: در پروژه‌های سفارشی، عکاس باید حدود خدمات، زمان و شیوه تحویل آثار، حقوق بهره‌برداری از تصاویر و سایر تعهدات طرفین را به‌طور شفاف در قرارداد مشخص کند.

مثال

اگر عکاسی برای ثبت مراسم یک شرکت استخدام شده است، باید از قبل مشخص شود که چند عکس تحویل می‌دهد، چه زمانی آنها را آماده می‌کند و آیا شرکت اجازه استفاده تبلیغاتی از تصاویر را دارد یا خیر.

د) مسئولیت نسبت به قانون: عکاس باید با قوانین و مقررات مرتبط با عکاسی، انتشار تصاویر، حقوق اشخاص و دریافت مجوزهای لازم آشنا باشد و فعالیت حرفه‌ای خود را در چارچوب قانون انجام دهد.

مالکیت عکس

در اغلب نظام‌های حقوقی و براساس اصول پذیرفته‌شده حقوق مالکیت فکری، مالک اولیه حقوق یک عکس، عکاس یا پدیدآورنده اثر است؛ یعنی شخصی که عکس را خلق کرده است. این اصل معمولاً حتی در مواردی که دوربین متعلق به شخص دیگری باشد، هزینه عکاسی توسط مشتری پرداخت شده باشد یا عکس در یک مراسم خصوصی ثبت شده باشد نیز برقرار است، مگر آنکه قانون یا قرارداد، ترتیب دیگری را مقرر کرده باشد.

مالکیت عکس به دو دسته حقوق مادی و حقوق معنوی تقسیم می‌شود:

حقوق مادی: حقوق مادی به صاحب اثر اجازه می‌دهد از عکس بهره‌برداری اقتصادی کند یا اجازه استفاده از

آن را به دیگران واگذار کند. مهم‌ترین این حقوق عبارت‌اند از:

- **حق تکثیر:** تهیه نسخه یا کپی از عکس.
- **حق انتشار:** انتشار، چاپ، فروش یا عرضه عکس.
- **حق نمایش عمومی:** نمایش عکس در نمایشگاه‌ها، رسانه‌ها، وبسایت‌ها یا سایر فضاهای عمومی.
- **حق اعطای مجوز بهره‌برداری:** واگذاری اجازه استفاده از عکس به اشخاص یا سازمان‌ها، با شرایط و مدت‌زمان مشخص.
- **حقوق معنوی:** حقوق معنوی از شخصیت و اعتبار حرفه‌ای پدیدآورنده اثر حمایت می‌کند و معمولاً قابل انتقال نیست. مهم‌ترین این حقوق عبارت‌اند از:
 - **حق انتساب اثر:** عکاس حق دارد نام او به‌عنوان پدیدآورنده اثر ذکر شود.
 - **حق تمامیت اثر:** هیچ‌کس نباید عکس را به‌گونه‌ای تغییر دهد یا تحریف کند که به اصالت اثر یا اعتبار حرفه‌ای عکاس آسیب برساند.

نکته

تفاوت «مالکیت عکس» و «حق بر تصویر»

یکی از رایج‌ترین برداشت‌های نادرست در عکاسی این است که «چون عکس را من گرفته‌ام، می‌توانم از آن به هر شکلی استفاده کنم.» در حالی که «مالکیت عکس» با «حق بر تصویر» اشخاص یکسان نیست. عکاس، به‌عنوان پدیدآورنده اثر، معمولاً مالک حقوق مربوط به عکس است؛ اما شخصی که در تصویر حضور دارد نیز از حقوقی مانند حق بر تصویر، حریم خصوصی و حقوق شخصیت برخوردار است. بنابراین، مالکیت عکس به عکاس اجازه نمی‌دهد تصویر افراد را بدون رعایت حقوق آنان، به‌ویژه برای مقاصد تجاری یا تبلیغاتی، مورد استفاده قرار دهد.

مثال

فرض کنید از فردی در خیابان عکس می‌گیرید. در این حالت، حقوق مالکیت عکس معمولاً متعلق به شماست؛ اما استفاده از آن تصویر در تبلیغات یک برند یا هر نوع بهره‌برداری تجاری، بدون کسب رضایت شخص، می‌تواند موجب مسئولیت حقوقی شود.

تمرین

فرض کنید از یک دانش‌آموز در حال مطالعه در کلاس عکس گرفته‌اید و قرار است همین عکس در دو موقعیت مختلف استفاده شود:

موقعیت اول: چاپ در بروشور تبلیغاتی یک مؤسسه آموزشی برای جذب هنرجو.

موقعیت دوم: چاپ در کتاب درسی عکاسی برای آموزش ترکیب‌بندی و نورپردازی.

با توجه به موقعیت‌ها، به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:

- آیا برای هر دو کاربرد، شرایط استفاده از عکس یکسان است؟ چرا؟
- در کدام مورد لازم است رضایت فرد حاضر در عکس اخذ شود؟ دلیل خود را توضیح دهید.
- اگر فرد حاضر در عکس با استفاده تبلیغاتی از تصویر خود موافق نباشد، آیا می‌توان همان عکس را در کتاب درسی استفاده کرد؟ چرا؟
- به نظر شما، آیا ارزش مادی یک عکس در کاربرد آموزشی و تبلیغاتی یکسان است؟ دلیل خود را بیان کنید.

استفاده تجاری و غیر تجاری از عکس

مالکیت عکس به عکاس این حق را می‌دهد که درباره نحوه بهره‌برداری از اثر تصمیم بگیرد یا این حقوق را از طریق قرارداد به دیگران واگذار کند. یکی از مهم‌ترین انواع بهره‌برداری از عکس، تفکیک میان استفاده تحریری (Editorial) و استفاده تجاری (Commercial) است که هریک آثار حقوقی متفاوتی دارند.

■ **استفاده تحریری و خبری:** در این نوع استفاده، عکس با هدف اطلاع‌رسانی، آموزش، پژوهش یا تحلیل اجتماعی منتشر می‌شود و جنبه تبلیغاتی یا تجاری ندارد. انتشار عکس در روزنامه‌ها، خبرگزاری‌ها، کتاب‌های آموزشی یا فیلم‌های مستند از این دسته است. در بسیاری از نظام‌های حقوقی، این نوع استفاده نسبت به بهره‌برداری تجاری با محدودیت‌های کمتری همراه است؛ با این حال، رعایت قوانین مربوط به حریم خصوصی، حقوق اشخاص و سایر مقررات همچنان الزامی است.

■ **استفاده تجاری:** در این نوع استفاده، عکس برای تبلیغ، بازاریابی یا کسب منفعت اقتصادی به کار می‌رود؛ مانند استفاده در تبلیغات، بیلبوردها، بسته‌بندی محصولات یا کمپین‌های تبلیغاتی. در این موارد، استفاده از عکس معمولاً مستلزم دریافت مجوز از مالک حقوقی عکس است و اگر تصویر اشخاص در عکس وجود داشته باشد، بسته به قوانین و شرایط استفاده، ممکن است کسب رضایت آنان نیز ضروری باشد.

نکته

□ استثنا: قرارداد اثر سفارشی «Work for Hire»

در برخی نظام‌های حقوقی یا در قراردادهای خاص، ممکن است حقوق مادی عکس از ابتدا به کارفرما یا سفارش‌دهنده تعلق گیرد. این نوع توافق که با عنوان اثر سفارشی شناخته می‌شود، موجب می‌شود حقوق بهره‌برداری از اثر مطابق مفاد قرارداد به سفارش‌دهنده واگذار شود. به همین دلیل، پیش از امضای چنین قراردادهایی، عکاس باید مفاد آن را به دقت بررسی کند، از جمله:

□ آیا عکاس حق استفاده از عکس در نمونه کارهای (Portfolio) خود را دارد؟

□ آیا عکاس می‌تواند از عکس برای معرفی فعالیت حرفه‌ای خود استفاده کند؟

□ مالک فایل‌های اصلی (RAW) چه کسی است؟

□ حدود و مدت بهره‌برداری از عکس چگونه تعیین شده است؟

فعالیت گروهی

در گروه‌های سه نفره، یک عکس از وبگاه انتخاب کنید که بتوان از آن دست کم در سه کاربرد متفاوت استفاده کرد؛ برای مثال: تبلیغات یک محصول، کتاب یا مجله آموزشی، پوستر فرهنگی، خبر یا گزارش رسانه‌ای. مشخص کنید برای هر کاربرد:

□ مخاطب اصلی چه کسی است؟

□ آیا به اجازه یا قرارداد متفاوتی نیاز است؟

□ آیا لازم است توضیح یا نحوه استفاده از عکس تغییر کند؟

نکته

یک عکاس حرفه‌ای فقط تصویر تولید نمی‌کند؛ او باید:

□ قانون را بشناسد.

- به کرامت انسان احترام بگذارد.
- مالکیت فکری را درک کند.
- حقوق خود و سوژه را بشناسد.
- و قبل از هرانتشار، پیامدهای حقوقی آن را ارزیابی کند.

مجوزها، رضایت‌نامه‌ها و حقوق انتشار

یکی از مهم‌ترین مباحث در عکاسی حرفه‌ای، آشنایی با الزامات قانونی مربوط به ثبت، استفاده و انتشار تصاویر است. عکاس باید بداند در چه شرایطی برای عکاسی یا انتشار یک تصویر به مجوز یا رضایت نیاز دارد، چگونه رضایت آگاهانه سوژه یا مالک مکان را دریافت کند و حدود قانونی استفاده از تصاویر در فضاهای عمومی و برای مقاصد تجاری چیست. شناخت این اصول به عکاس کمک می‌کند تا ضمن حفظ حقوق اشخاص و رعایت الزامات قانونی، از بروز اختلافات و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی پیشگیری کرده و فعالیت حرفه‌ای خود را با اطمینان بیشتری انجام دهد.

مجوزها و رضایت‌نامه‌ها (Releases)

۱- رضایت‌نامه مدل (Model Release): سندی حقوقی است که به موجب آن شخص حاضر در عکس یا ویدئو، به عکاس یا صاحب حقوق اثر اجازه می‌دهد از تصویر او در حدود تعیین شده استفاده کند. این استفاده می‌تواند شامل انتشار، چاپ، نمایش عمومی یا بهره‌برداری تجاری، مانند تبلیغات، بیلبوردها و کمپین‌های تبلیغاتی باشد. هدف اصلی این رضایت‌نامه، حمایت از حق بر تصویر و حریم خصوصی افراد است. بنابراین، حتی اگر حقوق عکس متعلق به عکاس باشد، استفاده از تصویر اشخاص برای مقاصد تجاری، در بسیاری از موارد، بدون رضایت آنان می‌تواند موجب مسئولیت حقوقی شود. در رضایت‌نامه مدل، معمولاً مواردی مانند نوع استفاده، مدت اعتبار، قلمرو جغرافیایی استفاده و حدود حقوق واگذار شده به‌طور شفاف مشخص می‌شود.

نکته مهم

حتی اگر عکس در مکان عمومی گرفته شود، استفاده تجاری بدون رضایت‌نامه ممکن است غیرقانونی باشد.

۲- رضایت‌نامه کودکان (Minor Release): سندی حقوقی است که برای عکاسی یا استفاده از تصویر ویدئوی کودکان و نوجوانان تنظیم می‌شود. در این سند، والد یا قیم قانونی به نمایندگی از فرد زیر سن قانونی، اجازه استفاده از تصویر او را در حدود مشخص صادر می‌کند. از آنجا که افراد زیر سن قانونی معمولاً صلاحیت قانونی لازم برای واگذاری حقوق مربوط به تصویر خود را ندارند، اخذ این رضایت‌نامه به حفظ حقوق، حریم خصوصی و منافع آنان کمک می‌کند. در این سند، معمولاً نوع استفاده (تحریری یا تجاری)، هدف انتشار، مدت اعتبار و قلمرو جغرافیایی استفاده به‌طور شفاف تعیین می‌شود.

نکته مهم

هنرجویان زیر ۱۸ سال نباید به‌تنهایی برای دریافت رضایت‌نامه مدل، مجوز عکاسی از مکان‌ها یا سایر مجوزهای قانونی اقدام کنند. این موارد باید با هماهنگی والدین یا قیم قانونی و در فعالیت‌های آموزشی، با نظارت و هماهنگی مدرسه انجام شود.

۳- مالکیت مکان و اشیا (Property Release): سندی حقوقی است که براساس آن، مالک اماکن خصوصی (مانند خانه، فروشگاه یا استودیو) یا اموال ارزشمند (مانند آثار هنری، خودروهای خاص یا طرح‌های ثبت شده) اجازه استفاده از تصویر آن را برای اهداف مشخص صادر می‌کند. در بسیاری از موارد، استفاده تجاری از تصاویری که اموال متعلق به دیگران را نمایش می‌دهند، نیازمند رضایت مالک است؛ حتی اگر حقوق عکس متعلق به عکاس باشد. این رضایت‌نامه حدود و شرایط استفاده از تصویر را، از جمله نوع استفاده (تجاری، تبلیغاتی، رسانه‌ای یا تحریری)، مشخص می‌کند.

مثال

- ☐ عکاسی از فضای داخلی یک کافه برای استفاده در تبلیغات یک برند قهوه: اگر قرار باشد این تصویر در آگهی یا کمپین تبلیغاتی منتشر شود، عکاس باید پیش از استفاده، رضایت مالک کافه را برای بهره‌برداری از تصویر دریافت کند.
- ☐ عکاسی از یک خودروی کلاسیک متعلق به یک مجموعه‌دار برای طراحی پوستر تبلیغاتی نمایشگاه خودرو: پیش از استفاده از تصویر در تبلیغات، عکاس باید با مالک خودرو درباره شرایط و نحوه استفاده از عکس توافق کرده و در صورت لزوم، رضایت او را دریافت کند.

۴- مجوز رویداد (Event Release): سندی حقوقی است که توسط برگزارکننده یا دارنده حقوق یک رویداد صادر می‌شود و به عکاس یا فیلم‌بردار اجازه می‌دهد از تصاویر ثبت شده در چارچوب شرایط تعیین شده استفاده کند. این مجوز معمولاً نوع استفاده (خبری، مستند یا تجاری)، محدوده انتشار و سایر شرایط حقوقی را مشخص می‌کند. در برخی رویدادها، به‌ویژه برنامه‌هایی که دارای برند، حامی مالی یا قراردادهای انحصاری هستند، انتشار یا استفاده تجاری از تصاویر ممکن است بدون مجوز برگزارکننده یا دارنده حقوق رویداد امکان‌پذیر نباشد. از این رو، مجوز رویداد نقش مهمی در شفاف‌سازی حقوق طرفین و پیشگیری از اختلافات حقوقی دارد.

حقوق سوژه و انتشار عکس

انتشار عکس، علاوه بر رعایت حقوق مالکیت اثر، نیازمند احترام به حق بر تصویر و حریم خصوصی افراد است. هر شخص حق دارد درباره نحوه استفاده و انتشار تصویر خود تصمیم بگیرد. از این رو، حتی اگر عکس به‌طور قانونی ثبت شده باشد، انتشار آن، به‌ویژه برای مقاصد تجاری، ممکن است به رضایت سوژه نیاز داشته باشد.

■ **حق تصویر شخصی:** اختیار هر فرد در کنترل استفاده از نام، چهره، صدا یا سایر ویژگی‌های هویتی او، به‌ویژه برای مقاصد تجاری و تبلیغاتی است.

■ **حق حریم خصوصی:** حریم خصوصی از افراد در برابر ثبت یا انتشار تصاویر در موقعیت‌هایی که انتظار محرمانگی دارند، مانند خانه یا سایر فضاهای خصوصی، حمایت می‌کند.

■ **انتشار در شبکه‌های اجتماعی:** انتشار عکس در شبکه‌های اجتماعی نوعی انتشار عمومی محسوب می‌شود. بنابراین، پیش از انتشار تصاویر افراد قابل شناسایی، به‌ویژه در موارد تجاری، باید الزامات قانونی و اخلاقی آن رعایت شود.

■ **استفاده ثانویه از عکس:** به بهره‌برداری از یک عکس برای هدف یا بستری غیر از توافق اولیه گفته می‌شود؛ مانند استفاده از یک عکس خبری در تبلیغات یا یک کمپین جدید. این نوع استفاده معمولاً نیازمند مجوز صاحب حقوق عکس و در صورت لزوم، رضایت اشخاص حاضر در تصویر است.

مسئولیت‌های حقوقی در قرارداد و انتشار تصاویر

رعایت مفاد قرارداد و الزامات قانونی در انتشار تصاویر، از مهم‌ترین مسئولیت‌های حرفه‌ای عکاس و استفاده‌کننده از عکس است. هر شخص یا نهادی که تصویر را منتشر یا از آن بهره‌برداری می‌کند، موظف است حقوق سوژه، شرایط رضایت‌نامه‌ها و حدود مجوزهای استفاده را رعایت کند. از این رو، در قراردادهای عکاسی باید به‌طور شفاف مشخص شود که حق انتشار عکس متعلق به چه کسی است، استفاده از آن در چه رسانه‌ها و برای چه مقاصدی مجاز است و در صورت تخلف، مسئولیت جبران خسارت بر عهده کدام طرف خواهد بود.

۱- مسئولیت مدنی: زمانی ایجاد می‌شود که ثبت، انتشار یا استفاده از یک عکس موجب ورود خسارت مادی یا معنوی به اشخاص شود؛ مانند نقض حریم خصوصی، استفاده بدون مجوز از تصویر افراد یا نقض حقوق مالکیت فکری. در این موارد، شخص مسئول باید خسارت وارد شده را جبران کند. مثال:

■ عکاس، عکس پرتره یک فرد را بدون رضایت او در تبلیغ یک فروشگاه منتشر می‌کند. اگر این اقدام به حقوق یا منافع آن فرد آسیب بزند، عکاس یا سفارش‌دهنده مسئول جبران خسارت است.

■ شخصی عکس یک عکاس را بدون اجازه در کتاب یا وب‌سایت خود منتشر می‌کند. در این صورت، ممکن است به دلیل نقض حقوق مالکیت فکری، موظف به جبران خسارت شود.

۲- مسئولیت کیفری: اگر رفتار عکاس یا استفاده‌کننده از تصویر مطابق قانون جرم محسوب شود، علاوه بر مسئولیت مدنی، مسئولیت کیفری نیز ایجاد می‌شود. از جمله این موارد می‌توان به استفاده از عکس برای افتراء، تهدید، اخاذی یا انتشار محتوای مجرمانه اشاره کرد. در چنین شرایطی، فرد ممکن است با مجازات‌هایی مانند جزای نقدی، محدودیت‌های قانونی یا حبس روبه‌رو شود.

مثال

□ فردی از عکس شخص دیگری برای ساخت یک تصویر یا پیام دروغین استفاده می‌کند تا به اعتبار او لطمه بزند. اگر این عمل مطابق قانون جرم باشد، علاوه بر جبران خسارت، ممکن است مسئولیت کیفری نیز ایجاد شود.

۳- انتشار آسیب‌زا: به انتشار تصویری گفته می‌شود که موجب لطمه به حیثیت، حریم خصوصی، اعتبار یا منافع مادی و معنوی اشخاص شود. این آسیب ممکن است ناشی از نحوه انتشار، متن همراه تصویر یا استفاده از عکس در زمینه‌ای متفاوت با هدف اولیه باشد؛ حتی اگر خود عکس واقعی و بدون دست‌کاری باشد.

مثال

□ از یک دانش‌آموز در حال انجام یک فعالیت عادی عکس گرفته شده است، اما هنگام انتشار، زیر آن متنی نوشته می‌شود که باعث تمسخر یا برداشت نادرست درباره او می‌شود.

ملاحظات حقوقی مرتبط با فعالیت حرفه‌ای در عکاسی

فعالیت حرفه‌ای در عکاسی نیازمند رعایت مجموعه‌ای از الزامات حقوقی در تمام مراحل، از ثبت تصویر تا انتشار و استفاده از آن است. رعایت این اصول، حدود حقوق و مسئولیت‌های عکاس، کارفرما و سایر اشخاص ذی‌نفع را مشخص می‌کند و از بروز اختلافات، مسئولیت‌های حقوقی و استفاده غیرمجاز از تصاویر پیشگیری می‌کند.

دفاع حقوقی از عکاس

به مجموعه قواعد و ابزارهای قانونی گفته می‌شود که از حقوق مادی و معنوی آثار او در برابر استفاده غیرمجاز،

نقض قراردادهای و سایر مشکلات حقوقی حمایت می‌کند. این حمایت بر پایه قوانین مالکیت فکری، مقررات کپی‌رایت و رضایت‌نامه‌ها استوار است و به عکاس امکان می‌دهد در صورت نقض حقوق خود، از مراجع قانونی درخواست رسیدگی و جبران خسارت کند.

۱- کپی‌رایت در عکاسی: عکس از زمان خلق، مشمول حمایت کپی‌رایت یا حقوق مؤلف می‌شود و پدیدآورنده آن از حقوق انحصاری برای تکثیر، انتشار، توزیع و واگذاری مجوز استفاده از اثر برخوردار است.

۲- نقض کپی‌رایت: به هرگونه استفاده، تکثیر، انتشار یا استفاده از عکس بدون مجوز صاحب حق کپی‌رایت یا برخلاف مفاد قرارداد گفته می‌شود. از مصادیق آن می‌توان به انتشار مجدد عکس بدون اجازه، استفاده تجاری بدون اخذ مجوز، حذف نام عکاس یا انتساب اثر به شخص دیگر اشاره کرد.

نکته

روش‌های دفاع حقوقی عکاس

اگر عکس در اینترنت بدون اجازه استفاده شود، عکاس می‌تواند درخواست رسمی حذف را به وبسایت یا شبکه‌های اجتماعی ارسال کند. در صورت ادامه تخلف، عکاس می‌تواند در دادگاه شکایت کند و درخواست توقف استفاده و خسارت نماید.

نکته

نکات مهم در حقوق و حرفه عکاسی

۱ تفاوت «رضایت شفاهی» و «رضایت‌نامه کتبی»: رضایت شفاهی ممکن است از نظر حقوقی معتبر باشد، اما اثبات آن دشوار است. رضایت‌نامه کتبی، مطمئن‌ترین دلیل برای اثبات توافق میان طرفین به شمار می‌رود.

۲ فراداده (Metadata) و اثبات مالکیت: فایل‌های دیجیتال معمولاً دارای اطلاعاتی مانند تاریخ ثبت، مدل دوربین، تنظیمات عکاسی و گاهی موقعیت جغرافیایی (GPS) هستند. این اطلاعات می‌توانند در کنار سایر مدارک، از جمله فایل اصلی (RAW) و قراردادهای، در اثبات مالکیت یا اصالت عکس مؤثر باشند.

۳ خلق اثر و اولین انتشار: حقوق عکاس معمولاً از زمان ثبت عکس ایجاد می‌شود، نه از زمان انتشار آن. باین حال، نخستین انتشار و نگهداری مستندات می‌تواند در اثبات مالکیت و پیگیری حقوقی اهمیت داشته باشد.

۴ استفاده از عکس در هوش مصنوعی: استفاده از تصاویر برای آموزش سامانه‌های هوش مصنوعی، یکی از موضوعات نوظهور حقوق مالکیت فکری است. بسته به قوانین هر کشور و نحوه استفاده از آثار، این اقدام ممکن است نیازمند مجوز صاحب حقوق مالکیت فکری باشد. اگر چه قوانین مربوط به هوش مصنوعی هنوز در حال توسعه حقوقی است، اما استفاده بدون اجازه می‌تواند در آینده مصداق نقض کپی‌رایت باشد.

۵ بیمه: برای عکاسان حرفه‌ای، بیمه مسئولیت، بیمه تجهیزات و در صورت نیاز بیمه حرفه‌ای، راهکاری مؤثر برای کاهش خسارت‌های ناشی از حوادث، سرقت تجهیزات یا دعاوی حقوقی است.

۶ نقش برچسب عکس (Watermark): به شناسایی صاحب اثر و پیشگیری از استفاده غیرمجاز کمک می‌کند، اما به تنهایی دلیل قطعی مالکیت نیست. مالکیت عکس معمولاً با مجموعه‌ای از دلایل، مانند فایل اصلی (RAW)، قراردادهای و سایر مستندات قابل اثبات است.

بخش دوم: اخلاق حرفه‌ای عکاسی

اخلاق حرفه‌ای، یکی از ارکان اساسی فعالیت عکاس است. هر تصویر، علاوه بر ارزش هنری، می‌تواند بر افراد، افکار عمومی و جامعه تأثیر بگذارد. از این رو، مسئولیت عکاس تنها به کیفیت فنی عکس محدود نمی‌شود، بلکه رعایت حقوق سوژه، احترام به مخاطب، پایبندی به حقیقت، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتار حرفه‌ای نیز بخشی از وظایف اوست.

منشور اخلاق حرفه‌ای عکاسی

این منشور بر پایه اصول پذیرفته‌شده در انجمن‌های حرفه‌ای عکاسی و استانداردهای بین‌المللی تدوین شده است:

- **اصل صداقت در ثبت و ویرایش تصویر:** عکاس باید واقعیت را صادقانه ثبت کند. اصلاح نور، رنگ و کنتراست برای بهبود کیفیت تصویر مجاز است، اما هرگونه دست‌کاری گمراه‌کننده یا تغییر محتوای اصلی عکس، به‌ویژه در عکاسی خبری و مستند، با اصول اخلاق حرفه‌ای مغایرت دارد.

- **اقدام به کرامت انسانی:** سوژه هرگز نباید به ابزاری برای تحقیر، تمسخر یا بهره‌کشی تبدیل شود.
- عکاس موظف است در همه شرایط، به شأن، منزلت و حقوق افراد، به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر، احترام بگذارد.
- **رعایت حریم خصوصی:** عکاس باید به حریم خصوصی افراد احترام بگذارد و در موارد لازم، پیش از ثبت یا انتشار تصویر، رضایت آگاهانه آنان را دریافت کند. این اصل به‌ویژه در فضاهای خصوصی، موقعیت‌های حساس و استفاده‌های تجاری اهمیت بیشتری دارد.

- **اصل رضایت آگاهانه:** سوژه باید بداند عکس برای چه استفاده‌ای گرفته و منتشر می‌شود. این امر به دلیل جلوگیری از سوءبرداشت و استفاده غیرمجاز از تصاویر اهمیت دارد.

- **مسئولیت اجتماعی:** عکس می‌تواند بر نگرش و رفتار جامعه اثر بگذارد. عکاس باید از انتشار تصاویر آسیب‌زا، گمراه‌کننده یا مغایر با ارزش‌های انسانی پرهیز کرده و به تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی احترام بگذارد.
- **صداقت در روابط حرفه‌ای:** شفافیت در قراردادهای، قیمت‌گذاری، ارائه نمونه‌کار و معرفی توانایی‌های حرفه‌ای، از اصول اخلاقی عکاسی است. استفاده از آثار دیگران یا ادعای توانایی‌های غیرواقعی، با اخلاق حرفه‌ای سازگار نیست.

- **رفتار حرفه‌ای با سوژه و مشتری:** عکاس باید با احترام، انصاف و مسئولیت‌پذیری با سوژه و مشتری رفتار کند، هدف پروژه را به‌روشنی توضیح دهد و از هرگونه فشار، سوءاستفاده از موقعیت یا رفتار غیر حرفه‌ای بپرهیزد.
- **استفاده مسئولانه از تصویر:** تصاویر نباید برای اهداف غیرقانونی یا غیراخلاقی، از جمله تخریب شخصیت، تحریف واقعیت، تمسخر افراد یا بهره‌برداری تبلیغاتی بدون مجوز، مورد استفاده قرار گیرند.

- **اخلاق در عکاسی خبری، مستند و بحران:** در عکاسی خبری، مستند و هنگام وقوع حوادث، وظیفه عکاس ثبت واقعیت همراه با حفظ کرامت انسانی است. ارزش خبری هیچ‌گاه نباید بر سلامت، امنیت یا حقوق افراد مقدم شود.

- **پرهیز از کلیشه و تبعیض:** عکاس باید از بازنمایی کلیشه‌ای، تبعیض‌آمیز یا تحقیرکننده افراد و گروه‌های اجتماعی خودداری کند و از تبدیل فقر، رنج یا تفاوت‌های فرهنگی به ابزاری برای جلب توجه بپرهیزد.

نکته اخلاقی:

حریم خصوصی در فضای عمومی معمولاً عکاسی در خیابان قانونی است اما انتشار یا استفاده تجاری از تصویر افراد ممکن است نیاز به مجوز داشته باشد؛ به‌ویژه اگر فرد قابل شناسایی باشد یا تصویر باعث سوءبرداشت گردد.

نکته

نکته اخلاقی:

کرامت انسانی در عکاسی مستند و خیابانی
 دراستانداردهای انجمن عکاسان خبری (NPPA)، سوژه انسانی نباید تحقیر، استثمار یا به شکل غیر انسانی
 نمایش داده شود.

با گفت‌وگو با اعضای خانواده، نمونه‌ای از یک عکس را پیدا کنید که انتشار آن در فضای مجازی باعث
 ناراحتی، دلخوری یا ایجاد مشکل برای یکی از افراد شده باشد. سپس به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:

- ☐ چرا انتشار این عکس باعث ناراحتی یا آسیب شد؟
- ☐ آیا پیش از انتشار، از فرد حاضر در عکس اجازه گرفته شده بود؟
- ☐ اگر شما عکاس یا منتشرکننده این تصویر بودید، چه تصمیم متفاوتی می‌گرفتید؟
- ☐ به نظر شما، رعایت کدام اصل اخلاق حرفه‌ای می‌توانست از بروز این مشکل جلوگیری کند؟

یک عکس از وبگاه جست‌وجو کرده و در کلاس نمایش دهید. از دوستانتان بخواهید دو متن (کپشن) برای
 همان عکس بنویسند:

- ☐ یک کپشن که باعث برداشت مثبت و محترمانه شود.
- ☐ یک کپشن که باعث سوءبرداشت یا آسیب به شخصیت سوژه شود.

سپس درباره این موضوع گفت‌وگو کنید که چگونه بدون تغییر عکس، تنها با تغییر متن می‌توان پیام و اثر
 آن را کاملاً تغییر داد.

مکان‌های ممنوع یا محدود برای عکاسی

تصویر ۱

عکاسی در برخی مکان‌ها به دلایل امنیتی، حقوقی یا حفاظتی ممنوع یا محدود است و عکاس باید پیش از
 تصویربرداری از مقررات آن محل آگاه باشد.

■ **مکان‌های دارای ممنوعیت:** تأسیسات و پایگاه‌های نظامی، مراکز امنیتی و هر مکانی که با تابلو یا مقررات
 رسمی، عکاسی در آن ممنوع اعلام شده است.

■ **مکان‌های دارای محدودیت:** دادگاه‌ها، بخش‌های امنیتی فرودگاه‌ها و ایستگاه‌های بازرسی، که عکاسی در آنها معمولاً تابع مقررات ویژه است.

■ **مکان‌های نیازمند مجوز:** بیمارستان‌ها (به‌منظور حفظ حریم خصوصی بیماران)، مدارس (با رعایت حقوق دانش‌آموزان و در بسیاری موارد با رضایت والدین یا مسئولان مدرسه) و موزه‌ها، که عکاسی در آنها ممکن است تنها با مجوز یا تحت شرایطی مانند ممنوعیت استفاده از فلاش مجاز باشد.

نکته

پارک‌ها و فضاهای عمومی
در بسیاری از موارد عکاسی در پارک‌ها و فضاهای عمومی آزاد است اما استفاده از سه پایه، نور حرفه‌ای یا عکاسی تجاری ممکن است نیاز به مجوز داشته باشد.

حقوق عکاسی در فضای عمومی

عکاسی در فضاهای عمومی مجاز است؛ اما این حق همیشگی نیست و باید با رعایت حقوق اشخاص و مقررات قانونی انجام شود. برای مثال، موارد زیر می‌تواند موجب مسئولیت حقوقی شود:

- استفاده تجاری از تصویر افراد بدون رضایت آنان
- ایجاد مزاحمت، تعقیب یا آزار سوژه
- نقض حریم خصوصی یا ورود غیرمجاز به فضاهای خصوصی.

فعالیت عملی

با هماهنگی هنرآموز و در قالب گروه‌های کوچک، به یک فضای عمومی مناسب (مانند محوطه و مکان‌های فرهنگی) بروید.

- یک نفر را که مایل به همکاری است، انتخاب کنید.
- خود را معرفی کنید و هدف عکاسی را به‌طور کوتاه توضیح دهید.
- با احترام از او اجازه بگیرید.
- در صورت موافقت، یک پرتره یا عکس محیطی از او ثبت کنید.
- پس از ثبت عکس، تصویر را به او نشان دهید و در صورت تمایل، آن را برایش ارسال کنید.
- اگر فردی با عکاسی موافقت نکرد، به تصمیم او احترام بگذارید و از شخص دیگری درخواست کنید.

پرسش‌های کلاسی

- پس از پایان تمرین، به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:
- هنگام درخواست اجازه، چه احساسی داشتید؟
- واکنش افراد چگونه بود؟
- آیا همه افراد با عکاسی موافقت کردند؟ اگر خیر، چگونه برخورد کردید؟
- این تجربه چه چیزی درباره اخلاق حرفه‌ای و احترام به حقوق دیگران به شما آموخت؟

مواجهه با پلیس

عکاس حق دارد در چارچوب قوانین از فضاهای عمومی عکاسی کند؛ با این حال، مأموران انتظامی یا امنیتی ممکن است در شرایط خاص، مانند حفظ امنیت عمومی یا اجرای مقررات محل، محدودیت‌هایی برای عکاسی

اعمال کنند. عکاسی در فضای عمومی، در بسیاری از نظام‌های حقوقی، به تنهایی مبنای بازداشت نیست؛ مگر در مواردی که قانون محدودیت یا ممنوعیت خاصی مقرر کرده باشد.

نکته

- ☐ عکاسی در فضای عمومی همیشه «آزاد مطلق» نیست.
- ☐ حریم خصوصی حتی در مکان عمومی قابل تعریف است.
- ☐ مکان‌های خاص مانند دادگاه‌ها، فرودگاه‌ها و مراکز نظامی محدودیت عکاسی جدی دارند.
- ☐ عکاس علاوه بر هنر عکاسی، مسئولیت مدنی و کیفری دارد.

تعهد عکاسان در قبال یکدیگر

روابط میان عکاسان باید بر پایه احترام، انصاف، همکاری و رعایت حقوق حرفه‌ای شکل گیرد. مهم‌ترین تعهدات اخلاقی در این زمینه عبارت‌اند از:

۱- **احترام به حقوق مالکیت فکری:** عکاس موظف است حقوق مادی و معنوی آثار دیگران را رعایت کند؛ از جمله استفاده نکردن از عکس‌های دیگران بدون مجوز، حذف نکردن نام پدیدآورنده، انتشار ندادن آثار به نام خود و رعایت قوانین کپی‌رایت.

۲- **رقابت سالم و حرفه‌ای:** رقابت باید بر کیفیت، خلاقیت و ارائه خدمات بهتر استوار باشد. تخریب اعتبار همکاران، انتشار اطلاعات نادرست، جذب مشتری از طریق بدگویی یا رقابت غیرمنصفانه، با اخلاق حرفه‌ای سازگار نیست.

۳- **همکاری و انتقال دانش:** همکاری در پروژه‌های مشترک، به اشتراک‌گذاری تجربه، حمایت از عکاسان تازه‌کار و معرفی فرصت‌های حرفه‌ای، به ارتقای جامعه عکاسی کمک می‌کند.

۴- **احترام به خلاقیت دیگران:** الهام گرفتن از آثار دیگران پذیرفتنی است، اما تقلید یا بازسازی عمدی سبک و ایده‌های خلاقانه به گونه‌ای که موجب فریب یا رقابت ناعادلانه شود، غیراخلاقی است.

۵- **احترام در محیط کار:** در پروژه‌های مشترک و رویدادها، عکاس باید حقوق سایر همکاران را رعایت کند، از ایجاد مزاحمت در هنگام عکاسی بپرهیزد و برای استفاده از فضا و امکانات، همکاری و هماهنگی داشته باشد.

۶- **حمایت از جایگاه حرفه‌ای عکاسان:** پایبندی به استانداردهای حرفه‌ای، رعایت تعرفه‌های منصفانه، مشارکت در انجمن‌ها و دفاع از حقوق صنفی، به اعتبار و توسعه حرفه عکاسی کمک می‌کند.

طراحی بازی
گروهی

کلاس را به چهار گروه: عکاس، سوژه، وکیل عکاس و وکیل سوژه تقسیم کنند. هنرآموز نقش قاضی دادگاه را برعهده دارد و به پرونده زیر رسیدگی کند.

عکسی از یک کودک در پارک گرفته و در مسابقه عکاسی شرکت داده شده است.

هر گروه باید در خصوص دیدگاه خود درباره پرسش‌های زیر گفت‌وگو کند:

☐ آیا قانون (حقوق سوژه و...) نقض شده است؟

☐ چه حقوقی رعایت نشده است؟

☐ بهترین راه حل چیست؟

در پایان، قاضی (هنرآموز) رأی خود را اعلام می‌کند و نتیجه حقوقی و اخلاقی پرونده را توضیح می‌دهد و از هنرجویان خواسته می‌شود دریافت خود را در قالب یک گزارش تنظیم و ارائه کنند.

چک لیست عکاس حرفه‌ای

عکاس لازم است در هر پروژه عکاسی موارد زیر را چک نماید:

قرارداد و توافقات

- قرارداد کتبی امضا شده است.
- مبلغ کل پروژه مشخص شده است.
- پیش پرداخت دریافت شده است.
- تعداد ساعات یا روزهای کاری مشخص است.
- تعداد عکس‌های تحویلی مشخص شده است.
- زمان تحویل فایل‌ها مشخص است.

حقوق استفاده از عکس

- نوع استفاده مشخص شده است (شخصی / تجاری / رسانه‌ای).
- محدودیت‌های استفاده نوشته شده است.
- حق فروش یا انتقال عکس مشخص شده است.
- حق استفاده در تبلیغات تعیین شده است.

مسئولیت‌ها و ریسک‌ها

- مسئولیت لغو پروژه مشخص شده است.
- شرایط آب‌وهوا یا محیط بررسی شده است.
- مسئولیت تأخیر مشتری مشخص شده است.
- مسئولیت خرابی تجهیزات در قرارداد مشخص است.
- مسائل مربوط به «شرایط بحرانی و حساس» در نظر گرفته شده است.

قبل از عکاسی

- بررسی نیاز به مجوز.
- دریافت رضایت‌نامه سوژه در صورت نیاز.
- دریافت مجوز استفاده از مکان در صورت نیاز.
- تعیین نوع استفاده (تحریری / تجاری).
- بیمه مسئولیت.

هنگام عکاسی

- رعایت حریم خصوصی افراد.
- جلوگیری از ورود به ملک خصوصی بدون اجازه.
- حفظ کرامت انسانی سوژه‌ها.
- ثبت اطلاعات پروژه (زمان / مکان / شرایط).

قبل از انتشار

- بررسی قرارداد.
- بررسی مجوزهای امضا شده.

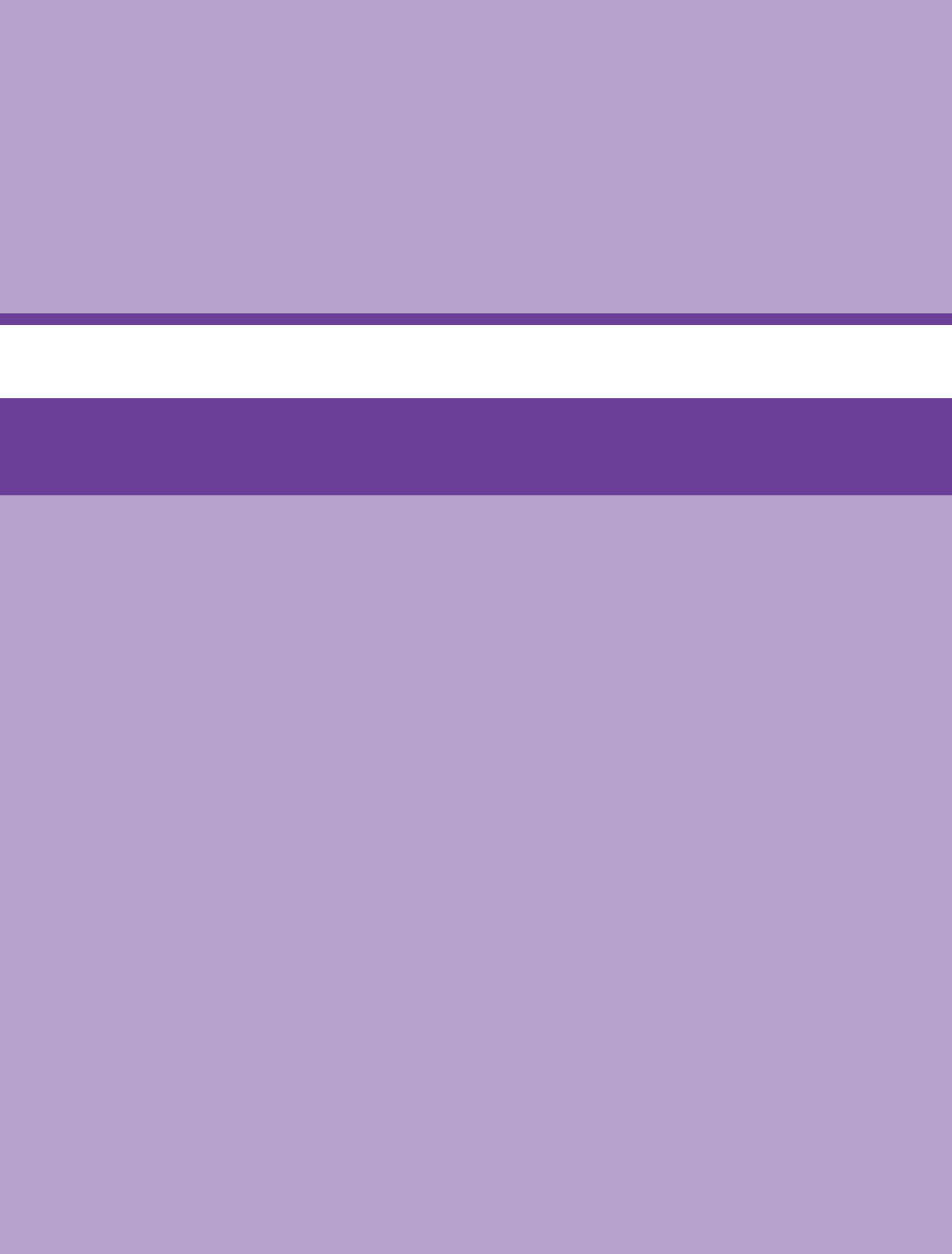
- رعایت مسائل مربوط به حفظ حریم خصوصی.
- تأیید حقوق کپی‌رایت.

پس از انتشار

- ذخیره و بایگانی نسخه اصلی.
- آرشیو قراردادهای.
- پایش استفاده غیرمجاز از عکس.

نمون برگ ارزشیابی کار

عنوان پودمان	تکالیف یادگیری (واحدهای یادگیری)	استاندارد یادگیری (کیفیت)	نتایج مورد انتظار	(شاخص تحقق)	نمره
قوانین عکاسی	آشنایی با قوانین و مقررات در هنگام عکاسی از مکان‌های عمومی و آگاهی از قوانین مرتبط با کپی‌رایت	به قوانین و مقررات مرتبط با حقوق عکاسان و موضوعات مرتبط با آن آگاه است و به اهمیت به کار بستن قوانین هنگام عکاسی باور دارد.	بالاتر از حد انتظار	می‌تواند علاوه بر نام بردن قوانین و مقررات عکاسی، درباره ضوابط حقوقی در عکاسی جست‌وجو و گفت‌وگو کند.	۳
	توجه به قوانین حقوقی و ضوابط مرتبط با آن در قوانین مصوب (انتشار عکس، کپی‌رایت، کاربرد عکس در شبکه‌های اجتماعی، رعایت حریم خصوصی برای کاربران و ...)		در حد انتظار	قوانین مرتبط با انتشار عکس در فضاهای عمومی و حریم خصوصی و مسائل مرتبط با آن را بداند.	۲
					۱
	به قوانین و مقررات حقوقی در حوزه عکس و عکاسی شناخت کافی و توجه لازم را نداشته و درکی درباره آنها نداشته باشد.				
نمره مستمر از ۵					
نمره شایستگی پودمان از ۳					
نمره پودمان از ۲۰					

پودمان سوم

تاریخ عکاسی ایران

واحد یادگیری ۱

پیدایش و پیشرفت عکاسی در ایران

واحد یادگیری

در این واحد یادگیری هنرجویان با تاریخ شکل‌گیری صنعت و هنر عکاسی و روند تحول عکاسی در ایران آشنا می‌شوند، نقش شخصیت‌ها و نهادهای مؤثر در گسترش آن را می‌آموزند و با تحولات عکاسی در ایران تا دوران معاصر آشنا می‌شوند.

استاندارد یادگیری

یادگیری روند ورود، شکل‌گیری و تحول عکاسی در ایران، شناخت رویدادها، شخصیت‌ها، جریان‌ها و عوامل مؤثر در گسترش عکاسی ایران در بستر تاریخی، اجتماعی، فرهنگی و هنری.

پیدایش عکاسی در ایران

داگرتوتایپ در ایران

پیدایش عکاسی و آغاز روش داگرتوتایپ در ایران با اختلاف حدود سه سال از اعلام رسمی عکاسی در سال ۱۸۳۹م. در فرانسه روی داده است. نخستین دوربین‌های عکاسی به روش داگرتوتایپ به درخواست محمدشاه قاجار از کشورهای روسیه و انگلیس به دربار ایران وارد شده است. دوربین‌های عکس‌برداری روسیه که هدیه امپراتور بود، زودتر رسید و «نیکلای پاولوف»^۱ دیپلمات جوان روس که به این منظور تعلیم عکاسی دیده بود، این دستگاه‌ها را به تهران آورد و در میانه دسامبر ۱۸۴۲م. برابر با پایان آذرماه سال ۱۲۲۱خ.^۲ نخستین عکس‌برداری در ایران را انجام داد. پیش از این تاریخ نیز برخی نمایندگان سیاسی ایران در اروپا، با پدیده عکاسی آشنا شده و تصویر خود را با روش داگرتوتایپ ثبت کرده بودند (عکس ۱).

ملک‌قاسم میرزا شاهزاده ایرانی و ژول ریشار^۳ فرانسوی نیز از جمله پیشروانی هستند که در ایران به شیوه داگرتوتایپ عکس‌برداری کرده‌اند. ناصرالدین میرزا (ناصرالدین شاه آینده) در شمار نخستین افراد از خانواده سلطنتی بود که تصویر او بر صفحه داگرتوتایپ ثبت شد. این موضوع، در سال‌های بعد، شیفتگی بیش از حد او به عکاسی و پشتیبانی گسترده او از این فن‌و هنر را در سال‌های طولانی سلطنت وی به دنبال آورد و زمینه‌ساز رواج گسترده عکاسی در ایران و کاربردهای گوناگون آن شد (عکس ۲).

عکس ۲

عکس ۱

عکاسی از مناظر شهری و بناهای تاریخی

در سال‌های آغازین پیدایش عکاسی در ایران، برخی از افراد اروپایی که در شغل‌های گوناگون در استخدام دولت ایران بودند نیز به تجربه‌هایی اندک در این زمینه دست زدند. این افراد، بیشتر از معلمان رشته‌های گوناگون دارالفنون بودند که مدرسه‌ای فنی برای تربیت مهندسان، افسران نظامی، پزشکان و مترجمان

۱- Nikolai Pavlov

۲- خ = خورشیدی (هجری شمسی)

۳- Jules Richard

زبان‌های خارجی به‌شمار می‌آمد و به‌دست میرزاتقی‌خان امیرکبیر پایه‌ریزی و در سال ۱۸۵۰م/ ۱۲۶۷خ. تأسیس شده بود.

لوئیجی پشه^۱ افسر ایتالیایی که برای آموزش نظامیان در خدمت ارتش ایران بود، با توجه به آشنایی و علاقه‌ای که به فن عکاسی داشت، نخستین عکس‌ها از شهرهای تهران، سلطانیه، تبریز، نطنز، اصفهان، شیراز، دزفول و کرمانشاه و همچنین برخی از آثار باستانی ایران مانند تخت‌جمشید، پاسارگارد و طاق‌بستان را با روش کلودین تر از سال ۱۸۵۳م/ ۱۲۳۲خ. عکس‌برداری کرد (عکس ۳). لوئیجی پشه همچنین نخستین کسی است که در ایران به عکس‌برداری از برخی مناظر طبیعی و شهری، ساختمان‌ها و آثار تاریخی و باستانی و عکاسی از چهره ناصرالدین‌شاه و برخی رجال درباری پرداخته است. پشه برخی از این عکس‌ها را از سوی کشور ایران (Persia) به نمایشگاه جهانی عکاسی لندن که حدود ۴۰۰ نفر از عکاسان بزرگ و نامدار در سال‌های آغازین تاریخ عکاسی جهان در آن شرکت کرده بودند، فرستاد و جایزه افتخاری آن نمایشگاه را از آن خود کرد. این رویداد، نخستین حضور جهانی عکس‌های ایران در یک نمایشگاه جهانی در سال‌های آغازین تاریخ عکاسی است و از این نظر بسیار شایسته توجه و دارای اهمیت است (عکس ۴).

عکس ۴

عکس ۳

از دیگر کسانی که به ثبت عکس از شهرها و بناهای تاریخی ایران پرداختند؛ آنتونیو جانوئسی^۲ افسر ایتالیایی از دوستان بسیار نزدیک پشه بود که در مأموریتی نظامی به شهر مشهد، نخستین عکس‌ها را از برخی بناهای تاریخی و باستانی شهرهای شاهرود، دامغان، بسطام، توس و مشهد که در مسیر راه تهران تا مشهد قرار داشتند و همچنین عکس‌هایی از بارگاه امام‌رضاع^ع و برخی بناهای تاریخی و مذهبی در شهر مشهد و اطراف آن را عکس‌برداری کرد (عکس ۵).

این تصاویر در شمار نخستین عکس‌ها از این شهرها و نخستین عکس‌های بارگاه امام‌رضاع^ع در شهر مشهد به‌شمار می‌روند. لوئیجی پشه و آنتونیو جانوئسی هر دو در تهران درگذشته و در همین شهر به خاک سپرده شدند (عکس ۶).

۱- Luigi Pesce

۲- Antonio Giannuzzi

عکس ۶

عکس ۵

آموزش عکاسی در ایران

دربار ناصرالدین شاه به سفیر خود در پاریس دستور داد که یک نفر عکاس را برای آموزش و ترویج عکاسی به استخدام درآورده و به ایران بیاورد. برای این کار «فرانسیس کارل‌هیان»^۱ در نظر گرفته شد. کارل‌هیان در مدرسه دارالفنون تهران، به آقارضا (که بعدها لقب عکاس‌باشی دریافت کرد) و به برخی فرزندان رجال قاجار آموزش عکاسی داد. او در عکس‌برداری از مکان‌ها و اشخاص در تهران و برخی شهرهای ایران همکاری داشت. او را می‌توان نخستین مربی آموزش عکاسی به نخستین نسل عکاسان ایرانی دانست (عکس ۷).

عکس ۷

عکاسی از جنگ

«هانری بلاک‌ویل»^۲ نیز که اندکی پس از کارل‌هیان به ایران آمده بود، به دستور ناصرالدین شاه برای عکس‌برداری از صحنه‌های جنگی به جبهه نبرد مرو در شمال شرقی ایران فرستاده شد. اعزام بلاک‌ویل برای عکس‌برداری از این نبرد، نخستین کاربرد عکاسی را به عنوان رسانه‌ای برای ثبت رُخداد مهمی مانند جنگ در دوران قاجار آشکار کرده است (عکس ۸).

۱- Francis Carlhian

۲- Henri de Coulboeuf de Blocqueville

ناصرالدین شاه که خود به عکاسی علاقه بسیاری داشت، عکس‌های بسیاری را در تهران و برخی گشت و گذارهایی که برای شکار به اطراف تهران می‌رفت با روش کلودین تر می‌گرفت. موضوع بیشتر این عکس‌ها شخص وی، زنان حرمسرا، رویدادهای روزمره در کاخ‌های سلطنتی و چهره برخی رجال و کارکنان درباری است. شاه، عکاس‌خانه‌ای مخصوص به خود در یکی از ساختمان‌های کاخ گلستان داشت و دستیار او در کار عکس‌برداری غلامحسین خان صدیق‌السلطنه بود. او همچنین در کنار بسیاری از عکس‌ها، نوشته‌هایی را که دربردارنده نام اشخاص، مکان، تاریخ عکس‌برداری و برخی آگاهی‌های دیگر بود می‌نوشت که این آگاهی‌ها امروزه در شناخت بسیاری از افراد، مکان‌ها و موارد دیگر به پژوهشگران یاری می‌کند. وی همچنین مبتکر برخی واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به عکاسی است که تا آن زمان واژه فارسی برای آنها وجود نداشت (عکس ۹).

عکس ۹

عکس ۸

نخستین عکاس دربار

آقارضا عکاس‌باشی نخستین عکاس حرفه‌ای ایران است که از دوران نوجوانی نزد «کارل‌هیپان» آموزش دید و عکس‌های بسیاری را از چهره شاه، درباریان، مراسم، اردوها و سفرهای شاه و برخی از مردم عکس‌برداری کرده است. برای انجام کارهای مربوط به عکاسی، مکانی نیز در کاخ گلستان به نام «عکاس‌خانه مبارکه دولتی یا عکاس‌خانه همایونی» به این کار اختصاص داده شد که افزون بر آقارضا، چند نفر دیگر نیز در آن مشغول به کار بودند. این عکس‌ها در آلبوم‌های بسیار زیبایی گردآوری و نوشته‌هایی با شرح مفصلي درباره محتویات عکس‌های آلبوم به آن افزوده می‌شد. شمار زیادی از این آلبوم‌ها اکنون در کاخ گلستان در تهران نگهداری می‌شوند (عکس ۱۰).

آقارضا عکاس‌باشی، پیشگام بسیاری از عکاسان ایرانی پس از خود است. او در زمینه‌های زیادی از عکاسی همچون عکاسی از چهره، معماری، عکاسی مستند، گزارش‌های تصویری، عکاسی طبیعت و روش‌های تازه در

چاپ و ظهور، همچون کلودین تر و سیانوتا پ، تجربه‌های خوبی را در سرآغاز تاریخ عکاسی ایران، به‌انجام رسانده و آثار گوناگونی از خود به یادگار گذاشته است (عکس ۱۱).

عکس ۱۱

عکس ۱۰

عکاس خانه مردمی

در سال ۱۸۶۸ م/۱۲۴۷ خ. نخستین عکاس خانه همگانی در تهران به‌دستور ناصرالدین‌شاه گشایش یافت. این عکاس خانه وظیفه عکس‌برداری از رجال درباری و دیگر مردمی را داشت که تمایل داشتند تصویری از خود، به روش عکاسی داشته باشند. مدیریت این عکاس خانه بر عهده عباس‌علی بیک، شاگرد آقارضا عکاس‌باشی گذاشته شد. چندی نگذشت که عکاس‌خانه‌های دیگری در تهران و برخی شهرهای بزرگ و کوچک ایران گشایش یافت. عکس‌هایی که در این عکاس‌خانه‌ها تهیه می‌شد، امروز به عنوان سندهای تصویری از چهره مردم ایران، مورد استفاده پژوهشگران

عکس ۱۲

عکس ۱۳

زمینه‌های گوناگون تاریخی، اجتماعی، فرهنگی، مردم‌شناسی و شناخت جامعه دوران قاجار است. خوشبختانه بسیاری از این عکس‌ها اکنون در کتاب‌های مربوط به تاریخ عکاسی در شهرهای گوناگون ایران منتشر شده است (عکس ۱۲).

گزارش‌های تصویری

پس از مدتی، برخی دیگر از عکاسان نیز همزمان با سال‌های آغازین و میانی پیدایش عکاسی در ایران آغاز به کار کردند. در آثار این عکاسان، جنبه‌های گوناگونی از زندگی مردم، شهرها، ساختمان‌ها، راه‌ها و مسیرهای ارتباطی، مشاغل، شیوه‌های زندگی روستایی و شهری و چهره بسیاری از زنان، مردان و کودکان دوران قاجار به تصویر کشیده شده است. به کارگیری عکس در روزنامه‌های این دوران با چاپ‌سنگی امکان‌پذیر شد و چاپ و انتشار عکس‌ها در روزنامه‌های دوران ناصری، کتاب‌ها و سفرنامه‌ها سبب آشنایی بیشتر مردم با پدیده عکاسی شد (عکس ۱۳).

یکی از عکاسان آماتور که تاریخ اجتماعی

و فرهنگی شهر اصفهان را از میانه دوران ناصری و پس از آن به خوبی عکس‌برداری کرده ارنست هولتسر^۱، مهندس آلمانی است که در سال ۱۸۶۳ م/ ۱۲۴۲ خ. به ایران آمد. او برای سرپرستی احداث خط تلگراف انگلیس در اصفهان استخدام شده بود و در همان شهر اقامت کرد. هولتسر در میانه دوران ناصری تا کمی پس از آن، عکس‌های بسیاری از شهر اصفهان، شهرها و روستاهای پیرامون آن و نیز شهر تهران تهیه کرد. او با تجربه‌هایی که از زندگی طولانی مدت خود در اصفهان کسب کرده بود، از جنبه‌های گوناگون زندگی مردم، مشاغل، آداب و رسوم، مکان‌ها و مراسم مذهبی و سنتی عکس‌های بسیاری ثبت کرد. عکس‌های او که با یادداشت‌های مفصلی همراه شده است، تصویر کاملی از اصفهان در دوران ناصری ارائه کرده و در برخی از کتاب‌های پژوهشی داخلی و خارجی مورد استناد قرار گرفته‌اند (عکس ۱۴).

تمایل شخص ناصرالدین‌شاه به عکاسی سبب شد تا عکاسی در میان درباریان رواج پیدا کند و حاکمان دیگر شهرهای ایران نیز عکاسانی را برای عکس‌برداری به خدمت بگیرند. گاهی برخی از این حاکمان با فرستادن

1- Ernst Hoeltzer

عکس‌ها، چگونگی اوضاع و احوال مردم، نظامیان، ساختمان‌ها و چهره شهرهای قلمرو خود را به آگاهی شاه می‌رساندند. گاهی نیز شاه دستور می‌داد تا یک عکاس برای تهیه گزارش تصویری از اوضاع و احوال ولایت‌های دیگر به نقاط دور و نزدیک فرستاده شود. او همچنین دستور عکس‌برداری از زندانیان و کارکنان دولت را که اکنون می‌توان به‌عنوان نخستین بایگانی تصویری در ایران به آن اشاره کرد، داده است. به این ترتیب، گونه‌ای از عکاسی با نام «گزارش‌های تصویری»^۱ در تاریخ عکاسی ایران پدید آمده است که سودمندی عکاسی را در تهیه چنین گزارش‌های مستندی با توجه به دوری و دشواری راه‌ها در آن دوران، آشکار کرده است (عکس‌های ۱۵ و ۱۶).

عکس ۱۵

عکس ۱۴

عکس ۱۶

ترویج دانش فنی و نظری عکاسی

پشتیبانی شخص ناصرالدین شاه از عکاسی در ایران، سبب رشد و گسترش زمینه‌های گوناگون این فن و هنر در سال‌های آغازین پیدایش آن شده است. برای نمونه می‌توان به تألیف و ترجمه برخی کتاب‌های فنی و آموزشی در زمینه عکاسی اشاره کرد که به دستور شاه یا برخی رجال درباری انجام شده است. در این کتاب‌ها نکات و دستورالعمل‌هایی برای عکس‌برداری، ترکیب و ساخت مواد حساس و محلول‌های ظاهر و ثابت کردن عکس، چگونگی عکس‌برداری و برخی دیگر از موارد گوناگون مربوط به عکاسی آموزش داده می‌شد. برخی از این کتاب‌ها به صورت دست‌نوشته است که شمار آنها به بیش از ۲۰ نسخه می‌رسد. برخی دیگر نیز در سال‌های پایانی دوران ناصری و پس از آن به صورت چاپ‌سنگی منتشر می‌شد و علاقه‌مندانی که می‌خواستند به شکل خودآموز عکاسی را فرا بگیرند از این کتاب‌ها^۱ استفاده می‌کردند (عکس ۱۷).

برخی از زمینه‌ها و موضوعاتی که در عکاسی دوران ناصری شکل گرفت، به‌طور خلاصه به شرح زیر است:

■ زمینه پیدایش، رشد و گسترش عکاسی مستند و گزارش‌های تصویری از سراسر ایران

■ ترویج اصولی عکاسی، توجه به آموزش این فن به صورت آموزش رسمی در مدرسه دارالفنون

■ ایجاد عکاس‌خانه سلطنتی و فراهم آمدن شمار بسیاری عکس از جنبه‌های گوناگون زندگی مردم در دوران قاجار

■ پایه‌گذاری نوشتن شرح بر عکس‌ها

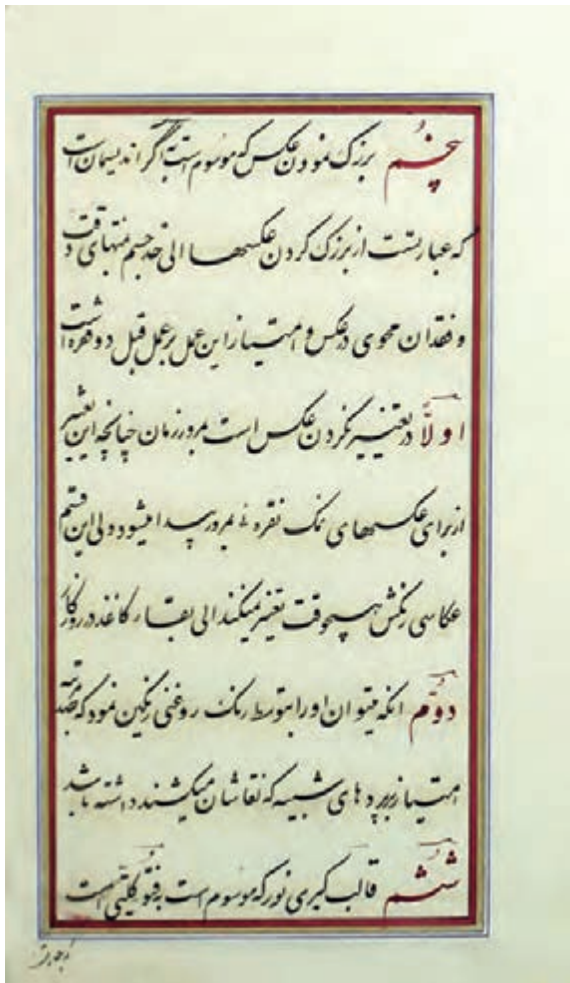
■ توجه به رشد، گسترش دانش نظری و فنی عکاسی و تألیف، ترجمه و چاپ کتاب‌های مربوط به آن

■ گسترش عکاسی در میان درباریان و خانواده‌های اشراف

■ ابداع لقب عکاس‌باشی به‌عنوان عالی‌ترین رتبه فنی در این حرفه

■ ایجاد نخستین بایگانی تصویری از کارکنان دولت (عکس ۱۸).

تردید نیست که با بررسی همه‌جانبه عکس‌های باقیمانده از این دوران، می‌توان به برتری و ناب بودن زمینه‌های تصویری این هنر در دوران قاجار پی بُرد. عکاسان ایرانی در سال‌های نخستین، بدون تقلید از زمینه‌هایی همچون نقاشی غربی و معیارهای زیباشناختی حاکم بر آن و تنها با رویارویی مستقیم با موضوع اقدام به عکس‌برداری از آنها می‌کرده‌اند (عکس ۱۹).

عکس ۱۷

۱- برای نمونه می‌توان به کتاب‌های: کشف‌الصنایع، کتاب احمد، مجموعه‌الصنایع، صنعت عکاسی و علم عکاسی اشاره کرد.

عکس ۱۹

عکس ۱۸

عکس ۲۰

عکاسی پس از دوران ناصری

کیفیت زیباشناسی و نگاه خالص و بدون صحنه‌پردازی در آثار به‌جای مانده از عکاسان دوران ناصری نشان‌دهنده آن است که هنوز ویژگی‌های غربی عکس‌های اروپایی وارد عکاسی ایران نشده بود. این نگاه در سال‌های بعد با گسترش ارتباط با غرب و تقلید عکاسان از شیوه کار عکاسان اروپایی به تدریج کم شده است. گرچه مظفرالدین‌شاه نیز مانند پدر خود ناصرالدین‌شاه، به عکاسی علاقه داشت و خود نیز عکاسی می‌کرد، اما عکاسی پس از دوران ناصری؛ کمتر مورد توجه دربار سلطنتی بود، در دوران مظفرالدین‌شاه قاجار، با توجه به پیشرفت‌های زیادی که در زمینه تولید ابزار و مواد حساس انجام شده بود، عکاس‌خانه‌های بسیاری در تهران و دیگر شهرهای بزرگ و کوچک ایران، برای عکس‌برداری از مردم گشایش یافت. برخی از خانواده‌های اشراف نیز

عکاس خانه‌های شخصی در خانه‌های خود داشتند. در این میان برخی از جهان‌گردان اروپایی نیز که به ایران سفر می‌کردند با به‌کارگیری دوربین‌های کوچک و شیشه‌های خشک از پیش ساخته شده به عکس‌برداری از ایران می‌پرداختند و گاه عکس‌های مورد نیاز خود را از عکاسانی مانند آنتوان سِوروگین^۱ که در زمینه تهیه و فروش عکس در تهران فعال بود خریداری می‌کردند (عکس ۲۰).

در این دوران، برخی از فروشگاه‌های عرضه کالاهای اروپایی، به فروش ابزار و تجهیزات مورد نیاز عکاسی نیز می‌پرداختند. عکاس‌خانه‌هایی نیز به سبک عکاس‌خانه‌های اروپایی گشایش یافت که با وسایل صحنه‌ای و پرده و دکورهای وارداتی و برای استفاده هرچه بیشتر از نور روز، در طبقات بالایی ساختمان‌ها به عکس‌برداری از مشتریان خود به سبک اروپایی اقدام می‌کردند. تنوع چاپ عکس‌ها بر روی کارت‌های گوناگون و زیبایی مقوایی با نام و نشان عکاسان، در این دوران بسیار چشمگیر و شایان توجه است. برای نمونه، می‌توان به عکاس‌خانه‌های محمدجعفر قاجار، عبدالله میرزا قاجار، آنتوان سِوروگین، و عکاس‌خانه روسی‌خان در تهران اشاره کرد (عکس ۲۱).

عکس ۲۱

عکاسی و انقلاب مشروطه

در سال‌های میانی دوران مظفرالدین‌شاه (۱۹۰۰م/۱۲۷۹خ)، سینما نیز به ایران راه پیدا کرد. پس از دوران مظفری به دلیل انقلاب مشروطه و تقاضای تأسیس مجلس قانون‌گذاری که در دوران کوتاه حکومت محمدعلی‌شاه قاجار

۱- Antoin Sevruguin

رُخ داد، عکاسی مسئولیت اجتماعی بزرگی را عهده‌دار شد. عکس‌ها، همچون اسنادی غیرقابل انکار شناخته می‌شد و به‌عنوان مدارکی برای اثبات ادعاهایی که باور آنها دشوار بود، مورد پذیرش همگانی قرار می‌گرفت. شناخت کاربردها و کارکردهای عکاسی در دوران ناصری، سبب شد تا عکاسی از آغاز جنبش مشروطه، نقش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در روند برخی رویدادهای انقلاب مشروطه ارائه کند. از این رو، عکاسی در روند تحولات انقلاب مشروطه، توانست افزون بر کارکردهای خبری و آگاهی‌رسانی؛ نقشی برانگیزاننده را در آگاهی و حرکت‌های مردمی عهده‌دار شود و در بسیاری موارد به‌عنوان ابزاری برای پیشبرد اهداف سیاسی نیز به کار گرفته شود (عکس ۲۲). شکل‌های جدیدی که از عکس‌برداری و چگونگی ارائه عکس‌ها پدید آمد نیز، از ویژگی‌های عکاسی این دوران شد. این گونه ویژگی‌ها را می‌توان در عکس‌های گروهی و پر جمعیت که مبارزان مشروطه‌خواه یا اجتماعات بزرگ مردمی در آنها به تصویر درآمده و روحیه جمع‌گرایی و همبستگی برای هدفی مشترک، آشکارا در آنها نمایان است جستجو کرد. از این نمونه عکس‌ها که در آنها طبقات گوناگون مردم عادی، موضوع اصلی به شمار می‌آیند، در میان عکس‌های پیش از دوران مشروطه، کمتر می‌توان نشانی یافت (عکس ۲۳).

عکس ۲۳

عکس ۲۲

شدت گرفتن تمایلات وطن‌پرستانه آمیخته با روحیه جنگاوری و سلحشوری در این دوران؛ سبب پدیدار شدن آرایه‌های صحنه‌ای گوناگونی، همچون به‌کارگیری سلاح‌های جنگی توسط افراد، گرفتن حالت‌های نظامی و حضور دسته‌جمعی مبارزان در عکس‌های این دوران شده است. به همین سبب، برخی از عکاس‌خانه‌ها در این دوران، برای عکس‌برداری از مشتریان تنوع طلب خود اسلحه و لباس نظامی فراهم می‌کردند تا هر کس به یادگار از این دوران، عکسی از خود با لباس و تجهیزات نظامی در عکاس‌خانه‌ها تهیه کند (عکس ۲۴).

عکس ۲۴

گسترش فن گراورسازی و صنعت چاپ، به‌ویژه در خارج از کشور، تهیه و چاپ کارت‌پستال‌هایی با موضوع‌های یاد شده را آسان کرده بود. کارت‌پستال‌ها، با برتری که در تکثیر سریع، شمارگان زیاد و ارائه ارزان‌تر نسبت به عکس داشتند، به‌سرعت، جایگاهی مانند پوستر در دوران جدید پیدا کردند (عکس ۲۵).

عکس ۲۵

برخی از ویژگی‌های عکاسی در این دوران را به اختصار می‌توان چنین برشمرد:

- آغاز تلاش‌های خبرسازانه، به منظور تبلیغات سیاسی با عکس
- نخستین حرکت‌ها در زمینه تکثیر انبوه عکس به عنوان خبرهای تصویری و پدیدارشدن کارت پُستال‌های سیاسی - اجتماعی
- تهیه و انتشار گسترده عکس‌هایی از چهره قهرمانان ملی و رجال سیاسی - مذهبی و پدیدار شدن عکس‌های پُرجمعیت گروهی
- پیدایش آرایه‌ها و عناصر صحنه‌ای نو در عکس‌ها، همچون سلاح‌های جنگی و عکس‌برداری با حالت (پُز)‌های ساختگی نظامی

- به‌کارگیری سانسور شدید و ایجاد فشار برای عکاسان از سوی حکومت
- به‌کارگیری عکاسی برای تکثیر سریع اعلامیه‌ها و شب‌نامه‌ها

عکاسی آماتوری و مردمی

عکاسی در دوران سلطان احمدشاه قاجار، آخرین پادشاه دودمان قاجار؛ گرایش بیشتری به سوی مردمی شدن کرد و با توجه به پیشرفت ابزار و دوربین‌های کوچک همگانی، علاقه‌مندان بیشتری را به خود جذب می‌کرد. چاپ و انتشار برخی کتاب‌های خودآموز عکاسی و شمار زیاد فروشگاه‌های عرضه محصولات عکاسی که ظهور و چاپ عکس‌ها را نیز انجام می‌دادند، سبب گسترش عکاسی آماتوری^۱ شد (عکس ۲۶).

در همین حال، در دیگر شهرهای بزرگ و کوچک ایران نیز همسو با تهران، عکاس‌خانه‌های بسیاری گشایش یافته بود و به‌کارگیری عکاسی با دوربین‌های کوچک قابل حمل در میان برخی خانواده‌های مرفه رواج یافته بود.

عکس ۲۶

عکاسی ایران در دوران معاصر

با پایان دوران قاجار و آغاز دوران پهلوی، هم‌زمان با ایجاد و گسترش نهادهای اداری، توسعه شهرنشینی و نوسازی ساختارهای حکومتی در کنار دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی، نیاز به ثبت و نگهداری اسناد تصویری نیز افزایش یافت و کاربرد آن از دربار و در میان طبقات مرفه فراتر رفت. تصویب قانون خدمت نظام وظیفه، تأسیس اداره ثبت احوال و صدور شناسنامه و دیگر مدارک هویتی، نیاز به ثبت عکس هویتی را افزایش داد و سبب رونق بیشتر کار عکاس‌خانه‌ها در شهرهای بزرگ و کوچک شد. در همین دوران، عکاسان دوره‌گرد نیز در شهرها و روستاها به ثبت عکس مردم می‌پرداختند و نقش مهمی در گسترش عکاسی در میان اقشار گوناگون جامعه داشتند.

۱- آماتور یعنی کسی که حرفه و کار اصلی او مثلاً عکاسی نباشد و از روی تفنن و ذوق شخصی به این کار بپردازد.

عکس ۲۸

عکس ۲۷

باوجود آنکه بخش بزرگی از فعالیت عکاس‌خانه‌ها به تهیه عکس‌های چهره برای مدارک هویتی اختصاص داشت، کاربرد عکاسی به این زمینه محدود نمی‌شد. عکاسی در مراسم رسمی، جشن‌های ملی، آیین‌های دولتی، جشن‌های عروسی و گردهمایی‌های خانوادگی نیز حضوری پررنگ داشت. بسیاری از سازمان‌های دولتی و نظامی برای ثبت فعالیت‌ها و تهیه اسناد تصویری، پیش از این دوران، واحدهای عکاسی تأسیس کرده بودند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به عکاس‌خانه نظامی، عکاس‌خانه مجلس شورای ملی و عکاس‌خانه نظمیه اشاره کرد. تغییرات اجتماعی این دوره در عکس‌های به‌جامانده به‌خوبی آشکار است. دگرگونی در پوشش مردان و زنان، گسترش حضور نظامیان در زمینه‌های گوناگون اجتماعی و اداری و تغییر چهره شهرها از جمله ویژگی‌هایی است که عکس‌های این دوران را از عکس‌های دوران قاجار جدا می‌کند.

هم‌زمان با این دگرگونی‌ها، پیشرفت فناوری عکاسی نیز ادامه داشت. افزایش حساسیت مواد حساس به نور، امکان ثبت سوژه‌های متحرک را آسان‌تر کرد و برخی فرایندهای نوین، مانند اتوکروم، برای ثبت عکس‌های رنگی، از سوی شماری از عکاسان ایرانی به کار گرفته شد. همچنین با پیشرفت صنعت، انتشار عکس در روزنامه و مجله‌ها گسترش پیدا کرد.

در دوره پهلوی اول (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ خورشیدی)، هم‌زمان با پیشرفت صنعت چاپ و گسترش مطبوعات، عکس‌ها یکی از پایه‌های مهم روزنامه و مجله‌های ایران شدند. عکس‌ها و تصاویر منتشرشده در نشریه‌ها، افزون بر ثبت رویدادهای سیاسی-اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، برنامه‌های نوسازی کشور، توسعه راه‌ها و راه‌آهن، ایجاد صنایع و گسترش آموزش نوین، به معرفی آثار تاریخی و باستانی ایران نیز می‌پرداختند. به این ترتیب، عکس‌ها؛ در ادامه کارکردهایی که به عنوان گزارش‌های تصویری در دوران قاجار داشتند، اندک‌اندک جایگاه خود را به عنوان رسانه‌ای برای انتقال سریع و مستند اخبار روزانه در مطبوعات آشکار کرده و زمینه شکل‌گیری عکاسی خبری به معنای امروزی آن در گزارش‌های رسمی و مطبوعات ایران فراهم شد.

افزایش نیاز به عکس در مطبوعات، اسناد و گزارش‌های اداری، مدارک شناسایی هویتی و عکاس‌خانه‌ها، زمینه حرفه‌ای‌تر شدن فعالیت عکاسان را فراهم کرد. در دهه نخست ۱۳۱۰ خورشیدی، برخی از شرکت‌ها برای واردات تجهیزات و مواد عکاسی فعالیت خود را آغاز کردند و چندین فروشگاه و کارگاه عکاسی ظهور و چاپ عکس در تهران و برخی شهرهای بزرگ گشایش یافت. از دهه ۱۳۲۰ خورشیدی نیز با گسترش مطبوعات، به‌ویژه نشریات فرهنگی و ادبی، به کارگیری عکس چهره نویسندگان، هنرمندان و شخصیت‌های فرهنگی

افزایش پیدا کرد. در همین سال‌ها و در ادامه ترجمه و نگارش کتاب‌های آموزشی عکاسی از دوران قاجار، جزوه‌ها و کتاب‌های خودآموز و آموزش عکاسی نیز برای علاقه‌مندان منتشر شد و آموزش این هنر و حرفه در برخی مراکز آموزشی و فرهنگی رواج بیشتری پیدا کرد.

در میان عکاسانی که در آغاز دوران پهلوی در گسترش حرفه عکاسی نقش مؤثری داشتند، ماشاءالله خان فتوگرافی را می‌توان نام برد. عکاس خانه او بسیار مورد مراجعه مردم عادی بود. وی در حدود سال ۱۳۰۵ خورشیدی، «شرکت عکاسان ایران» را برای تأمین و عرضه ابزار و مواد مورد نیاز عکاسی بنیاد نهاد و در انتقال تجربه‌های فنی به نسل جدید عکاسان سهم به‌سزایی داشت.

ماشاءالله خان از پیشگامان سامان‌دهی فعالیت‌های صنفی عکاسان نیز به شمار می‌رفت. به پیشنهاد وی، «نخستین نشست عکاسان تهران» برای ایجاد تشکل صنفی در آبان ۱۳۰۴ خورشیدی در عکاس خانه «چهره‌نما» برگزار شد. این نشست، سرآغاز تلاش‌هایی بود که در سال‌های بعد برای سازمان‌دهی حرفه عکاسی و پشتیبانی از حقوق شغلی عکاسان ادامه یافت.

در سال ۱۳۲۴ خورشیدی، گروهی از عکاسان حرفه‌ای تهران در سالن شهرداری گردهم آمدند تا درباره مشکلات صنفی، تعیین تعرفه خدمات عکاسی، دفاع از حقوق شغلی و سامان‌دهی فعالیت عکاس خانه‌ها گفت‌وگو کنند. با توجه به شمار زیاد عکاسان حرفه‌ای و گسترش جایگاه اجتماعی و اقتصادی عکاسی در ایران، به‌ویژه پس از جنگ جهانی دوم، این نشست، زمینه را برای تشکیل «نخستین اتحادیه صنفی عکاسان» فراهم کرد.

سرانجام در سال ۱۳۲۹ خورشیدی، نخستین «اتحادیه صنفی عکاسان تهران» با هدف پشتیبانی از حقوق شغلی عکاسان، ایجاد هماهنگی میان عکاس خانه‌ها، سامان‌دهی فعالیت‌های حرفه‌ای و افزایش کیفیت خدمات عکاسی آغاز به کار کرد. تشکیل این اتحادیه، عکاسی را از فعالیتی فردی به حرفه‌ای سازمان‌یافته نزدیک‌تر کرد و جایگاه حرفه‌ای عکاسان را بیش از پیش تثبیت کرد.

اندکی بعد، در اوایل دهه ۱۳۳۰ خورشیدی، نشست‌هایی برای بنیان‌گذاری «انجمن ملی عکاسی ایران» به پیشنهاد دکترهادی شفیایه به‌همراهی گروهی از عکاسان و علاقه‌مندان، برگزار شد. این انجمن، اهدافی همچون گسترش آموزش عکاسی، افزایش دانش فنی و هنری، برگزاری نشست‌ها و نمایشگاه‌های تخصصی و معرفی دستاوردهای نوین عکاسی را دنبال می‌کرد. فعالیت‌های این انجمن، نقش مهمی در فراهم‌شدن زمینه نگاه علمی و هنری به عکاسی داشت و بسیاری از عکاسان نسل‌های بعد، از برنامه‌های آموزشی و فرهنگی آن بهره‌مند شدند. به این ترتیب، در کمتر از سه دهه، عکاسی در ایران از حرفه‌ای برپایه فعالیت‌های فردی و عکاس خانه‌های پراکنده به حرفه‌ای سازمان‌یافته با نهادهای صنفی، آموزشی و فرهنگی تبدیل شد. در ادامه این روند، گسترش زیرساخت‌های فنی عکاسی نیز با شتاب بیشتری دنبال شد.

■ گسترش واردات تجهیزات عکاسی

به دنبال این دگرگونی‌ها (از آغاز دهه ۱۳۳۰) و هم‌زمان با گسترش بازار عرضه مواد و ابزار عکاسی در ایران، نمایندگی‌ها و شرکت‌های واردکننده مواد و ابزار عکاسی، کار خود را گسترش دادند. این شرکت‌ها با واردات دوربین، لنز، فیلم، کاغذ عکاسی، مواد شیمیایی ظهور و چاپ و تجهیزات و دستگاه‌های عکاس خانه‌ای از شرکت‌های سازنده معتبر در اروپا و آمریکا، گام‌های بزرگی در نوسازی صنعت عکاسی ایران برداشتند. دسترسی آسان‌تر عکاسان حرفه‌ای و ذوق‌ورز به تجهیزات روز، سبب افزایش کیفیت آثار، رونق عکاس خانه‌ها و فراگیر شدن زمینه آموزش عکاسی و برگزاری نمایشگاه‌های عکس در کشور شد. از دهه ۵۰ خورشیدی به بعد، با گسترش واردات فیلم‌های رنگی و توسعه خدمات ظهور و چاپ، عکاسی رنگی نیز اندک‌اندک در میان عکاسان حرفه‌ای و

سپس عموم مردم گسترش یافت. این امکانات، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های هنری، نمایشگاهی و عکاسی تبلیغاتی فراهم کرد که برای نمونه می‌توان به فعالیت‌های واحد عکاسی «سازمان جلب سیاحان» که به منظور معرفی جاذبه‌های گردشگری ایران در سطح جهانی فعالیت می‌کرد، در آن دوران اشاره کرد.

■ نهادهای آموزشی عکاسی

تأسیس مرکز سینمای آزاد ایران و نقش آن در آموزش عکاسی: در سال ۱۳۴۸ خ مرکز سینمای آزاد ایران بنا نهاده شد. در این مرکز، آموزش فیلم‌سازی و عکاسی به شیوه‌ای نوین گسترش یافت. اگرچه فعالیت اصلی این مرکز آموزش فیلم کوتاه بود، اما عکاسی به عنوان پایه شناخت نور، ترکیب‌بندی، و روایت تصویری، جایگاه مهمی در برنامه‌های آموزشی آن داشت. بسیاری از عکاسان و فیلم‌سازان نسل بعد، آموزش‌های مقدماتی خود را در شعبه‌های گوناگون این مرکز گذراندند. برگزاری کارگاه‌ها، نمایشگاه‌های عکس و ایجاد فضایی برای هم‌رسانی تجربه میان هنرمندان، سبب شد تا همواره از مرکز سینمای آزاد یکی از نهادهای نقش‌آفرین در آموزش هنرهای تصویری پیش از انقلاب اسلامی یاد شود. در همین سال‌ها با انتشار کتاب‌های آموزشی و فنی عکاسی، گام‌های اثرگذاری در گسترش آموزش نظام‌مند عکاسی برداشته شد.

هم‌زمان پس از تأسیس مرکز سینمای آزاد ایران، آموزش عکاسی در کنار آموزش‌های سینمایی در مراکزی مانند مدرسه عالی تلویزیون و سینما نیز توسعه یافت و عکاسی به عنوان یکی از مبانی شناخت تصویر، نور و ترکیب‌بندی در برنامه‌های آموزشی این مراکز جای گرفت. در همین دهه، تعدادی از عکاسان ایرانی که تحصیلات خود را در خارج از ایران به پایان رسانده بودند، با بازگشت به ایران، در آموزش، برگزاری نمایشگاه‌ها و معرفی رویکردهای نوین عکاسی مستند، هنری و تبلیغاتی نقش مؤثری داشتند.

در همین دوران، انتشار کتاب‌های آموزشی عکاسی و کتاب‌های عکس با موضوع طبیعت، معماری، میراث فرهنگی و کارخانه‌های صنایع جدید و طرح‌های عمرانی ایران افزایش یافت و کاربرد عکاسی در مستندسازی، تبلیغات و معرفی ظرفیت‌های فرهنگی و اقتصادی کشور گسترش پیدا کرد. در سال‌های پایانی دهه ۱۳۵۰ نیز، هم‌زمان با رشد مطبوعات و افزایش رویدادهای سیاسی و اجتماعی، عکاسی خبری و مستند اهمیت بیشتری پیدا کرد و آثار برخی عکاسان ایرانی در نشریات و خبرگزاری‌های بین‌المللی منتشر شد.

عکاسی در برنامه درسی رشته گرافیک در هنرستان‌های کشور

در نیمه دهه ۱۳۵۰ خ، کتاب عکاسی برای برنامه درسی رشته گرافیک هنرستان‌های وزارت آموزش و پرورش نوشته شد و سال‌ها به عنوان یکی از منابع اصلی آموزش عکاسی در هنرستان‌های کشور آموزش داده می‌شد. این کتاب همچنین تا سال‌ها منبع پرسش‌های آزمون رشته‌های دانشگاهی هنر در کشور نیز بود.

تغییر رویکرد آموزش عکاسی در هنرستان‌های هنری

در سال ۱۳۸۷، کتاب درسی «عکاسی ۱» برای رشته عکاسی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش منتشر شد و برای نخستین بار در برنامه درسی رسمی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، آموزش عکاسی از سازوکار عکاسی برفیلم به عکاسی دیجیتال تغییر پیدا کرد.

تجربه اجرای برنامه درسی جدید و دگرگونی‌های پرشتاب فناوری، در سال‌های بعد، زمینه بازنگری بنیادین در ساختار آموزش رشته عکاسی در هنرستان‌ها را فراهم کرد. در میانه سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷، برنامه درسی رشته فتوگرافیک (عکاسی-گرافیک) در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای بازنگری شد و سرفصل‌های جدید آن با رویکرد حرفه‌ها و مشاغل عکاسی نوشته و سپس کتاب‌های درسی جدید تألیف و منتشر شد.

عکس ۳۱

عکس ۳۰

در سال ۱۴۰۵ رشته «فتوگرافیک» به دو رشته مستقل «عکاسی» و «گرافیک» در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای تبدیل و مجموعه‌ای از کتاب‌های تخصصی متناسب با نیازهای این رشته‌ها تألیف و منتشر شد.

آموزش عکاسی در دوران پس از انقلاب اسلامی

■ انجمن سینمای جوانان ایران

انجمن سینمای جوانان ایران در سال ۱۳۵۵ به عنوان یک مؤسسه فرهنگی و آموزشی تأسیس و ثبت شد. هر چند فعالیت آن در سال‌های نخست و در دوره پس از انقلاب با درنگی کوتاه و تغییراتی همراه بود، اما از میانه دهه ۱۳۶۰ با سازمان‌دهی دوباره، به یکی از مهم‌ترین مراکز آموزش و گسترش عکاسی و فیلم‌سازی در کشور تبدیل شد. این انجمن با راه‌اندازی دوره‌های آموزشی عکاسی و فیلم‌سازی در شعبه‌های خود در بسیاری از استان‌های کشور، زمینه دسترسی علاقه‌مندان نوجوان و جوان به آموزش‌های فنی، زیبایی‌شناختی و مستندنگاری را فراهم کرد. بسیاری از عکاسان حرفه‌ای و مدرسان عکاسی در سال‌های پس از دهه ۷۰ فعالیت

آموزشی یا هنری خود را از این انجمن آغاز کردند و شبکه گسترده شعبه‌های آن در سراسر ایران نقش مهمی در گسترش آموزش عکاسی و فیلم‌سازی خارج از تهران داشت.

■ آموزش دانشگاهی عکاسی در ایران

در سال ۱۳۶۲، با پایه‌گذاری رشته عکاسی در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران، آموزش دانشگاهی این رشته به گونه‌ای رسمی در ایران آغاز شد. پیش از آن، آموزش عکاسی بیشتر در دوره‌های آزاد، هنرستان‌های فنی - حرفه‌ای و مراکز آموزشی مانند انجمن‌ها و مرکز سینمای آزاد انجام می‌شد. راه‌اندازی این رشته، زمینه آموزش نظام‌مند آموزش‌های فنی، نظری، هنری و تاریخی را در آموزش دانشگاهی فراهم کرد و نقش مهمی در تربیت نسل جدیدی از عکاسان، پژوهشگران و مدرسان این زمینه داشت. این پیشرفت هم‌چنین به گسترش پژوهش‌های دانشگاهی، برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی و افزایش جایگاه عکاسی به عنوان یک رشته دانشگاهی و هنری در ایران کمک شایانی کرد. از سال‌های دهه ۷۰ خ و پس از آن آموزش دانشگاهی رشته عکاسی، اندک‌اندک در برخی از دانشگاه‌های سراسر کشور توسعه پیدا کرد. این کار زمینه توسعه آموزشگاه‌های عکاسی را در بخش خصوصی در بسیاری از شهرهای ایران فراهم کرده است.

■ نقش عکس و عکاسی در رویدادهای انقلاب اسلامی

در جریان انقلاب اسلامی، عکاسی در شمار یکی از ابزارهای مهم ثبت، آگاهی‌رسانی و مستندسازی رویدادها قرار گرفت. عکاسان خبری، مطبوعاتی و مستقل با حضور در راهپیمایی‌ها، اعتصاب، مراسم مذهبی و رخداد‌های سیاسی، مجموعه گسترده‌ای از تصاویر رویدادهای انقلاب را ثبت کردند. این عکس‌ها در روزنامه، مجله، پوسترها و هم‌چنین رسانه‌های بین‌المللی منتشر می‌شد و در بازتاب اخبار و خواسته‌های مردم و آگاه‌سازی افکار عمومی، در داخل و خارج از کشور، نقش مؤثری داشت.

پس از پیروزی انقلاب نیز این تصاویر به اسناد تاریخی ارزشمندی تبدیل شدند و امروزه بخش بزرگی از حافظه تصویری دوران مبارزات انقلاب اسلامی را تشکیل می‌دهند. آثار عکاسان دوران انقلاب، از مجموعه‌های مهم تصویری این دوره به شمار می‌روند و نقش به‌سزایی در شکل‌گیری عکاسی مستند اجتماعی و خبری در ایران پس از انقلاب اسلامی داشته‌اند. در ادامه این جریان، ثبت و نمایش این آثار در قالب نمایشگاه‌های گروهی خیابانی نیز مورد توجه قرار گرفت.

شکل ۳۳- عکس انقلاب

شکل ۳۲- عکس انقلاب

عکس ۳۴ - عکس جنگ

عکس ۳۵ - عکس جنگ

۱۳۵۹-۱۳۶۷ خ - نقش عکاسی در جنگ ایران و عراق:

هم‌زمان با آغاز جنگ تحمیلی در سال ۱۳۵۹ خ، عکاسی خبری و مستند وارد دوران تازه از دگرگونی شد؛ دورانی که در سال‌های بعد، بر بسیاری از فعالیت‌های نمایشگاهی و آموزشی نیز تأثیر گذاشت. عکاسان ایرانی با حضور در مناطق عملیاتی، شهرهای مرزی و پشت جبهه، صحنه‌هایی از نبرد، زندگی رزمندگان، مقاومت مردم، پیامدهای جنگ و خسارت‌های انسانی و شهری را ثبت کردند. این تصاویر، افزون بر انتشار در روزنامه، مجله و خبرگزاری‌ها، در نمایشگاه‌ها، کتاب‌ها و آرشیوهای تاریخی نیز مورد استفاده قرار می‌گرفت و از منابع تصویری مهم برای مطالعات مربوط به دوران جنگ شد. برخی از عکاسان ایرانی که نماینده مطبوعات و بنگاه‌های خبری خارجی بودند نیز با انتشار عکس‌های خود در نشریات بین‌المللی، سبب بازتاب گسترده رویدادهای جنگ در سطح جهانی شدند. جنگ هشت ساله سبب تثبیت جایگاه عکاسی مستند و خبری در ایران، پرورش نسل جدیدی از عکاسان جنگ و شکل‌گیری بخشی مهم از حافظه تصویری معاصر کشور شد.

نمایشگاه‌های عکس

برگزاری نخستین نمایشگاه‌های عکاسی در ایران به سال‌های پیش از انقلاب اسلامی بازمی‌گردد. از سال‌های دهه ۳۰ خورشیدی نمایشگاه‌هایی گروهی در تهران برگزار شد. از سال‌های دهه ۴۰ خورشیدی با پایه‌گذاری نخستین نگارخانه‌های عرضه آثار هنری در ایران نمایشگاه‌های عکاسی نیز در این نگارخانه‌ها برگزار شد. در دهه ۵۰ خورشیدی، برگزاری نمایشگاه از سوی برخی عکاسان پیگیری شد و با گشایش موزه هنرهای معاصر در تهران در سال ۱۳۵۶، نخستین نمایشگاه رسمی عکس در این موزه با عنوان «تاریخچه عکاسی ابداعی»، عکاسی به عنوان هنری مدرن در جامعه هنری ایران و از سوی یک نهاد رسمی دولتی پذیرفته شد. در سال‌های پس از انقلاب، انجمن سینمای جوان با برگزاری جشنواره‌های سراسری، منطقه‌ای و استانی فیلم و عکس، نمایشگاه‌های آثار هنرجویان و مسابقه‌های تخصصی عکاسی، فرصت مناسبی برای عرضه و معرفی آثار استعدادهای جوان علاقه‌مند به عکاسی در سراسر کشور فراهم آورد. در دهه ۱۳۷۰، بخش عکس جشنواره‌های این انجمن به یکی از رویدادهای مهم سالانه عکاسی ایران تبدیل شد و در شکل‌گیری نسل تازه‌ای از عکاسان مستند، اجتماعی، خبری، هنری و طبیعت نقش به‌سزایی داشت.

این فعالیت‌ها سهم آشکاری در رشد فرهنگ عکاسی و گسترش آموزش هنری و پیشرفت عکاسی در استان‌های کشور داشت. این فعالیت‌ها در کنار گسترش آموزش، برگزاری نمایشگاه‌های عکس، شکل‌گیری انجمن‌های تخصصی و توسعه نشریات حرفه‌ای، زمینه را برای هم‌رسانی تجربه، نقد آثار و گوناگونی جریان‌های نوین عکاسی در ایران فراهم کرد.

■ نخستین نمایشگاه سالانه عکس ایران پس از انقلاب اسلامی

از فعالیت‌های آغازین نمایشگاهی عکاسی در سال ۱۳۶۰، می‌توان به برگزاری دو نمایشگاه گروهی بزرگ عکس با نام «کودک، ایمان، رهایی» درموزه هنرهای معاصر تهران و «نمایشگاه بزرگ عکس» به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی اشاره کرد.

در سال ۱۳۶۶ خ، نخستین نمایشگاه سالانه عکس ایران درموزه هنرهای معاصر تهران برگزار شد. این رویداد یکی از نخستین نمایشگاه‌های فراگیر عکاسی پس از انقلاب اسلامی بود که آثار عکاسان حرفه‌ای و جوان را در کنار یکدیگر به نمایش گذاشت. برگزاری این نمایشگاه، زمینه معرفی استعدادهای جدید، هم‌رسانی تجربه میان عکاسان و آشنایی مخاطبان با جریان‌های نو در عکاسی ایران را فراهم کرد. همچنین، پیوستگی برگزاری نمایشگاه‌های سالانه بر اهمیت جایگاه عکاسی به‌عنوان یکی از شاخه‌های هنرهای تجسمی و گسترش فعالیت‌های نمایشگاهی در دهه‌های بعد افزود.

■ تثبیت و گسترش جریان عکاسی هنری معاصر در ایران

در دهه ۱۳۷۰، با پایان جنگ تحمیلی و گسترش فضای فرهنگی و هنری کشور، عکاسی ایران وارد مرحله‌ای تازه شد. توسعه آموزش دانشگاهی و ایجاد رشته عکاسی در بسیاری از دانشگاه‌های هنری در شهرهای بزرگ ایران، افزایش تعداد دانش‌آموختگان رشته عکاسی، پدیدار شدن نگارخانه‌های هنری، برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی و جشنواره‌های عکس، زمینه را برای حضور گسترده‌تر عکاسی در عرصه هنرهای تجسمی در داخل و خارج از کشور فراهم کرد. در این دوره، عکس بیش از گذشته به‌عنوان رسانه‌ای مستقل برای «بیان هنری» شناخته شد و از کارکرد صرفاً خبری، مستند یا تبلیغاتی فاصله گرفت.

در همین سال‌ها، نسل تازه‌ای از عکاسان با بهره‌گیری از رویکردهای هنر معاصر، به تجربه‌گرایی در زبان تصویر روی آوردند. عکاسی مفهومی، صحنه‌پردازی شده، مجموعه عکس‌های روایت‌محور، خودنگاره، چیدمان عکس، ترکیب عکس با رسانه‌های دیگر و پروژه‌های بلندمدت هنری، به تدریج جایگاه ویژه‌ای در نمایشگاه‌ها و مجامع هنری پیدا کرد. موضوعاتی مانند هویت فردی و جمعی، حافظه تاریخی، شهر، زندگی روزمره، سنت و مدرنیته، جنگ و پیامدهای اجتماعی آن، از مهم‌ترین دغدغه‌های این نسل از عکاسان بود. در این دوره، نگارخانه‌ها نقش مهمی در نمایش و معرفی آثار عکاسان معاصر داشتند. همچنین، برگزاری دوسالانه‌های عکس، جشنواره‌های تخصصی و نمایشگاه‌های انفرادی و گروهی، بستری برای هم‌رسانی تجربه و معرفی گرایش‌های نوین عکاسی فراهم ساخت.

از سال‌های پایانی دهه ۱۳۷۰ و به‌ویژه در دهه ۱۳۸۰، حضور عکاسان ایرانی در نمایشگاه‌ها، دوسالانه‌ها و رویدادهای بین‌المللی به‌طور آشکاری افزایش یافت. راه‌یابی آثار آنان به موزه‌ها، نگارخانه‌ها و مجموعه‌های معتبر جهانی، همراه با شکل‌گیری بازار هنر و حضور عکس در حراج‌های داخلی و خارجی، سبب تثبیت جایگاه عکاسی هنری ایران در عرصه هنر معاصر شد. در این دوره، عکاسی نه تنها به‌عنوان رسانه‌ای برای ثبت واقعیت، بلکه به‌عنوان ابزاری برای آفرینش اثر هنری، بیان ایده و بازنمایی انتقادی مسائل فرهنگی و اجتماعی شناخته شد. این فعالیت‌ها، سبب پایه‌گذاری نهادهایی هم‌چون «انجمن‌های عکاسی» در شهرهای گوناگون

ایران، «انجمن عکاسان ایران» و برخی از «انجمن‌های صنفی» در زمینه‌های گوناگون عکاسی را پدید آورد.

■ **آغاز و گسترش عکاسی دیجیتال در ایران**

از سال‌های پایانی دهه ۱۳۷۰، با ورود نخستین دوربین‌های دیجیتال به بازار ایران، عکاسی دیجیتال اندک‌اندک در میان عکاسان حرفه‌ای، مطبوعاتی و مراکز آموزشی راه یافت. امکان مشاهده فوری تصویر، حذف هزینه‌های مربوط به خرید فیلم و ظهور، انتقال سریع فایل‌ها و ویرایش دیجیتال، شیوه تولید و انتشار عکس را دگرگون کرد. در سال‌های نخست، به دلیل هزینه زیاد تجهیزات عکاسی دیجیتال، به کارگیری دوربین‌های دیجیتال، بیشتر در خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها و برخی استودیوهای حرفه‌ای امکان‌پذیر بود. در دهه بعد، با گسترش دسترسی آسان‌تر به تجهیزات دیجیتال و نرم‌افزارهای ویرایش تصویر، به کارگیری دوربین‌های دیجیتال از سوی عکاسان و علاقه‌مندان عکاسی شتاب بیشتری گرفت.

عکس ۳۶ - عکس اولین دوربین دیجیتال تیپ

در دهه ۱۳۸۰، با کاهش قیمت دوربین‌های دیجیتال و افزایش دسترسی به رایانه و نرم‌افزارهای ویرایش تصویر، عکاسی دیجیتال به فناوری فراگیر در ایران تبدیل شد. در این دوره، بسیاری از عکاس‌خانه‌ها، روزنامه‌ها و خبرگزاری‌ها از سازوکار عکاسی با فیلم، به فناوری دیجیتال روی آوردند و آموزش نرم‌افزارهایی مانند ادوب فتوشاپ (Adobe Photoshop) و در سال‌های بعد ادوب لایت‌روم (Adobe Lightroom) نیز وارد برنامه‌های آموزشی عکاسی شد. این دگرگونی، سرعت تولید، ویرایش، آرشیو و انتشار عکس را افزایش داد و زمینه پویایی بیشتر عکاسی خبری، تبلیغاتی، صنعتی و هنری را فراهم کرد.

■ **کتاب‌ها و مطبوعات عکاسی**

در دهه ۱۳۵۰، انتشار کتاب‌های فنی و ترجمه منابع معتبر خارجی نیز گسترش یافت. در این دوره، کتاب‌هایی درباره مبانی عکاسی، ساختمان دوربین، نوردهی، ظهور و چاپ، و روش‌های کار در کارگاه عکاسی ترجمه

می‌شد که به‌عنوان منابع آموزشی مورد استفاده قرار می‌گرفت. هم‌زمان، ماهنامه «هنر و مردم»، با انتشار مقالاتی درباره تاریخ عکاسی، معرفی عکاسان، نمایشگاه‌های عکس و تحولات عکاسی ایران و جهان، از جمله منابع ترویج دانش و نقد عکاسی در سال‌های پیش از انقلاب به شمار می‌رفت.

در سال ۱۳۵۳ خ، نخستین دوره انتشار ماهنامه «تصویر» آغاز شد. این نشریه از نخستین مجله‌های تخصصی عکاسی در ایران است که با انتشار مقالات آموزشی، معرفی فناوری‌ها و تجهیزات نوین عکاسی، بررسی آثار عکاسان ایرانی و خارجی، نقد عکس و آگاهی‌رسانی درباره رویدادهای عکاسی، نقش داشت. در نیمه دوم دهه ۱۳۵۰، گسترش فعالیت‌های فرهنگی، رشد مطبوعات و افزایش حضور عکاسان در رویدادهای اجتماعی، زمینه را برای حضور گسترده عکاسان در جریان انقلاب اسلامی فراهم کرد.

در سال ۱۳۵۹ خ، شماره اول نشریه «مردمک»، مجله تخصصی عکاسی پس از انقلاب اسلامی منتشر شد که با انتشار مقاله‌های آموزشی و فنی، معرفی آثار عکاسان، نقد عکس و گزارش فعالیت‌های هنری، نقش ارزنده‌ای در پیوستگی آموزش و گسترش فرهنگ عکاسی در سال‌های آغازین پس از انقلاب داشت و بستری برای پیوند میان هنرجویان و علاقه‌مندان به عکاسی فراهم کرد.

در بهمن - اسفند ۱۳۶۵، نخستین شماره نشریه «عکس» از سوی انجمن سینمای جوان، منتشر شد. این مجله با تمرکز بر آموزش، نقد، تاریخ و هنر عکاسی، به مهم‌ترین و تأثیرگذارترین نشریه‌های تخصصی عکاسی ایران در آن دوران تبدیل شد. این نشریه، با پیگیری انتشار در دهه‌های بعد، به قدیمی‌ترین مجله تخصصی عکاسی ایران با انتشار پیاپی تبدیل شد. این دگرگونی‌ها، همراه با گسترش فعالیت‌های نمایشگاهی، به رشد عکاسی هنری و مستند در ایران انجامید.

از سال‌های آغازین دهه ۱۳۷۰، هم‌زمان با گسترش آموزش دانشگاهی، فعالیت انجمن‌ها، برگزاری نمایشگاه‌ها و رشد عکاسی دیجیتال، نشریات تخصصی هنری نیز اندک‌اندک افزایش یافت. این نشریات با انتشار مقالات آموزشی و پژوهشی، ترجمه نوشته‌های نظری، نقد آثار و نمایشگاه‌ها، معرفی هنرمندان، بررسی تجهیزات و فناوری‌های نوین و بازتاب رویدادهای هنری ایران و جهان، نقش ارزنده‌ای در بالابردن سطح دانش تخصصی، گسترش ادبیات نظری و ایجاد ارتباط میان دانشگاه، هنرمندان حرفه‌ای و علاقه‌مندان این زمینه داشتند. مهم‌ترین نشریات تخصصی این دوره عبارت‌اند از:

ماهنامه «تصویر» (۱۳۷۱)، فصلنامه «عکسنامه» (۱۳۷۷)، نشریه «دوربین عکاسی» (۱۳۸۱)، فصلنامه «حرفه: هنرمند» (۱۳۸۱)، نشریه «عکاسی خلاق» (۱۳۸۳)، فصلنامه «عکاسی حرفه‌ای» (۱۳۸۴)، فصلنامه «عکاسی» (۱۳۹۴).

از دهه ۱۳۸۰ و پس از آن، روند انتشار کتاب‌های آموزشی، فنی و نظری عکاسی شتاب گرفت. در این دوره، افزون بر نگارش کتاب‌های علمی، فنی و هنری در زمینه عکاسی، ترجمه کتاب‌هایی در زمینه نظری از زبان‌های دیگر، مورد توجه قرار گرفت. این ترجمه‌ها، نقش برجسته‌ای در گسترش گفت‌وگوهای نظری و نقد عکاسی در ایران داشتند. هم‌زمان، نگارش کتاب‌های گوناگون دیگری نیز در زمینه مبانی فنی، نظری و آموزشی در عکاسی روندی روبه رشد داشته است.

■ پژوهش در تاریخ عکاسی ایران

باتوجه به این‌که عکاسی ایران از پیشینه‌ای طولانی از زمان قاجار برخوردار است، پژوهش درباره آغاز و چگونگی روند گسترش آن در ایران همواره مورد توجه پژوهشگران زمینه‌های گوناگون در تاریخ هنر بوده است. آثار پژوهشی در این زمینه، سبب شده تا بسیاری از موارد مربوط به چگونگی آغاز عکاسی در ایران، فرایندهای

عکاسی در آن دوران و نام عکاسان و پیشگامان این فن و هنر و همچنین بسیاری از عکس‌های دوران قاجار از میان گنجینه‌های داخلی و خارجی آشکار شود. نخستین کتاب در زمینه فهرست نگاری عکس‌های دوران قاجار با عنوان «فهرست آلبوم‌های کتابخانه سلطنتی» تألیف خانم بدری آتابای در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۷ به همراه گزیده‌ای از عکس‌های دوران قاجار و مشخصات آلبوم‌های آن در مجموعه کاخ گلستان منتشر شد. در این کتاب، همچنین دیباچه‌ای درباره تاریخ عکاسی ایران و نام برخی از عکاسان و چگونگی گردآوری این آلبوم‌ها و فهرستی توصیفی و مختصر از آلبوم‌ها در این کتابخانه نوشته شده است.

از سال‌های پایانی دهه ۱۳۶۰ خ و به‌ویژه در دهه ۱۳۷۰، پژوهش درباره تاریخ عکاسی ایران وارد مرحله‌ای تازه شد. در این دوره، گردآوری، شناسایی و انتشار عکس‌های تاریخی، معرفی عکاسان پیشگام و بررسی روند ورود و گسترش عکاسی در ایران به یکی از پایه‌های مهم پژوهش‌های هنری و تاریخی تبدیل شد. برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

«سرآغاز عکاسی در ایران» اثر دانا استاین (۱۳۶۲)، با ترجمه ابراهیم هاشمی (۱۳۶۹)، از نخستین پژوهش‌های مستند درباره ورود و گسترش عکاسی در ایران است. این کتاب با تکیه بر اسناد و منابع تاریخی، روند شکل‌گیری عکاسی در دوره قاجار و نقش آن را در دربار و جامعه ایران بررسی می‌کند.

«فهرست عکس‌های تاریخی ایران» اثر قاسم صافی گلپایگانی، «براساس یادداشت‌های دکتر حسین محبوبی‌اردکانی» (۱۳۶۳) که مجموعه عکس‌های موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، به‌ویژه عکس‌های دوره قاجار، را معرفی و نمایه‌سازی کرده است.

«عکس‌های قدیمی ایران» اثر قاسم صافی گلپایگانی (۱۳۷۰) مجموعه‌ای از عکس‌های قدیمی دوره قاجار از مجموعه «مُعَيَّرُ الْمَمَالِك» در کتابخانه دانشگاه تهران است که تصاویر رجال، مناظر، بناها و زندگی اجتماعی را گردآوری و معرفی می‌کند.

«کارت‌پستال‌های تاریخی ایران» اثر قاسم صافی گلپایگانی (۱۳۶۸) که مجموعه‌ای از کارت‌پستال‌های تاریخی ایران از دوره قاجار را در مجموعه کتابخانه دانشگاه تهران معرفی کرده است.

«پیدایش عکاسی در شیراز» اثر منصور صانع (۱۳۶۹)، نخستین پژوهش مستقل درباره تاریخ عکاسی در شیراز است که به معرفی پیشگامان عکاسی، عکاسخانه‌ها و روند گسترش این هنر در استان فارس می‌پردازد. این کتاب، سرآغازی بر پژوهش تاریخ عکاسی در دیگر شهرهای ایران شد.

«گنجینه عکس‌های ایران، همراه با تاریخچه ورود عکاسی به ایران» اثر ایرج افشار (۱۳۷۰) مجموعه‌ای از عکس‌های تاریخی ایران است که با معرفی و توصیف تصاویر ارزشمند از دوران قاجار، مستندی درباره اشخاص، بناها و رویدادهای تاریخی، سیاسی و اجتماعی ارائه کرده است.

«تاریخ عکاسی و عکاسان پیشگام در ایران» اثریحیی ذکاء (۱۳۷۶)، از منابع مهم و مرجع در تاریخ عکاسی ایران است که با تکیه بر اسناد و منابع تاریخی، به بررسی ورود عکاسی به ایران، معرفی عکاسان پیشگام و روند گسترش عکاسی در کشور پرداخته است.

انتشار این آثار نقش مهمی در معرفی اسناد، مجموعه‌های عکاسی و پیشینه عکاسی ایران داشته است. این آثار، برای نخستین بار، بخش مهمی از منابع پراکنده تاریخ عکاسی ایران را گردآوری و در دسترس پژوهشگران قرار دادند.

انتشار این کتاب‌ها، توجه جامعه علمی - پژوهشی و هنری را به تاریخ عکاسی ایران افزایش داد و زمینه‌ساز شکل‌گیری نسل تازه‌ای از پژوهشگران شد که با نگارش پایان‌نامه، کتاب، مقاله‌های علمی، پژوهش‌های آرشیوی و آفرینش آثار هنری، مطالعات مربوط به تاریخ عکاسی ایران را گسترش دادند. این جریان پژوهشی،

تاکنون در معرفی تاریخ عکاسی ایران به مجامع علمی - دانشگاهی و نشریات داخل و خارج از کشور نقش ارزنده و پویایی داشته است.

به همراه گسترش پژوهش‌های تاریخ عکاسی، اهمیت نگهداری، گردآوری و معرفی میراث تصویری ایران نیز بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت و این روند، به پایه‌گذاری نهادی تخصصی مانند «عکس‌خانه شهر» و برخی موزه‌ها و مجموعه‌های شخصی انجامیده است.

■ **موزه عکس‌خانه شهر:** در سال ۱۳۷۴، «موزه عکس‌خانه شهر» با هدف گردآوری، نگهداری، پژوهش و معرفی میراث تاریخ عکاسی ایران در تهران بنا نهاده شد. این موزه، نخستین موزه تخصصی عکاسی در ایران به شمار می‌آید و مجموعه‌ای ارزشمند از دوربین‌های تاریخی، ابزارهای عکاسی، عکس‌ها و آلبوم‌های دوران قاجار و پهلوی را در خود جای داده است. موزه عکس‌خانه شهر با برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی، نشست‌های علمی، کارگاه‌های آموزشی و انتشار آثار پژوهشی و عکس‌های دوران قاجار نقش ارزنده‌ای در تاریخ عکاسی ایران و معرفی آن به پژوهشگران، دانشجویان و علاقه‌مندان داشته است.

عکس ۳۸ - عکس داخل موزه

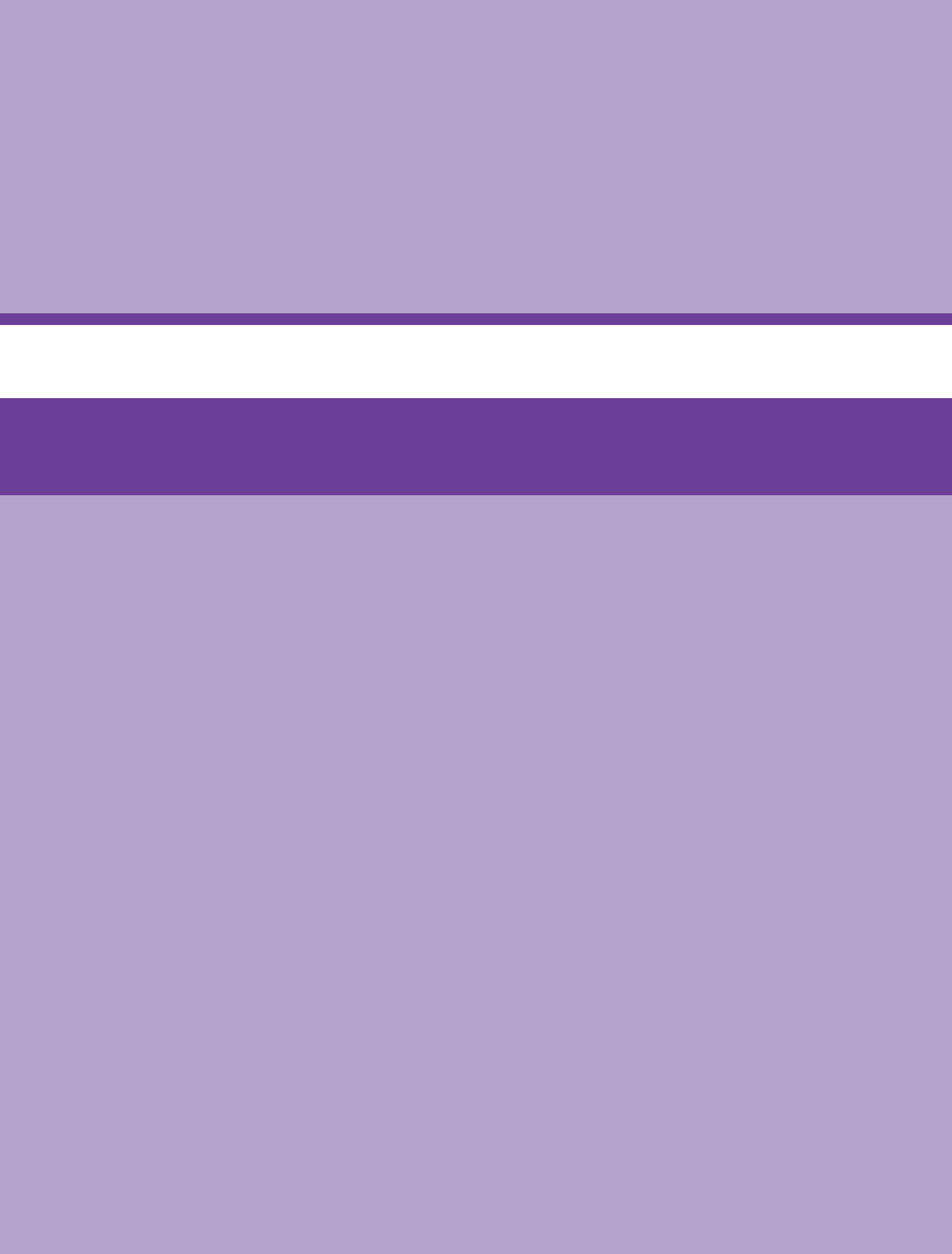

عکس ۳۷ - عکس سردر موزه

عکاسی معاصر ایران با تکیه بر پیشینه تاریخی، گسترش آموزش، توسعه نهادهای تخصصی و همگامی با پیشرفت فناوری، به یکی از شاخه‌های مهم هنرهای تجسمی تبدیل شده است. امروزه، عکاسی افزون بر کارکردهای خبری، مستند، علمی و تبلیغاتی، رسانه‌ای برای بیان هنری، بازنمایی مسائل اجتماعی و حفظ میراث فرهنگی است. حضور عکاسان ایرانی در رویدادها، نمایشگاه‌های ملی و بین‌المللی نیز بیانگر جایگاه تأثیرگذار عکاسی ایران در هنر معاصر و پیوستگی آن با جریان‌های جهانی در هنر معاصر است.

نمون برگ ارزشیابی کار

عنوان پودمان	تکالیف یادگیری (واحدهای یادگیری)	استاندارد یادگیری (کیفیت)	نتایج مورد انتظار	(شاخص تحقق)	نمره
تاریخ عکاسی ایران	آشنایی با تاریخ شکل‌گیری هنر و صنعت عکاسی در ایران و سیر تحولات آن	رخدادهای هنری و تحولات عکاسی از تحول دوربین‌ها و تجهیزات هنری تا تحولات دیدگاه‌های عکاسانه را بررسی و تحلیل می‌کند	بالاتر از حد انتظار	درباره تاریخ شکل‌گیری عکاسی و جریان‌ها و جنبش‌های اثرگذار در آن گفت‌وگو و جست‌وجو کند.	۳
	تعیین و توضیح ارتباط فناوری با صنعت عکاسی و جریان‌ها و جنبش‌های هنری با هنر عکاسی		در حد انتظار	وقایع هنری در عکاسی ایران را تحلیل کند	۲
					۱
	نمره مستمر از ۵				
	نمره شایستگی پودمان از ۳				
	نمره پودمان از ۲۰				

پودمان چهارم

ایده پردازی در عکاسی

واحد یادگیری ۱

آشنایی با مفهوم و فرایند ایده‌پردازی در عکاسی

واحد یادگیری

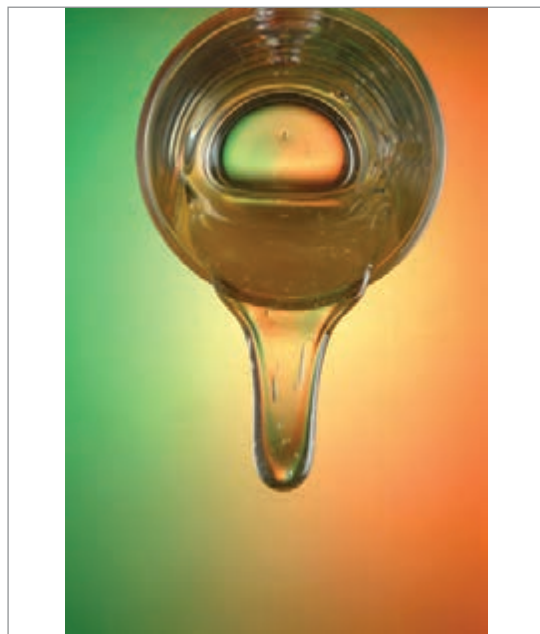
ایده‌پردازی به عنوان عنصر خلاقیت در عکاسی به هنرجویان آموزش داده خواهد شد. هنرجویان با تمرین و تکرار برخی از ایده‌ها خود را برای گرفتن سفارش‌های عکاسی و خلاقیت در عکاسی آماده می‌کنند.

استاندارد یادگیری

آشنایی با مفهوم و فرایند ایده‌پردازی در عکاسی، مشاهده، پژوهش، بهره‌برداری از منابع پیرامون جهت ایده‌پردازی مناسب برای تولید یک اثر عکاسی

مقدمه

آیا تا به حال از خود پرسیده‌اید چرا بعضی عکس‌ها جذاب‌ترند؟
به این عکس‌ها نگاه کنید؛ از یک لیوان یا فنجان ساده با چه رویکردهایی می‌توان عکس گرفت؟ (عکس‌های ۱، ۲، ۳، ۴)

عکس ۲

عکس ۱

عکس ۴

عکس ۳

شما برای عکاسی از یک لیوان چه ایده‌ای را به کار می‌گیرید؟ چه نور، زاویه یا پس‌زمینه‌ای را انتخاب می‌کنید؟
خلاقیت یعنی دیدن موضوعات معمولی با نگاهی تازه؛ نگاهی که یک عکس ساده را به یک اثر پُر از حرف و احساس تبدیل می‌کند.

این مهارت با تمرین و دقت بیشتر در جزئیات، در هر کسی شکوفا می‌شود.

یک عکاس خلاق با استفاده از تکنیک‌های عکاسی، ایجاد تغییر در کادربندی، انتخاب فضا، زاویه دید، پس‌زمینه، وسایل چیدمان صحنه، بیان یک داستان جدید و ...، تصویری متفاوت و با معنی می‌سازد (عکس ۵).

عکس ۵

با اندکی دقت می‌توان دریافت که درهمه زمینه‌ها، ایده‌های نو و متنوع فراوانی وجود دارد؛ ایده‌هایی متمایز که بسیاری از آنها را افراد عادی و حتی گمنام خلق کرده‌اند. در این پودمان، با شیوه‌های یافتن ایده‌های منحصر به فرد آشنا می‌شوید و می‌آموزید چگونه از این ایده‌ها برای خلق عکس‌ها و آثار هنری خلاقانه بهره بگیرید.

نشانه‌ها

به تصویر صفحه بعد توجه کنید (عکس ۶).

عکس ۶

■ چه چیزی توجه شما را در این عکس بیشتر جلب می کند؟

■ چه عناصر بصری در عکس می بینید؟

در هنر و ادبیات، هریک از عناصر یا پدیده هایی که دارای معنا هستند یا به مفهومی اشاره کنند، «نشانه» نامیده می شوند. هر تصویری که ثبت می شود، می تواند حاوی یک یا چند نشانه باشد. عناصری که در تصویر بالا مشاهده می شوند نیز نمونه هایی از نشانه ها هستند.

در هر تصویر، سوژه اصلی، وسایل چیدمان صحنه، پس زمینه، رنگ، نور و دیگر عناصر درون کادر هر کدام می توانند نقش یک نشانه را ایفا کنند. هریک از این عناصر، مفهومی را در تصویر نمایندگی می کنند و در کنار یکدیگر، معنا و پیام نهایی تصویر را شکل می دهند.

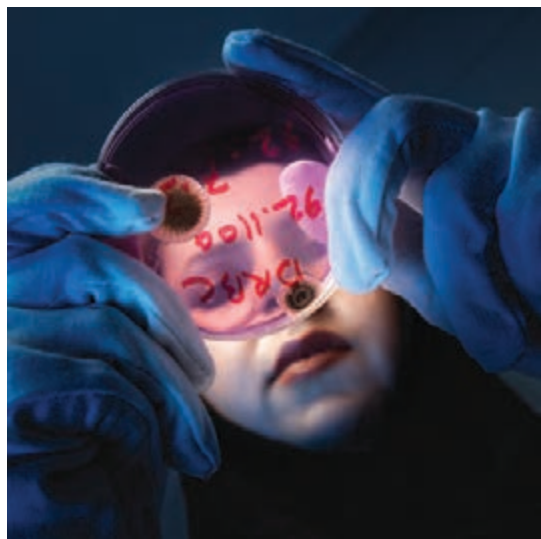
به نظر شما هریک از افرادی که در این عکس ها می بینید چه شغلی دارند؟ (عکس های ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰)

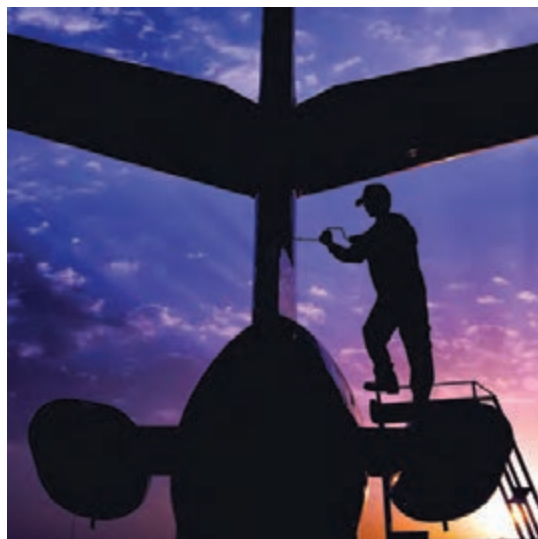
عکس ۸

عکس ۷

عکس ۱۰

عکس ۹

چطور شغل این افراد را تشخیص دادید؟ در این عکس‌ها، نشانه‌هایی وجود دارد که به شما کمک می‌کند شغل این افراد را حدس بزنید؛ درواقع این نشانه‌ها همان سرنخ‌هایی هستند که مفهوم اصلی را برای شما آشکار می‌کنند.

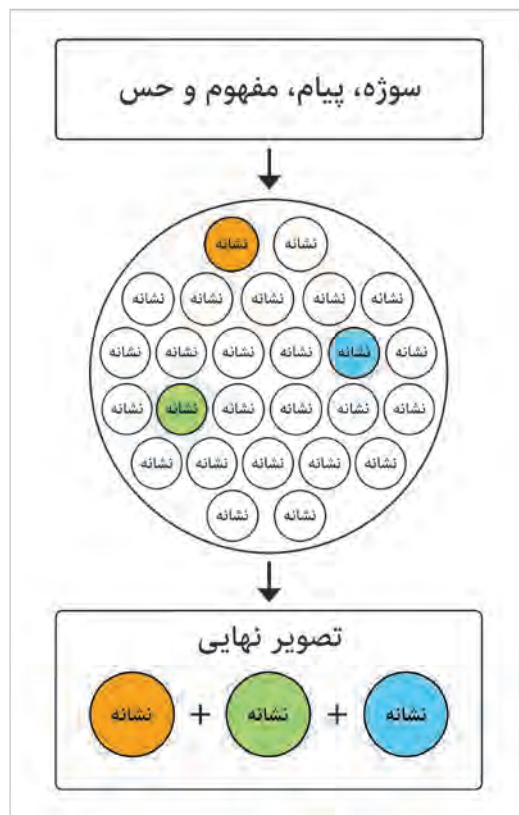
با استفاده از اشیاء و نشانه‌هایی که معرف دانش‌آموز بودن شماست، از خودتان یک عکس خلاقانه بگیرید. تلاش کنید در این عکس دانش‌آموز بودن شما مشخص باشد. سپس عکس خود را در کلاس به نمایش بگذارید و با دیگر دانش‌آموزان درباره آن گفت‌وگو کنید.

تمرین

فرایند ایده‌پردازی

ایده‌پردازی فرایندی است که پیش از عکاسی صورت می‌گیرد. ایده‌پردازی برای یک عکس ممکن است توسط خود عکاس یا به وسیله یک فرد یا گروهی از ایده‌پردازان انجام شود. در این فرایند، تلاش می‌شود نشانه‌هایی انتخاب شوند که با قرار گرفتن در کنار هم و ترکیب آنها در تصویر، بتوانند مفهوم مورد نظر را به بیننده منتقل کنند. به عبارت دیگر برای ایده‌پردازی، ابتدا سوژه، پیام، مفهوم و حس اصلی حاکم بر عکس را تعیین می‌کنیم. سپس با انتخاب نشانه‌های مناسب و ترکیب درست آنها در کادر تصویر، مفهوم و احساس مد نظر را برای بیننده بازسازی و تداعی می‌کنیم (تصویر ۱۱).

تصویر ۱۱

در ادامه، سه روش رایج برای یافتن نشانه‌ها معرفی می‌شود:

روش همجواری

عکس ۱۲

چند قطعه بیسکویت را تصور کنید. اکنون اشیا یا خوراکی‌هایی را به یاد آورید که معمولاً در کنار بیسکویت دیده می‌شوند؛ مانند چای یا کیف مدرسه. شما سه مورد دیگر را نیز نام ببرید. اگر قرار باشد از بیسکویت عکاسی کنید، ترجیح می‌دهید کدام یک از این موارد به عنوان یک عنصر بصری در کنار سوژه اصلی قرار گیرد؟

هر عنصر بصری که در کنار بیسکویت قرار می‌گیرد، می‌تواند معنای تصویر را تغییر دهد یا آن را کامل‌تر کند و در نتیجه، پیام متفاوتی به مخاطب منتقل سازد. برای مثال، قرار گرفتن یک لیوان شیر در کنار بیسکویت، می‌تواند مفهوم یک میان‌وعده یا عصرانه را در ذهن بیننده تداعی کند (عکس ۱۲).

به نظر شما، قرار گرفتن کیف مدرسه در کنار بیسکوییت چه مفاهیمی را می تواند در ذهن مخاطب تداعی کند؟ به نظر شما چرا ظرف شیر در تصویر برش خورده است اما بیسکوییت ها به صورت کامل در تصویر دیده می شود؟

بیسکوییتی را که به آن علاقه دارید تهیه کنید و آن را به عنوان سوژه اصلی در کادر دوربین قرار دهید. سپس نشانه هایی را در کنار آن بچینید که مفهوم «زمان مطالعه» را نشان دهد.

روش شباهت

روش دیگری نیز برای یافتن نشانه های تصویری وجود دارد که شباهت هایی مثل تشابه در شکل، رنگ، بافت یا ویژگی های ظاهری و کاربردی عناصر را شامل می شود. به این عکس توجه کنید (عکس ۱۳).

عکس ۱۳

در این عکس، بلوک های سیمانی روی یکدیگر قرار گرفته اند و شکلی شبیه به یک خانه را ایجاد کرده اند. این چیدمان، خانه واقعی نیست اما به دلیل شباهت ظاهری، مفهوم «خانه» را در ذهن بیننده تداعی می کند. اکنون به این عکس نگاه کنید.

عکس ۱۴

گاهی عکاسان با انتخاب نشانه‌هایی که «شبيه» به اشیاء یا مفهوم دیگری هستند، معنای مورد نظر خود را به تصویر می‌کشند. برای مثال، یک دستگاه صنعتی که شبیه به «چشم» است، می‌تواند مفاهیمی مثل «مشاهده»، «نظارت» یا «بررسی» را بدون نیاز به هیچ توضیحی به بیننده القا کند (عکس ۱۴).

در اطراف خود (کارگاه، کلاس یا خانه) به دنبال اشیاء یا اشکالی بگردید که شباهتی به شکل‌های آشنا (مثل انسان، حیوان، گیاهان یا نمادهای هندسی خاص) دارند و از آن عکاسی کنید.
عکس‌هایتان را با هم‌کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارید و ببینید آیا آنها هم برداشتی شبیه شما دارند؟

تمرین

به یاد داشته باشید زاویه دید شما، این شباهت را برای بیننده برجسته می‌کند. پس طوری کادربندی کنید که شباهت مورد نظر کاملاً واضح باشد.

به عکس مقابل نگاه کنید.

هر یک از نشانه‌های تصویری مقابل چه مفهومی را در ذهن شما تداعی می‌کند؟ پاسخ خود را در کنار هر نشانه

بنویسید:

☐ دست:

☐ رنگ سبز دست:

☐ ترک‌های کف دست:

☐ ماهی:

☐ گوی بلورین:

سپس دیدگاه‌های خود را با هم‌کلاسی‌هایتان به اشتراک بگذارید و درباره تفاوت برداشت‌ها با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

برداشت از یک نشانه تصویری همیشه یکسان نیست. به دلیل تفاوت در تجربه‌ها، دانش، فرهنگ و پیش‌زمینه ذهنی مخاطبان، یک نشانه واحد ممکن است مفاهیم یا پیام‌های متفاوتی را برای افراد مختلف تداعی کند.

با استفاده از رشته‌های ماکارونی پخته، فرم‌هایی بسازید که شبیه به شیء یا مفهوم خاصی باشند. سپس از فرم ایجادشده عکاسی کنید. در جلسه بعد، عکس‌ها را در کلاس به نمایش بگذارید و درباره تغییر شکل و نقش آن در ایجاد معنا و پیامی که تصویر منتقل می‌کند، گفت‌وگو کنید.

توضیح: در صورت تمایل، می‌توانید در کنار رشته‌های ماکارونی از عناصر بصری دیگری نیز برای تأکید بر مفهوم مورد نظر خود استفاده کنید.

روش تضاد

یکی دیگر از روش‌های یافتن نشانه‌های تصویری، استفاده از تضاد است. به عکس ۱۵ نگاه کنید (عکس ۱۵).

عکس ۱۵

آجر جسمی سنگین و بادکنک جسمی سبک است. در این تصویر به نظر می‌رسد بادکنک آجر را با خود به آسمان برده است. این ترکیب متضاد، وزن آجر را نادیده گرفته و آن را جسمی سبک نشان داده است.

عکس روبه‌رو را مشاهده کنید.

بیشترین تضاد میان کدام نشانه‌های تصویری دیده می‌شود؟ گاهی قرارگیری عناصر یا مفاهیم متضاد در کنار یکدیگر، می‌تواند معنایی تازه ایجاد کنند و پیام تصویر را تأثیرگذارتر کنند.

تمرین

یکی از مفاهیم متضاد زیر را انتخاب کرده و یک عکس تهیه کنید. سپس عکس خود را در کلاس به نمایش گذاشته و درباره نقش عناصر تصویری متضاد در آن گفت و گو کنید.

- ☐ سیاهی و سفیدی
- ☐ تمیزی و آلودگی
- ☐ خشکی و رطوبت

ایده پردازی با تکنیک خوشه‌ای

هر انسان در طول زندگی، مجموعه‌ای گسترده از تجربه‌ها، خاطره‌ها، احساسات و آموخته‌های خود را در ذهن ذخیره می‌کند. به همین دلیل، ذهن هر فرد منبع ارزشمندی از مفاهیم و تصویرها است که می‌توان از آنها برای یافتن ایده‌های تازه بهره برد. این ویژگی باعث می‌شود تا در فرایند ایده پردازی، به تجربه‌های زیسته، احساسات و دانش فردی مراجعه و از آنها برای خلق ایده‌های منحصر به فرد استفاده شود. اما چگونه می‌توان به لایه‌های عمیق‌تر این تجربه‌ها و تداعی‌های ذهنی دست یافت؟ (تصویر ۱۶)

تصویر ۱۶

یکی از روش‌های شناخته شده برای تولید ایده، طوفان فکری است. در این روش، ذهن بدون قضاوت یا ارزیابی اولیه، واژه‌ها، احساسات، خاطره‌ها و اندیشه‌های مرتبط را آزادانه یافته و ثبت می‌کند. این فرایند به کشف ارتباط‌های تازه میان مفاهیم و شکل‌گیری ایده‌های خلاقانه کمک می‌کند (تصویر ۱۷).

تصویر ۱۷

برای مثال، یک پروژه عکاسی را در نظر بگیرید. فرض کنید یک کارخانه‌ی فرش‌بافی از عکاس می‌خواهد تصویری تهیه کند که «ارزش» و «اصالت» محصول را به مخاطب نشان دهد. در چنین شرایطی، عکاس باید نشانه‌هایی را انتخاب کند که در کنار یکدیگر این مفاهیم را در تصویر شکل دهند. برای یافتن این نشانه‌ها، می‌توان از تکنیک خوشه‌ای استفاده کرد. تکنیک خوشه‌ای، روشی شناخته شده و رایج در ایده‌پردازی است که سال‌هاست نویسندگان، هنرمندان و طراحان از آن بهره می‌گیرند. این روش به ایده‌پرداز کمک می‌کند تا در مدت زمانی کوتاه، با استفاده از دانش، تجربه‌ها و خاطره‌های خود، نشانه‌های متنوعی (نشانه‌های همجوار، مشابه و متضاد) را پیدا کرده و با ترکیب آنها به ایده‌هایی هدفمند، معنادار و خلاقانه دست یابد.

مراحل اجرای تکنیک خوشه‌ای

همان‌گونه که در تصویر ۱۸ مشاهده می‌کنید تکنیک خوشه‌ای مرحله‌ای دارد که کمک می‌کند یک ایده ابتدا سامان بگیرد و سپس به خلق معنا و تصویر نهایی تبدیل شود.

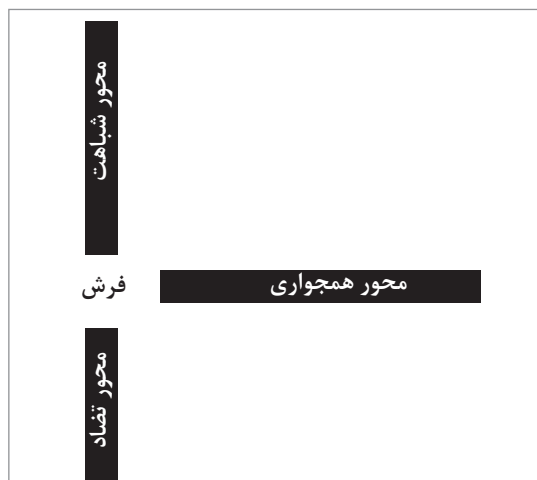
برای اجرای این روش، ابتدا یک برگ کاغذ یا تخته وایت برد به سه بخش تقسیم می شود:

بخش همجواری

بخش شباهت

بخش تضاد

(تصویر ۱۹)

تصویر ۱۹

مرحله اول: یافتن نشانه های همجوار

ایده پرداز با تمرکز بر سوژه اصلی، که در این مثال «فرش» است، هر شیء، فرد، مکان، فعالیت یا عنصر دیگری را که معمولاً در کنار سوژه اصلی دیده یا تجربه می شود، در بخش «همجواری» یادداشت می کند (تصویر ۲۰).

تصویر ۲۰

در این مرحله، بهتر است هر نشانه ای که به ذهن رسیده و در گروه همجواری می گنجد، بدون پیش داوری یادداشت شود. به طور مثال در این جا صندلی نشانه ایست که به طور معمول در کنار فرش قرار می گیرد اما حضور گربه احتمال کمتری دارد. با این حال در این مرحله، ایده پرداز نباید هیچ فرقی بین این دو قائل شود و بهتر است هر دو را یادداشت کند. گاهی خلاقانه ترین ایده ها از ساده ترین یا به ظاهر کم اهمیت ترین نشانه ها شکل می گیرند.

نکته

تصور کنید قصد دارید از یک شال گردن عکاسی کنید. برای شروع ایده پردازی، ابتدا بر روی تخته کلاس، نمودار خوشه‌ای شامل محورهای «همجواری»، «شباهت» و «تضاد» را رسم کنید. سپس، با در نظر گرفتن کاربرد و ماهیت شال گردن، بررسی کنید کدام یک از موارد زیر می‌توانند در محور «همجواری» قرار گیرند:

- ☐ نهنگ
- ☐ باد
- ☐ ترازو
- ☐ خرگوش

با هم فکری هم کلاسی‌های خود، حداقل ۱۵ نشانه دیگر که احتمال همجواری با شال گردن را دارند، بیابید و به شاخه «همجواری» در نمودار خود اضافه کنید.

مرحله دوم: یافتن نشانه‌های مشابه

در این مرحله، جست‌وجو برای یافتن نشانه‌ها ادامه می‌یابد و نشانه‌های مشابه با سوژه اصلی، در بخش «شباهت» یادداشت می‌شوند. این شباهت ممکن است در شکل، رنگ، بافت، کارکرد، مفهوم یا ویژگی‌های دیگر باشد (تصویر ۲۱).

هنگام جست‌وجو، ممکن است نشانه‌های گوناگونی به ذهن ایده‌پرداز برسند که هر کدام از جنبه‌ای با سوژه اصلی شباهت دارند. برای مثال، اگر موضوع ما فرش باشد، از نظر شکل و نقش،

یادآور «باغ گل» و از لحاظ ارزش مادی نشان دهنده «ثروت» است.

تصویر ۲۱

گاهی این شباهت مستقیم و آشکار نیست و برپایه تخیل و تداعی ذهنی شکل می‌گیرد. برای نمونه، نشانه «صفر و یک» که بیان‌گر داده‌های دیجیتال است، می‌تواند رشته‌ای از عناصر کنار هم را تداعی کند. ایده‌پرداز ممکن است این عناصر را به تارهای نخی تشبیه کند که در کنار یکدیگر بافته می‌شوند و در نهایت، طرحی منسجم را به وجود آورد.

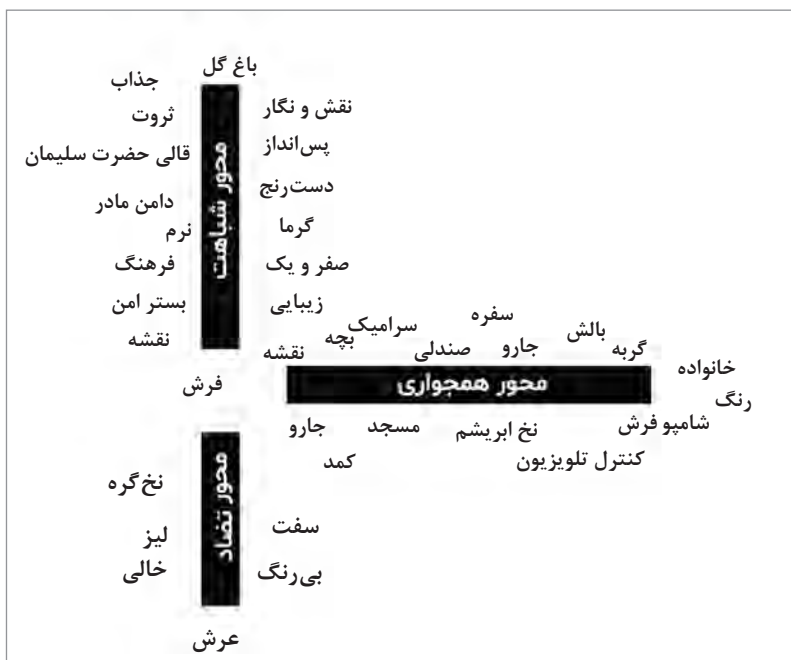
به جدول ایده پردازی برای عکاسی از شال گردن بازگردید. اکنون با تمرکز بر مفهوم «شباهت»، بررسی کنید کدام یک از نشانه‌های زیر به نوعی با «شال گردن» دارای شباهت هستند؟

- ☐ طناب
- ☐ لنگر کشتی
- ☐ بخاری
- ☐ آدامس

با همفکری هم کلاسی‌های خود، حداقل ۱۰ نشانه دیگر که از جهات گوناگون به شال گردن شباهت دارند را یافته و به محور «شباهت» در نمودار خود اضافه کنید. هردانش‌آموز توضیح کوتاهی ارائه دهد که چرا از نظر او نشانه انتخابی‌اش با شال گردن مشابهت دارد (مثلاً: «طناب را انتخاب کردم چون پیچ و تاب و طول آن، برای من تداعی کننده شال گردن است»).

مرحله سوم: یافتن نشانه‌های متضاد

در این مرحله، نشانه‌هایی جست‌وجوی شوند که از نظر شکل، ویژگی‌های ظاهری، مفهوم، کارکرد یا سایر خصوصیات، در تضاد یا تقابل با سوژه اصلی قرار دارند. این نشانه‌ها در محور «تضاد» نمودار قرار می‌گیرند (تصویر ۲۲).

تصویر ۲۲

نشانه‌های متضاد، تفاوت‌های بنیادین را برجسته می‌کنند و می‌توانند به ایده‌های خلاقانه و غافلگیرکننده منجر شوند. به عنوان مثال در این نمودار، نشانه «لیز» یا «سُر بودن» در تضاد با تار و پود پر از اصطکاک فرش است و یا نشانه «عرش» با مفهوم (بلندمرتبه) در تضاد با معنای فرش است. جالب است بدانید اصطلاح مشهور «از عرش تا فرش» در ادبیات فارسی، نمونه‌ای از ترکیب دو نشانه متضاد برای انتقال یک مفهوم عمیق است. این تقابل‌ها کمک می‌کنند تا ویژگی‌های سوژه اصلی، به شکلی متمایز دیده شوند.

به نمودار ایده پردازی که در مراحل قبل برای «شال گردن» ترسیم کردید، توجه کنید. این بار با تمرکز بر مفهوم «تضاد»، کدام یک از نشانه های زیر، از نظر کاربرد، ویژگی های ظاهری یا مفهوم، با «شال گردن» در تقابل هستند؟

- ☐ سرما
- ☐ گرما
- ☐ حفاظ
- ☐ کوتاه

در مورد هریک از نشانه های بالا فکر کنید و بگویید که تضاد آن با شال گردن تضاد عملکردی است یا تضاد ظاهری؟

با هم کلاسی های خود، ۵ نشانه دیگر که به نوعی با شال گردن در تضاد هستند بیابید و به شاخه «تضاد» در نمودار اضافه کنید. در کلاس، دلیل انتخاب این ۵ نشانه را برای دوستان خود توضیح دهید.

مرحله چهارم: یافتن نشانه های غیر مرتبط

تا پایان مرحله های قبل، نشانه هایی جست و جو شدند که به گونه ای با سوژه اصلی ارتباط داشتند. این نشانه ها، اگرچه برای آغاز ایده پردازی ضروری هستند، معمولاً بر تجربه های مشترک و برداشت های رایج تکیه دارند و به تنهایی برای شکل گیری ایده های نو و منحصر به فرد کافی نیستند.

از این مرحله به بعد، تکنیک خوشه ای کارکرد اصلی خود را نشان می دهد؛ زیرا به ایده پرداز کمک می کند تا از ارتباط های بدیهی و معمول فراتر رود و به تداعی های شخصی تر و خلاقانه تر دست یابد.

برای اجرای این مرحله، دو راهبرد در نظر گرفته می شود:

۱- فاصله گیری موقت از سوژه: گاهی برای رسیدن به ایده های خلاقانه، لازم است برای مدتی از سوژه اصلی فاصله گرفته شود. در این راهبرد، سوژه اصلی را موقتاً از مرکز توجه خارج کرده و به جای آن، از نشانه هایی که در مراحل پیشین (همجواری، شباهت یا تضاد) به دست آورده شده است، به عنوان «نقطه پرتاب» برای یافتن نشانه های بعدی استفاده شود. این کار باعث می شود ذهن از دایره تکرار خارج شده و به نشانه های تازه تر و غیرمنتظره تری برسد.

برای درک بهتر، به این نمودار و مثال ها توجه کنید:

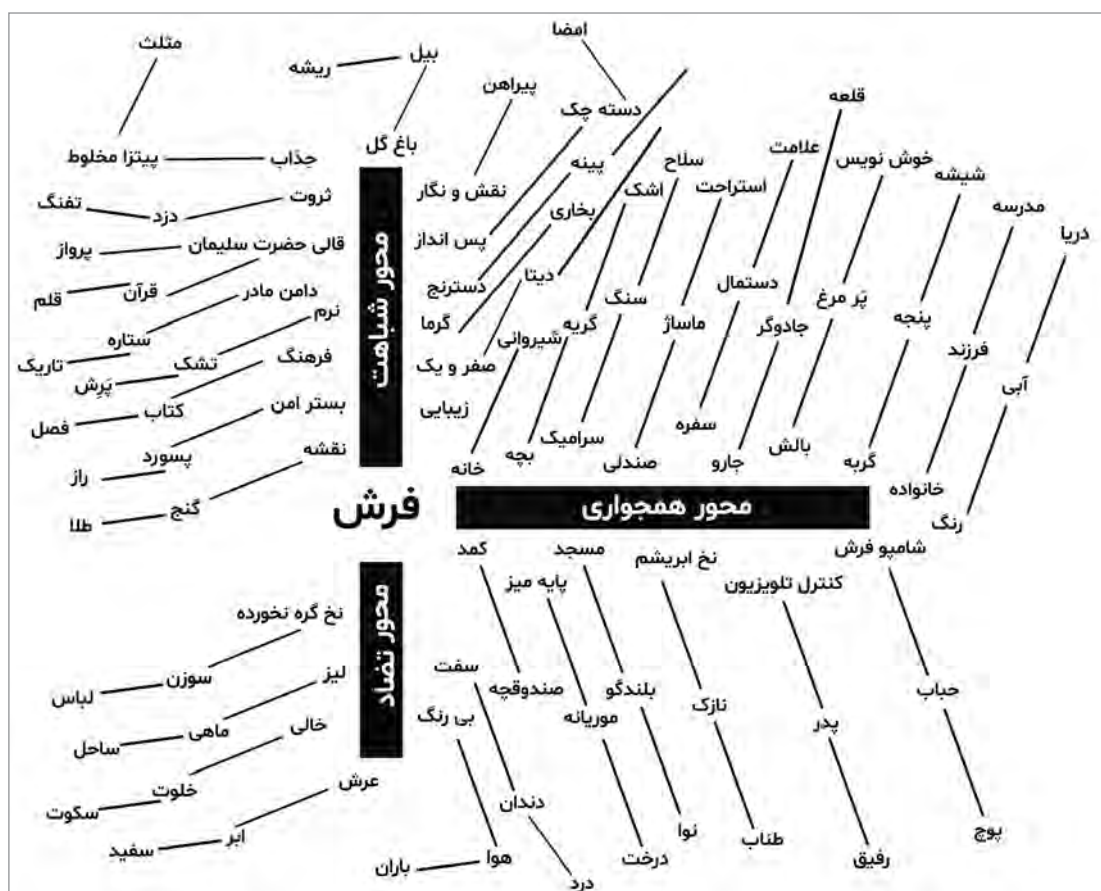
الف) در محور همجواری نشانه "شامپو فرش" به عنوان یک ماده تمیز کننده به ذهن ایده پرداز خطور کرده است. حالا اگر به جای فرش بر روی «شامپو فرش» تمرکز شود، احتمال رسیدن به نشانه های غیرمنتظره ای مثل «حباب» افزایش می یابد. در نگاه اول، «حباب» با سوژه اصلی یعنی «فرش» ارتباطی ندارد و دور از ذهن است اما با این روش پدیدار شده است، و ممکن است در ایده نهایی به عنوان یک عنصر تصویری جذاب به کار رود.

ب) نشانه «دست های پینه بسته» که نماد تلاش و هنر بافنده است ممکن است به صورت مستقیم به ذهن ما نرسد. اما با استفاده از این روش، می توان این نشانه را به عنوان عنصری «غیرمستقیم» اما پر معنا در نمودار ثبت کرد. این گونه نشانه ها، همان هایی هستند که باعث می شوند یک عکس از یک تصویر معمولی، به یک اثر متفاوت و معنادار تبدیل شود.

۲- رهاسازی ذهن: در این مرحله، قضاوت و ارزیابی منطقی نشانه ها به طور موقت کنار گذاشته می شود تا

ذهن فرصت یابد آزادانه و برپایه احساسات و تجربه‌های شخصی، نشانه‌های تازه و غیرمنتظره را جست‌وجو کند. هر واژه و نشانه‌ای که به ذهن می‌رسد، بدون توقف و پیش‌داوری ثبت می‌شود. برای مثال، ممکن است با دیدن واژه «جارو»، ناگهان واژه «جادوگر» به ذهن برسد. این نشانه در نگاه نخست شاید هیچ ارتباط مستقیمی با سوژه اصلی، یعنی «فرش»، نداشته باشد؛ اما همین تداعی‌های آزاد، گاهی زمینه شکل‌گیری ایده‌هایی خلاقانه و متفاوت را فراهم می‌کنند.

در این فرایند، نیازی به تحلیل یا توجیه منطقی نشانه‌های به‌دست آمده نیست. پدیدارشدن واژه‌هایی که در ابتدا نامرتبط، عجیب یا حتی خنده‌دار به نظر می‌رسند، کاملاً طبیعی است و گاهی همین نشانه‌های غیرمنتظره، مسیر رسیدن به ایده‌های نو را هموار می‌کند (تصویر ۲۳).

تصویر ۲۳

به نمودار ایده‌پردازی گروهی مربوط به «شال گردن» بازگردید. در این مرحله ذهن را کمی فراتر از سوژه اصلی ببرید تا به ایده‌های غیرمنتظره دست پیدا کنید: سوژه اصلی (شال گردن) را موقتاً فراموش کنید. به یکی از نشانه‌هایی که در مراحل قبل در بخش‌های همجواری، شباهت یا تضاد یادداشت کرده‌اید نگاه کنید (مثلاً «طناب»، «باد» یا «سرما»). حال ذهن خود را رها کنید و

براساس آنها، کلمات یا تصاویر جدیدی که به ذهنانتان می‌رسد را تصور کرده و به نشانه‌های قبلی اضافه کنید. این کار را تکرار کنید تا هر بار به نشانه‌های جدیدی برسید.

مرحله پنجم: ترکیب نشانه‌ها با هدف خلق معنا و پیام

در این مرحله، عکاس مجموعه‌ای از نشانه‌ها را در اختیار دارد که حاصل پیوند ذهن و تجربیات شخصی خود اوست. اکنون زمان آن رسیده است که با نگاهی منطقی، این نشانه‌ها را با یکدیگر ترکیب کند تا مفهومی مشخص (برای مثال در اینجا «ارزش و اصالت فرش») شکل بگیرد. در این مسیر، کلید موفقیت در «انتخاب هوشمندانه و خلاقانه» است و باید نشانه‌هایی که قابلیت هم‌نشینی و روایت‌سازی دارند، در کنار یکدیگر چیده شوند. مانند:

■ فرش، جادوگر، باغ گل، نقش‌ونگار

■ فرش، گربه، نخ‌های ابریشم، زیبایی

■ فرش، خانه، بخاری، گرما، سکوت

■ فرش، راز، دست‌رنج، دست‌های پینه‌بسته

■ فرش، نقشه فرش، نخ‌های گره‌خورده

■ فرش، صندوقچه، گنج، دزد، دریا

در پایان، ترکیبی که از نظر ایده‌پرداز بیش‌ترین تناسب را با هدف پروژه دارد و اجرای آن نیز امکان‌پذیر است، به‌عنوان ایده نهایی انتخاب شده و در قالب یک عکس نمایش داده می‌شود (عکس ۲۴).

عکس ۲۴

در این تصویر، گنج نشانه‌ای از قدمت، ارزش و ثروت است. با این حال، دزد دریایی پس از یافتن صندوقچه‌ای پر از طلا و یک تخته فرش، فرش را بر جواهرات ترجیح می‌دهد. با کنار هم قرار گرفتن این نشانه‌ها، چنین القا می‌شود که قدمت، اصالت و ارزش این فرش، حتی از ارزش مادی و اصالت جواهرات نیز فراتر است.

نکته

تکنیک خوشه‌ای را می‌توان به صورت فردی یا گروهی اجرا کرد؛ با این حال، اجرای گروهی معمولاً به تولید ایده‌های متنوع‌تر و خلاقانه‌تر می‌انجامد. این تکنیک در پرامپت‌نویسی و تولید تصویر با هوش مصنوعی نیز کاربرد گسترده‌ای دارد.

تمرین

به نمودار خوشه‌ای «شال گردن» که در مراحل قبل ترسیم کردید، بازگردید. اکنون زمان آن است که هر دانش آموز به صورت جداگانه نشانه‌های یافته شده را سازماندهی کند:

۱ دسته‌بندی: نشانه‌های موجود در نمودار را بررسی کنید. آنهایی که با یکدیگر هماهنگی دارند یا از نظر شما می‌توانند در کنار هم یک «داستان» یا «روایت» بسازند را شناسایی کرده و در گروه‌های دو الی چندتایی دسته‌بندی کنید.

۲ انتخاب: از میان دسته‌های ساخته شده، گروهی را که برایتان جذاب‌تر است و قابلیت تصویری بیشتری دارد، انتخاب کنید.

۳ تکمیل ایده: حالا با استفاده از نشانه‌هایی که در این دسته قرار دارند، ایده نهایی خود را برای عکاسی روی کاغذ شرح دهید.

در پایان، ایده نهایی خود را با هم کلاسی‌هایتان به اشتراک بگذارید و پیرامون آن گفت‌وگو کنید.

۴ شما نیز مانند عکس ۲۴ و توضیحاتی که در مورد آن گفته شد تصویری را انتخاب و در رابطه با ایده پردازی آن با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

تمرین

یکی از موضوع‌های زیر را انتخاب کنید

☐ صرفه جویی در مصرف آب

☐ کارت تبریک نوروز

☐ یکی از سوغات شهر یا روستای خود

با استفاده از تکنیک خوشه‌ای برای آن ایده پردازی و عکاسی کنید و نتیجه کار را در کلاس ارائه دهید.

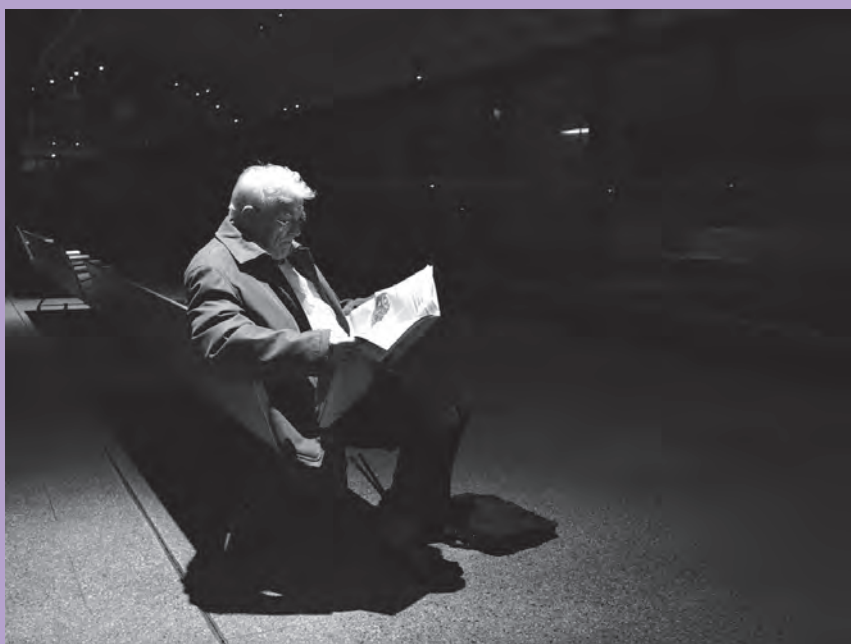
نمون برگ ارزشیابی کار

عنوان پودمان	تکالیف یادگیری (واحدهای یادگیری)	استاندارد یادگیری (کیفیت)	نتایج مورد انتظار	(شاخص تحقق)	نمره
ایده پردازی در عکاسی	آشنایی با روش های خلاقیت در چیدمان برای عکاسی از موضوعات مختلف	روش های تفکر خلاق و نوآوری در ایده پردازی برای عکاسی را می شناسد و برای کاربرد آنها پژوهش و تحقیق می کند	بالاتر از حد انتظار	به ایده پردازی خلاقانه در دنیای عکاسی بپردازد و درباره آنها بتواند جست و جو و گفت و گو کند.	۳
	یادگیری مفهوم عنصر خلاقیت در تصویر و آشنایی با روش های کاربرد آن در ایده های عکاسانه		در حد انتظار	از انواع روش های خلاقانه برای ایده پردازی در عکاسی آگاه باشد.	۲
				ایده پردازی در عکاسی را بشناسد ولی برای عکاسی خلاقانه هیچ ایده ای نداشته باشد.	۱
	نمره مستمر از ۵				
	نمره شایستگی پودمان از ۳				
	نمره پودمان از ۲۰				

پودمان پنجم

شرایط ویژه در عکاسی

واحد یادگیری ۱

تحلیل شرایط ویژه برای عکاسی

واحد یادگیری

■ در این واحد یادگیری، هنرجویان مهارت عکاسی در موقعیت‌ها و شرایط ویژه (مکان‌های کم نور و عکاسی در شب) را می‌آموزند.

استاندارد یادگیری

تحلیل شرایط محیطی، نور، محدودیت‌ها و آمادگی برای عکاسی در موقعیت‌های ویژه

مقدمه

زمانی که صحبت از شرایط ویژه در عکاسی می‌شود دو شکل مختلف از شرایط در ذهن شکل می‌گیرد. نخست شرایط ویژه‌ای است که خود رسانه عکاسی در مقایسه با رسانه‌های دیگر تصویری و هنرهای تجسمی دارد و دوم شرایط ویژه بیرونی است که بر این رسانه تأثیر می‌گذارد. این شرایط امکانات و محدودیت‌هایی را در عکاسی ایجاد می‌کند که شناخت و کنترل آن منجر به آمادگی برای عکاسی در شرایط مختلف می‌شود. از این جمله می‌توان به عکاسی در شرایط ویژه مکان‌های کم نور، شب و موقعیت‌های خاص اشاره کرد.

امکانات و محدودیت‌های عکاسی

فهم هر رسانه در گرو آشنایی با قید و بندهای تحمیل شده بر آن رسانه است. برای استفاده بهتر از عکاسی باید شرایط و ویژگی‌های آن را خوب شناخت. با شناخت درست از محدودیت‌ها و ویژگی‌های این رسانه می‌توان محدودیت‌ها را به فرصت تبدیل کرد.

در گذشته تصور بر این بود که یک عکس محصول کار یک ماشین بی‌روح (دوربین) است و نظر انسان در آنچه دوربین عکاسی تولید می‌کند تأثیری ندارد، بنابراین عکس‌ها تنها توصیف دقیق و سند گونه اتفاقات و رخدادها بودند نه چیزی بیشتر و نه کمتر! همین اعتقاد که ذهنیت هنرمند عکاس در آن دخل و تصرفی ندارد مهم‌ترین تفاوت عکاسی با هنرهای دیگر مانند نقاشی بود. اما به مرور این نگرش نسبت به عکاسی تغییر کرد و امروزه این موضوع آشکار شده است که ماهیت یک عکس از طریق کادربندی، طول مدت نوردهی، ویرایش و تجهیزات و ... توسط عکاس دستخوش تغییرات می‌شود. عکس نه تنها یک مدرک ساده و صریح بلکه مجموعه پیچیده‌ای از پیام‌های کدگذاری شده شخصی و فرهنگی است.

برداشت

تصور کنید در برابر منظره‌ای ایستاده و از تماشای آن، احساس خوبی به شما دست می‌دهد. معمولاً در ایجاد این حس خوب، به جز تأثیری که زیبایی بصری منظره دارد، هوای خنک، عطر گل‌ها، صدای پرندگان و ... نیز تأثیرگذارند. یک عکس چگونه می‌تواند همه این حس‌ها را به مخاطبی که در آنجا حضور نداشته منتقل کند؟

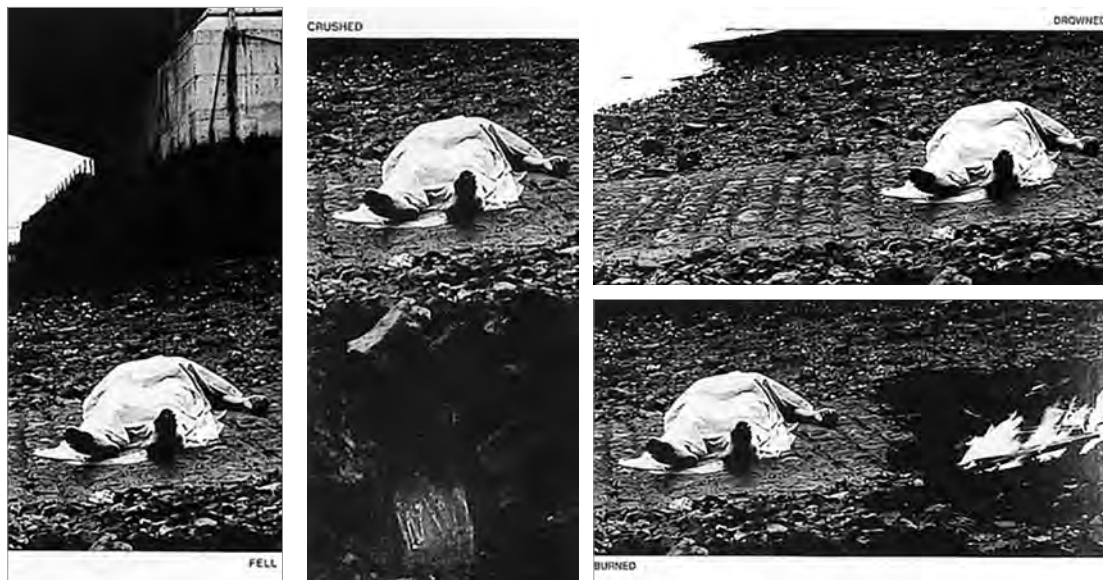
در تماشای یک منظره، چشمان انسان محدود نیست و با حرکت مدام حدود تصویر بصری را پیوسته تغییر می‌دهد. اما یک عکس این گونه نیست و به واسطه برش عرضی و طولی، حدود کاملاً مشخصی دارد. یک عکس تنها محدوده‌ای مشخص از منظره را که عکاس انتخاب می‌کند می‌تواند منتقل کند (عکس ۱).

عکس ۱

بنابراین نباید تصور کرد که عکس حاصل تولیدی مکانیکی است. اهمیت تصمیم‌گیری‌ها و تنظیماتی که عکاس انجام می‌دهد به حدی است که می‌تواند منجر به تغییر معنای عکس شود. به مثال زیر توجه کنید:

در عکس ۲، هنرمند با چهار کادربندی مختلف از یک موضوع نشان می‌دهد چگونه بدون دست‌کاری و تنها با انتخاب کادر می‌توان معنای یک عکس را تغییر داد. در این اثر، عکاس همچون یک کارآگاه سراغ شخصی که نقش یک جسد را بازی می‌کند رفته و گویی که به دنبال یافتن دلیل مرگ اوست. او تنها با شیوه کادر بستن و برش‌هایی که می‌زند هربار دلیل مرگ را چیزی نشان می‌دهد. با قرار دادن دریاچه، آتش، دیوار بلند و تکه‌سنگ‌های بزرگ در هر کدام از برش‌ها به ترتیب چنین نشان می‌دهد که شخص در نتیجه غرق شدن، سوختگی، افتادن از بلندای دیوار و له‌شدگی فوت شده است. حال واقعیت کدام است؟ (عکس ۲)

عکس ۲

از یک موضوع ثابت، چند عکس با کادرهای مختلف بگیرید. انتخاب کادرها باید به گونه‌ای باشد که هر کادر معنای متفاوتی از موضوع را در ذهن مخاطب ایجاد کند.

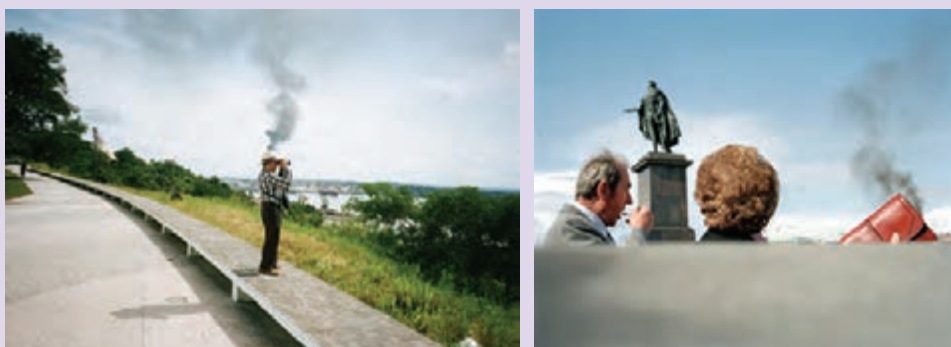
فعالیت کلاسی

عکاس به واسطه قرارگیری در یک زمان و مکان مشخص و با بهره‌گیری از قانون پرسپکتیو، در کادری که انتخاب می‌کند عناصر را به گونه‌ای کنار هم قرار می‌دهد که ممکن است در واقعیت آن گونه نباشند. بنابراین نظم موجود در عکس، صرفاً همانی نیست که در دنیای واقعی در حال رخ دادن است، بلکه می‌تواند تنها ساخته‌دوربین عکاسی باشد که در عکس دیده می‌شود. در عکاسی، موقعیتی که عکاس در آن قرار می‌گیرد، بسیار تعیین‌کننده است و می‌تواند مفهوم تصویر را تعریف نماید.

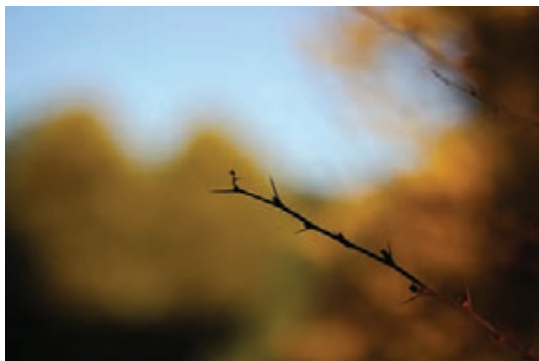
با دوستان خود در مورد قرارگیری عکاس در موقعیت عکاسی و اهمیت آن در تصاویر زیر گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو کنید

عکس ۳

در مثال زیر، عکاس با تنظیم دیافراگم دوربین، عمق میدان وضوح را در تصویر سمت چپ کاهش داده به طوری که چشم انسان دیگر قادر به تشخیص آن نیست و به نوعی پس‌زمینه تصویر حذف شده است. تصویری از این جنس قبل از اختراع عکاسی نامکشوف بود و می‌توان گفت که اینگونه تصاویر، خاص رسانه عکاسی هستند (تصویرهای ۴ و ۵).

عکس ۵

عکس ۴

با استفاده از کمترین و بیشترین عدد دیافراگم، از یک شیء مشخص دو عکس با کادر یکسان بگیرید. سپس با دوستان خود در مورد اهمیت پس‌زمینه و نقش آن در عکس‌هایتان گفت‌وگو کنید. فکر می‌کنید تصمیم‌گیری و تنظیم عمق میدان وضوح چقدر در انتقال محتوا مؤثر است؟

فعالیت کلاسی

عکاسی از نظر شرایط ویژه محیط عکاسی به دو دسته عمده «عکاسی در فضای بسته (آتلیه)» و «عکاسی در فضای باز» تقسیم می‌شود.

«عکاسی در استودیو» و «عکاسی در فضای باز»، در یک مسئله مهم تفاوت اساسی دارند. عکاسی در استودیو، در شیوه عملکرد و نوع نگرش چندان با هنرهای تجسمی دیگر مانند نقاشی تفاوتی ندارد چرا که همه عوامل مانند موضوع عکاسی، نور، زاویه دید و دیگر عوامل تحت اختیار و کنترل عکاس هستند و همه آنها را او تعیین و تنظیم می‌کند (عکس‌های ۶ و ۷).

عکس ۷

عکس ۶

عکس ۸

اما در عکاسی در فضای باز، عکاس تابع شرایطی است که در اغلب موارد قابل پیش‌بینی صد در صدی نیستند و عکاس تسلط چندانی بر شرایط ندارد و برای عکاسی مجبور است خود را با شرایط و موقعیت‌های عکاسی منطبق کند. در چنین موقعیت‌هایی هماهنگی و مطابقت عکاس با شرایطی که در آن قرار دارد بسیار مهم و تأثیرگذار است. عکاس باید با آمادگی‌هایی که از پیش کسب کرده است و البته تجربه کار در موقعیت‌های مختلف، با تحلیلی که از شرایط دارد بر آنها مسلط شود (عکس ۸).

اینکه یک عکس تحت تأثیر شرایط بیرونی ایجاد می‌شود یکی از ویژگی‌های مهم عکاسی در فضای باز است. بنابراین بدیهی است که با تغییر زمان و مکان و دگرگونی‌هایی که در آنها رخ می‌دهد شرایط عکاسی نیز به تبع آنها دچار تغییر شود. یکی از همین شرایط مهم در عکاسی، نور است. عکاس در بررسی یک مکان برای عکاسی، باید بر روی نور و روشنایی آن محیط توجه داشته باشد. عکاسی در فصل بهار یا تابستان با عکاسی در زیر برف تفاوت زیادی دارد، عکاسی در روز نیز با عکاسی در شب متفاوت است.

برای هر کدام از شاخه‌های «عکاسی در آتلیه» و «عکاسی در فضای باز»، چند نمونه از ژانرهای عکاسی (عکاسی طبیعت، مستند شهری و ...) را نام ببرید و توضیح دهید که زمان و مکان و نور در آنها چگونه مدیریت می‌شوند.

پرسش‌های کلاسی

اهمیت مکان در عکاسی

عکاسی به عنوان یک رسانه وابسته به مکان نمی‌تواند خارج از مکان وجود داشته باشد. به عنوان مثال شما در اولین مواجهه با یک نقاشی از خود سؤال نمی‌کنید؛ کجاست، چرا که آگاه هستید که یک نقاشی می‌تواند برآمده از ذهن و تخیل نقاش باشد اما در اولین برخورد با یک عکس، نخستین سؤالی که پیش می‌آید این است که عکس متعلق به چه مکانی است و کجاست؟

معمولاً تصور اولیه بر این است آنچه که باعث زیبایی یک عکس می‌شود، وجود مکانی زیبا در عکس است. اما باید توجه داشت که اگرچه عکاسی در یک مکان زیبا و جذاب خوب است اما عکاسی را نباید تنها به ثبت مکانیکی زیبایی‌های موجود تقلیل داد، چه بسا کشف زیبایی‌های پنهان یک مکان که در نگاه اولیه عادی به نظر می‌رسد بسیار مهم‌تر باشد. یکی از هنرهای یک عکاس این است که آنچه را از چشم همگان دور مانده و به خودی خود توجه را جلب نمی‌کند، کشف، ثبت و ارائه کند. عکاس با انتخاب‌هایی که انجام می‌دهد از جمله انتخاب زاویه دید، زمان عکاسی و تنظیمات دوربین می‌تواند عکسی جذاب تولید کند.

تنها حضور در یک مکان زیبا نمی‌تواند برای عکاسی کافی باشد. اما اینکه یک مکان قابلیت خوبی برای عکاسی دارد یا نه بسیار مهم است. پیدا کردن یک مکان مناسب، نقش مهمی در عکاسی ایفا می‌کند. در اغلب مواقع عکاسان در موقعیت‌های مختلف، زمان محدودی برای عکاسی دارند به همین دلیل باید با مکان عکاسی آشنایی داشته باشند. پیدا کردن مکان عکاسی باید در صورت امکان به صورت شخصی و توسط خود عکاس انجام شود. چرا که انجام این کار به وی کمک می‌کند تا ایده‌های بهتری از موقعیت و زمینه‌های عکاسی به‌دست آورد. بعضی از عکاسان منظره، با این هدف که بهترین موقعیت را برای عکاسی پیدا کنند گاهی کیلومترها پیاده‌روی می‌کنند.

عکس ۹

در عکاسی، هر مکانی شرایط ویژه خودش را دارد. حتی در عکاسی خیابانی باید شرایط آن را با دقت بررسی کرد و در زمان عکاسی مورد توجه قرار داد. در اینجا صرفاً چند نمونه از مکان‌هایی که شاید مختصات متفاوت‌تری داشته و در کشورمان وجود دارند به عنوان نمونه آورده می‌شود.

۱- عکاسی از رودخانه و آبشار

در عکاسی از آبشارها و رودخانه‌ها دو سلیقه مختلف وجود دارد: برخی از عکاسان دوست دارند روحیه خشن و خروشان آبشار و رودخانه را به تصویر بکشند، برخی دیگر تمایل دارند تصویری آرامش‌بخش از آنها ارائه دهند. برای ثبت قطرات متراکم آب در یک آبشار خروشان باید سرعت شاتر دوربین را بر روی اعداد بالاتر تنظیم کرد. برای به تصویر درآوردن حس آرامش‌بخش از جریان آب، شاتر دوربین را روی سرعت پایین تنظیم و حتماً از سه پایه استفاده شود و در صورتی که نور محیط زیاد باشد (به‌خصوص در اواسط روز) باید از فیلترهای خاکستری نیز بهره برد (عکس ۱۰).

عکس ۱۰

تنظیم عدد سرعت در شاتر بستگی به سرعت جریان آب دارد (تصویر ۱۱).

1/5 sec

۴

1sec

۳

5 sec

۲

15 sec

۱

1/80

۸

1/30

۷

1/10

۶

1/8 sec

۵

1/200

۹۵

1/1000

۱۰

تصویر ۱۱

در صورتی که در محل زندگی شما آبشار یا رود و حتی دریا وجود دارد سعی کنید با حفظ موارد ایمنی با هر دو رویکرد عکس بگیرید. فراموش نکنید که همزمان با تنظیمات فنی دوربین، ترکیب بندی و اهمیت کادری که انتخاب می کنید را رعایت کنید.

۲- عکاسی در غار

عدم وجود نور طبیعی (به جز فضای اطراف دهانه) از مهم ترین شرایط خاصی است که عکاسان هنگام عکاسی از غار با آن مواجه می شوند و تأمین نور مناسب برای فضاهای بزرگ، کنترل مقدار آن یا نورپردازی صحیح از چالش هایی هستند که عکاسان باید آنها را مورد توجه قرار دهند.

عکس ۱۲

معمولاً برای عکاسی از غارهای تاریک استفاده از فلاش روی دوربین و به صورت مستقیم توصیه نمی شود. مگر اینکه هدف عکاسی با کادر بسته باشد که در این صورت نیز تصاویر را فاقد عمق و به صورت تخت درمی آورد.

عکس ۱۳

در تاریکی غار، معمولاً عکاسی با فلاش اکسترنال (جانبی) انجام می‌شود. به این ترتیب که فلاش‌ها را به دیگری می‌سپارند تا به سوژه نزدیک کند. استفاده از فلاش‌های بسیار قوی نیز توصیه نمی‌شود زیرا ممکن است باعث از بین بردن نورهای مصنوعی رنگارنگ غارها شود و حس اسرارآمیزی را در مخاطب برنمی‌انگیزاند. در صورتی که امکان استفاده از سه پایه وجود داشته باشد می‌توان با استفاده از آن و بهره‌گیری از نوردهی بالا، عکس‌های زیبایی از نورهای مصنوعی در محیط یک غار تهیه کرد در غیر این صورت باید حساسیت (ISO) را افزایش داد.

در صورت بهره‌گیری از سه پایه، به خصوص برای عکس‌برداری از فضاها بزرگ، می‌توان در یک زمان از چند فلاش که در جهات مختلف قرار داده شده استفاده کرد. البته نباید تمامی فلاش‌ها زده شود بلکه باید تک‌تک روشن و خاموش شوند.

در تاریکی غار، حتی اگر نورپردازی خوبی با چراغ‌ها یا دیگر منابع روشنایی انجام شود عکاسی با فوکوس خودکار احتمال خطای زیادی دارد و ممکن است دوربین نتواند به درستی فاصله سوژه را تشخیص داده و روی سوژه موردنظر عکاس فوکوس کند. بنابراین بهتر است در صورت امکان، با استفاده از چراغ‌قوه یا نور کمکی بر روی سوژه اصلی نور انداخته و فوکوس دوربین را به‌صورت دستی تنظیم شود. اگر باز هم تاریک بود تنظیم فوکوس روی بی‌نهایت قرار گیرد.

عکس ۱۴

در زمان عکاسی از دوربین خود در مقابل رطوبت بالا و غبار موجود در هوای غار محافظت کنید و فقط در مواقعی که می‌خواهید عکس بگیرید آن را از محفظه خارج کنید. قبل از شروع به عکاسی نیز لنز و فیلترها را چک کنید تا احیاناً بخار نگرفته باشند. برای دوربین برس، اسپری هوای فشرده و دستمال مخصوص پاک کردن لنز نیاز دارید. گاهی اوقات ذره‌ای خاک یا رطوبت در روی لنز می‌تواند عکس را خراب کند.

عکس ۱۵

اگر در نزدیکی محل سکونت‌تان غار ثبت شده‌ای وجود دارد از آن عکاسی کرده و در کلاس دربارهٔ آنها گفت‌وگو کنید یا عکس‌های متنوعی از غار را جست‌وجو کرده، به کلاس آورده و به نمایش بگذارید.

۳- عکاسی در کویر

برای عکاسی از کویر باید آماده شرایط سخت بود گرمای آزاردهنده، حشرات موزی و خزندگان خطرناک می‌توانند سبب ایجاد خطراتی برای عکاس شوند. علی‌رغم خشونت ظاهری و اتفاق‌های پیش‌بینی نشده آن، کویر همواره برای عکاسان پدیده‌ای فوق‌العاده برای عکاسی محسوب می‌شود (عکس ۱۶).

عکس ۱۶

نقش راهنما:

عکاسی در کویر نیازمند همراهی با کسی است که نسبت به آن شناخت کافی داشته باشد و به موقعیت جغرافیایی منطقه، مسیرها، پستی و بلندی‌ها و نیز موقعیت ستاره‌ها و جهت‌یابی از روی آنها مسلط باشد تا عکاس در کنار او احساس امنیت و آرامش داشته و تا حد امکان با ناشناخته‌ها مواجه نشود.

نکته

عکاسی در کویر به خاطر نبودن صخره، درختان و غیره که بتوان از آن در کادربندی عکس‌ها بهره برد، سخت به نظر می‌رسد و باید به دنبال کادرهای خلوت و بی‌آلایش بود تا به وسیله آن بتوان کویر را به خوبی به تصویر کشید. بهترین زمان برای عکاسی، غروب و طلوع است. در این شرایط می‌توان عکس‌های زیبایی از خطوط به وجود آمده از وزش باد با شن‌های روان به تصویر کشید (عکس ۱۷).

عکس ۱۷

فرصت‌ها و تهدیدهای عکاسی در آب و هوای نامساعد

در آب و هوای نامناسب معمولاً افراد مختلف تمایل دارند در منزل بمانند، اما اغلب عکاسانی که در فضاهای باز و از مناظر عکاسی می‌کنند، بسیاری از عکس‌های خوب خود را مدیون شرایط آب و هوایی می‌دانند. عکاسی در آب و هوای نامساعد علی‌رغم اینکه شرایط و سختی‌هایی را برای عکاسان و انجام عکاسی سخت می‌کند، ولی گاهی می‌توان عکس‌های زیبایی در آن زمان‌ها ثبت کرد. این یکی از ویژگی‌های بارز هنر عکاسی در مقایسه با دیگر هنرها است.

در برخی از مناطق، آب و هوا معمولاً پایدار نبوده و نمی‌توان به طور کامل به پیش‌بینی‌ها اعتماد کرد ممکن است در عرض چند دقیقه آب و هوا تغییر کند. بنابراین عکاس باید مقدمات و شرایط لازم برای عکاسی در چنین شرایطی را کسب کند.

۱- آب و هوای بارانی

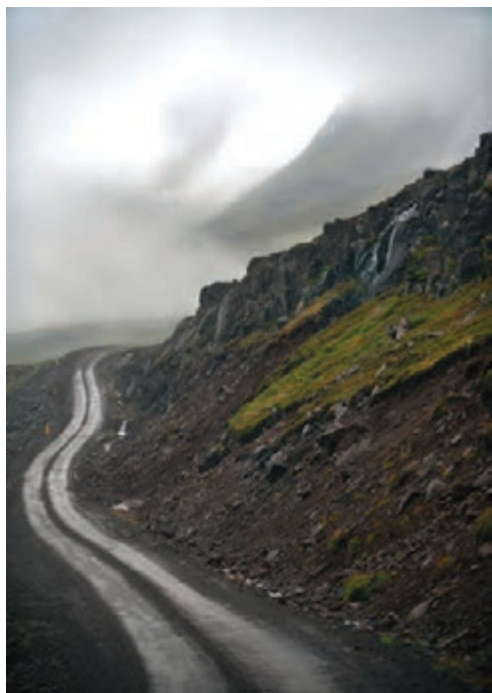
وقتی که باران شروع به باریدن می‌کند، گیاهان و درختان تصویر زیباتری از خود نشان می‌دهند. باران به برگ گل‌ها و درختان شفافیت می‌بخشد و جلوه روشن و با شکوهی از مناظر شهری و سایر چشم‌اندازها ایجاد می‌کند.

نکته

۱ توجه داشته باشید در شرایط نامساعد آب و هوایی، تا جای ممکن عکاسی نکنید.

۲ ایمن نگه داشتن دوربین در هوای بارانی بسیار مهم است و می‌توان با کاورهای ضد باران از آسیب دیدن دوربین تا حد زیادی جلوگیری کرد. در شرایط اضطراری، اگر به ابزار کمکی برای محافظت از دوربین دسترسی ندارید، از ابزارهای خانگی مانند کیسه‌های پلاستیکی نیز می‌توان بهره برد تا دوربین و لنز خشک بمانند.

عکس ۱۹

عکس ۱۸

نکته‌ای که باید همیشه به یاد داشته باشید این است که در آب و هوای مرطوب و بارانی خلاف جریان باد عکاسی نکنید، زیرا قطرات آب که بر روی لنز می‌نشینند ممکن است اثر محو شدگی روی تصویر ایجاد کند. هود لنز تا حد زیادی مانع برخورد قطرات باران به لنز می‌شود. اگر به هر دلیلی نتوانستید از هود لنز استفاده کنید، مشکل اصلی شما این خواهد بود که روی فیلتر لنز قطرات ریز آب تشکیل می‌شود و باید آنها را قبل از گرفتن عکس پاک کنید.

عکس ۲۰

معمولاً در هوای بارانی یکی از مشکلات تکان خوردن مداوم شاخه‌های درختان در بادهای شدید است. در چنین شرایطی می‌توان با انتخاب نوردهی نسبتاً طولانی مدت، آگاهانه تصویر محوی را ایجاد کرد. چنانچه در این شرایط یک شیء ثابت مانند یک تخته سنگ یا تنه درخت در صحنه وجود داشته باشد، تصویر جالبی ایجاد خواهد شد (عکس ۲۱).

بعد از باران نیز، موقعیت‌های مناسبی برای عکاسی به وجود می‌آید، به خصوص بازتاب‌ها که جذابیت صحنه‌ها را چندبرابر می‌کنند. البته گاهی همین بازتاب‌ها ممکن است تأثیر نامناسبی روی عکس بگذارند که در این صورت می‌توان با فیلتر پولاریزه اغلب آنها را از بین برد.

عکس ۲۱

عکاسی از رنگین کمان

باران می‌تواند نویدبخش ایجاد رنگین کمان باشد. رنگین کمان می‌تواند به ثبت یک تصویر خیال‌انگیز کمک کند. باید توجه داشت که معمولاً بهترین زمان برای عکاسی از رنگین کمان در هنگام بارندگی است و نه پایان آن. برای برجسته کردن رنگ‌های یک رنگین کمان می‌توان از فیلتر پولاریزه بهره برده در نظر داشته باشید قرار گرفتن در موقعیت یا تنظیمات اشتباه، باعث از بین رفتن رنگ‌ها و نوردهی نامناسب عکس می‌شود (عکس ۲۲). نوردهی براساس بخش روشن آسمان و رنگین کمان تنظیم شود تا کیفیت رنگ‌ها و جزئیات حفظ شود.

عکس ۲۲

عکاسی از رعد و برق

برای عکاسی از رعد و برق، باید شرایط محیطی و تنظیمات دوربین را برای ثبت لحظه تخلیه الکتریکی فراهم کرد. روش مناسب استفاده از حالت بلب (Bulb) است تا احتمال ثبت رعد و برق افزایش یابد. دقت کنید فوکوس باید روی بی نهایت تنظیم شود تا دوربین در تاریکی اشتباه نکند. استفاده از سه پایه و ریموت برای جلوگیری از لرزش دوربین توصیه می شود.

مهم ترین اصل در عکاسی از رعد و برق، حفظ ایمنی عکاس است. هیچ عکسی ارزش قرارگرفتن در معرض خطر برخورد رعد و برق را ندارد. عکاس باید در فضای سرپوشیده یا ایمن قرار بگیرد و از ایستادن در فضای باز، ارتفاعات و نزدیک به سازه های فلزی اجتناب کند.

نکته ایمنی

عکس ۲۳

عکس ۲۴

۲- آب و هوای سرد و برفی

عکس گرفتن در آب و هوای برفی چالش برانگیزتر از اوقات دیگر سال است اما به معنی متوقف کردن عکاسی نیست. عکاسی در برف همراه با جذابیت‌های بسیاری است و چالش‌هایی را هم به همراه دارد، اگر از تکنیک‌های صحیح استفاده نکنید، ممکن است عکس‌های شما بی رنگ و رو به نظر برسند یا ابزار و تجهیزات شما با مشکلاتی روبرو شوند (عکس ۲۴). فضای برفی می‌تواند مانند یک بازتاباننده بزرگ، نور را به سمت لنز بتاباند، در نتیجه محیط‌های برفی به راحتی می‌توانند نورسنج دوربین را به

اشتباه بیندازند. بنابراین هنگام عکاسی بهتر است به حالت نورسنجی ماتریسی دوربین اعتماد نکرده و به جای آن از نورسنج نقطه‌ای استفاده شود. اگر از امکان نورسنج نقطه‌ای استفاده نمی‌کنید، از نورسنجی مرکزگرا

استفاده کنید و آن را برای مهم‌ترین قسمت تصویر که دقیق‌ترین نوردهی را نیاز دارد به کار ببرید. توجه کنید ممکن است جزئیات و بافت برف را از دست بدهید. همچنین می‌توانید با بررسی هیستوگرام، نوردهی را تنظیم کنید تا میزان حذف شدن قسمت‌های سفید را کاهش دهید.

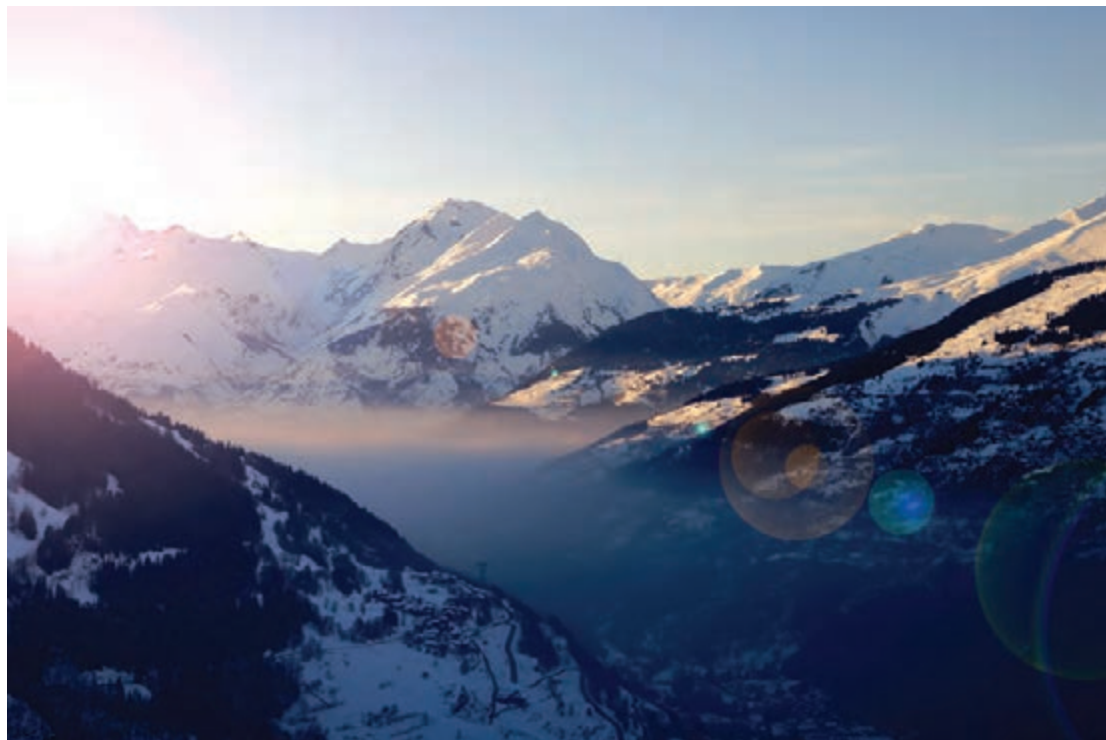

عکس ۲۶

عکس ۲۵

اگرچه خیلی از لنزها دارای پوشش‌های ضد بازتاب هستند اما وقتی در زیر آفتاب در هوای برفی عکاسی می‌کنید، بهتر است هود لنز را ببندید. بازتاب برف در لنز می‌تواند موجب ایجاد فلر (flare) در لنز و کاهش کنتراست عکس‌ها شود. هود لنز همچنین می‌تواند از ریزش باران یا برف پراکنده موجود در هوا روی لنز دوربین جلوگیری کند (عکس ۲۷).

عکس ۲۷

روی لنز دوربین حتماً فیلتر UV ببندید، فیلتر UV مانع برخورد اشعه‌های فرابنفش مزاحم به داخل دوربین می‌شود. از اتفاقات و ضربه‌های ناخواسته به عدسی جلوی لنز جلوگیری می‌کند و هم اینکه اگر باران یا برف روی شیشه لنز بنشیند، پاک کردن فیلتر UV خیلی راحت‌تر و ایمن‌تر از پاک کردن عدسی لنز است.

محافظت از باتری

سرما سبب مختل شدن کار باتری دوربین‌ها می‌شود و سرعت خالی شدن آنها را افزایش می‌دهد. در هنگام عکاسی در زمستان، دمای سرد می‌تواند باتری‌ها را زودتر تخلیه کند بنابراین وقتی تصمیم به عکاسی زمستانی در هوای سرد می‌گیرید، در صورت امکان باتری یدکی همراه خود ببرید و مطمئن شوید که باتری‌ها به طور کامل شارژ شده‌اند. باتری‌ها را در کیف دوربین نگذارید و آنها را تا زمانی که نیاز پیدا نکرده‌اید، در جیب داخلی کاپشنتان نزدیک به بدن خود نگه دارید، تا گرم‌تر مانده و مؤثرتر کار کند. در شرایط اضطراری که زمان کمی به اتمام باتری مانده و قصد عکاسی لحظه‌ای ندارید، می‌توانید بلافاصله قبل از عکاسی باتری را در دوربین قرار داده تا مدت زمان استفاده از باتری را به حداکثر برسانید.

مراقب نفس کشیدن خود باشید

در هوای بسیار سرد، هوایی که بازدم می‌کنید، به دلیل گرمای نفستان، می‌تواند برای دوربین شما مشکل به وجود آید. اگر مستقیماً بر روی دوربین یا لنز خود نفس بکشید، درست مانند دمیدن نفستان بر روی یک آینه بخار می‌گیرد. اگر هوا خیلی سرد باشد (زیر نقطه انجماد)، تراکم هوا یخ زده و منظره یاب غیر قابل استفاده می‌شود.

برای غلبه بر این اثر سرمازدگی، هیچگاه لنزهای خود را نزدیک بدن خود قرار نداده و در صورت امکان آنها را برای مدت طولانی در دست نگه ندارید، چون این کار نیز آنها را گرم نخواهد کرد.

بعد از اتمام کار عکاسی اولین و مهم‌ترین کاری که قبل از برگشتن به خانه باید انجام دهید این است که کارت حافظه را از دوربین خارج کنید. دوربین و لنزها را در داخل کیسه‌هایی که در آنها می‌تواند کاملاً کیپ شود بگذارید و آن را خوب ببندید. وقتی از هوای خیلی سرد وارد یک جای گرم می‌شوید، رطوبت موجود در هوا به صورت قطرات ریز آب روی سطوح سرد می‌نشیند. دقیقاً به همین دلیل است که وقتی از هوای سرد بیرون، به داخل خانه می‌روید، شیشه عینک شما بخار می‌کند. حالا تصور کنید که این اتفاق چطور می‌تواند در داخل دوربین، روی حسگر، روی پردازشگر و روی مدارهای داخلی دوربین هم ایجاد شود. وقتی به خانه رسیدید، اجازه دهید دوربین حداقل دو ساعت در کیسه پلاستیکی بماند تا به مرور با هوای محیط هم‌دم شود.

تصویر ۲۸

۳- عکاسی در شرایط ابری

در روزهای غیر ابری و در هنگام نور مستقیم خورشید، با استفاده از کنتراست زیاد موجود در عکس، می‌توان چشم و نگاه بیننده را به سمت سوژه مورد نظر جلب کرد. اما وقتی ابرهای زیادی در آسمان وجود دارند، این امکان از دست می‌رود. در این شرایط چگونگی جذب نگاه بیننده به عکس، کاملاً وابسته به عملکرد عکاس است. این کار را با روش‌های دیگری مثل استفاده از تفاوت‌های رنگی موجود در عکس و ترکیب‌بندی مناسب می‌توان انجام داد.

عکس ۲۹

اهمیت نور در عکاسی

اگرچه مکان مناسب برای عکاسی، کادربندی درست و رعایت مسائل فنی در عکاسی تأثیر بسیاری دارند با این حال برای داشتن یک عکس خوب موارد دیگری همچنان باقی مانده است. مهمترین عامل برای عکاسی در فضای باز، نور است. کافی است از یک مکان در دو زمان مختلف در یک روز عکس بگیرید تا اثرات متفاوت و شگرف نور را ببینید (عکس‌های ۳۰ تا ۳۲).

عکس ۳۱

عکس ۳۰

عکس ۳۲

منظره‌ای را برای عکاسی انتخاب کنید. سپس در اوقات مختلف یک روز از همان منظره با کادر ثابت عکاسی کنید. درباره تفاوت‌هایی که نور در زمان‌های مختلف در تصاویر ایجاد کرده با دوستان خود گفت‌وگو کنید.

فعالیت کلاسی

در اکثر مواقع، زمانی که نور مناسبی برای عکاسی نداشته باشید می‌توانید زمان دیگری یا حتی روز دیگری عکاسی کنید، اما اگر شرایط به گونه‌ای باشد که به دلایلی نتوانید به موقعیت مورد نظر برگردید، چه می‌کنید؟

فکر کنید

هنگام عکاسی سه عامل شاتر، دیافراگم و حساسیت (ISO) نقش اصلی را در تنظیم نور و کنترل میزان نور دارند. چه در زمان‌هایی که نور محیط کم و چه در زمان‌هایی که نور محیط زیاد باشد، ممکن است

محدودیت‌هایی برای عکاس پیش بیاید ولی هوشمندی و مهارت در نوردهی شرایط نوری مناسب را برای ثبت عکس فراهم می‌کند.

کارکردهای مختلف شاتر، دیافراگم و حساسیت

سرعت شاتر علاوه بر زمان نوردهی و میزان نور ورودی بر حرکت هم اثر می‌گذارد. هرچه سرعت کند باشد حرکت سوژه محوتر و هرچه سرعت زیادتر باشد حرکت سوژه در تصویر فریز می‌شود. دیافراگم هرچه بسته‌تر باشد نور کمتری از خود عبور می‌دهد و هرچه بازتر باشد نور بیشتری از آن عبور می‌کند. برای جبران نوردهی هرچقدر عدد حساسیت را افزایش دهیم نویز تصویر بیشتر و کیفیت آن کمتر می‌شود.

نمونه‌هایی از کاربرد سرعت شاتر در شرایط مختلف عکاسی:

سرعت کند شاتر

- نشان دادن حرکت سوژه متحرک
- محوکردن حرکت سوژه‌های متحرک شهری مانند خودروها و وسایل نقلیه
- نشان دادن تحرک عناصر طبیعی مانند آبشار، جنب و جوش حیوانات و عناصر طبیعی، عکاسی از ستارگان و رد حرکت آنها
- عکاسی از فضاهاى کم نور برای جبران کمبود نور

سرعت زیاد شاتر

- فریز یا متوقف کردن حرکت سوژه متحرک مانند خودروها
- عکاسی ورزشی و حیات وحش
- عکاسی در محیط‌های پر نور
- فریز کردن حرکت سوژه

نمونه‌هایی از کاربرد دیافراگم در شرایط مختلف عکاسی:

دیافراگم باز

- تغییر در میزان عمق میدان تصویر
- عکاسی در شرایط کم نور
- عکاسی پرتره
- تأکید بر سوژه مشخص و فلو کردن بخش‌های دیگر تصویر
- تأکید و هدایت نگاه مخاطب بر روی سوژه خاص

دیافراگم بسته

- عکاسی در محیط‌های پر نور
- افزایش عمق میدان
- عکاسی از مناظر طبیعی یا شهری
- افزایش میزان وضوح و جزئیات در تمامی تصویر (از پیش‌زمینه تا پس‌زمینه)

نمونه‌هایی از کاربرد حساسیت (ISO) در شرایط مختلف عکاسی:

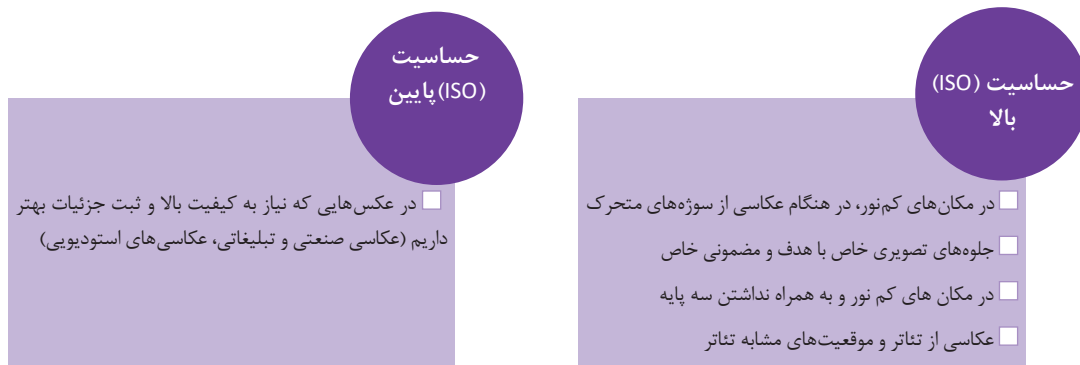
حساسیت پایین

- عکاسی در شرایط مطلوب نور
- برای عکاسی در شرایطی که نیاز به کیفیت بالا و ثبت جزئیات بیشتر باشد (مانند عکاسی صنعتی، تبلیغاتی و آتلیه‌ای)

حساسیت بالا

- در شرایط کم نور
- به منظور جبران کمبود نور ناشی از افزایش سرعت شاتر که برای فریز کردن حرکت به کار گرفته شود
- در محیط‌های کم نور و در صورت عدم دسترسی به سه پایه

نمونه‌هایی از کاربرد حساسیت (ISO) در شرایط مختلف عکاسی

۱- محیط‌های کم‌نور

عکاسی ثبت نور است و وقتی نور کافی نباشد احتمالاً عکس‌ها محو و ناواضح (فلو) خواهند شد. این بخش به شما کمک می‌کند تا در محیط‌های کم‌نور، عکس‌های بهتری بگیرید.

■ لنز پرایم (Prime)

اولین پیشنهاد برای محیط‌های کم‌نور می‌تواند استفاده از لنزهای پرایم باشد. لنزهای پرایم با گشودگی دیافراگم کمتر از ۲ برای استفاده از سرعت‌های سریع شاتر بسیار کارساز هستند. البته استفاده از این لنزها برای همه محیط‌های کم‌نور نمی‌تواند مناسب باشد. از آنجایی که فاصله کانونی آنها ثابت است برای کادربندی، باید به سوژه نزدیک و یا از آن دور شوید. در مواقعی که امکان جابجایی ندارید، کار کردن با آنها بسیار مشکل است. لنزهای پرایم برای زمانی کاربرد دارند که شما بتوانید در هر زمان که بخواهید به سوژه نزدیک شوید. بنابراین عکاسی تئاتر، عکاسی پشت صحنه سینما، عکاسی از رویدادهای خبری به عنوان عکاس - خبرنگار و بسیاری از موقعیت‌های دیگر که لازم است پیوسته در جایی بایستید و منتظر سوژه باشید، با لنزهای پرایم مشکل است.

■ استفاده از نور محیط

در محیط‌های کم نور فلاش همیشه بهترین راهکار نیست. اگر در جایی عکاسی می‌کنید که فاصله شما تا سوژه یا فاصله سوژه تا پس‌زمینه زیاد است، نور فلاش معمولاً نتیجه خوبی از عکاسی محیط به شما نمی‌دهد. چرا که یا سایه‌هایی تند را در پیش‌زمینه ایجاد می‌کند و اگر فاصله سوژه تا پس‌زمینه زیاد باشد، پس‌زمینه بسیار تاریک خواهد شد. به همین دلیل بسیاری از عکاسان حرفه‌ای ترجیح می‌دهند به جای استفاده از فلاش، با بالا بردن حساسیت از نور محیط استفاده کنند. البته این کار قطعاً موجب افزایش نویز تصویر می‌شود، اما اگر نیاز نباشد که عکس‌ها در اندازه‌های خیلی بزرگ چاپ شوند، می‌توان با نرم‌افزارهای ویرایش عکس، این نویز را برطرف کرده و عکس‌هایی طبیعی‌تر با نور محیط داشت.

۲- زمان طلایی نور

زمان طلایی معمولاً به موقعی گفته می‌شود که خورشید در حال طلوع یا غروب کردن است به همین علت، نور نرم و سایه‌ها شدید نیستند و نور مناسبی برای عکاسی وجود دارد. در این زمان چنانچه عکس رنگی می‌گیرید، رنگ‌هایتان احتمالاً بهترین رنگ‌های روز را خواهند داشت و اگر عکاسی سیاه و سفید انجام می‌دهید عکس‌هایی با سایه‌های نرم زیبا خواهید داشت. در این بازه زمانی، رنگ‌ها می‌توانند از سرد (آبی) به گرم (قرمز) تغییر کنند و این تغییر نور خیلی سریع رخ می‌دهد به همین علت عکاسی با حالت تقدم دیافراگم ایده خوبی خواهد بود.

عکس ۳۳

عکس ۳۴

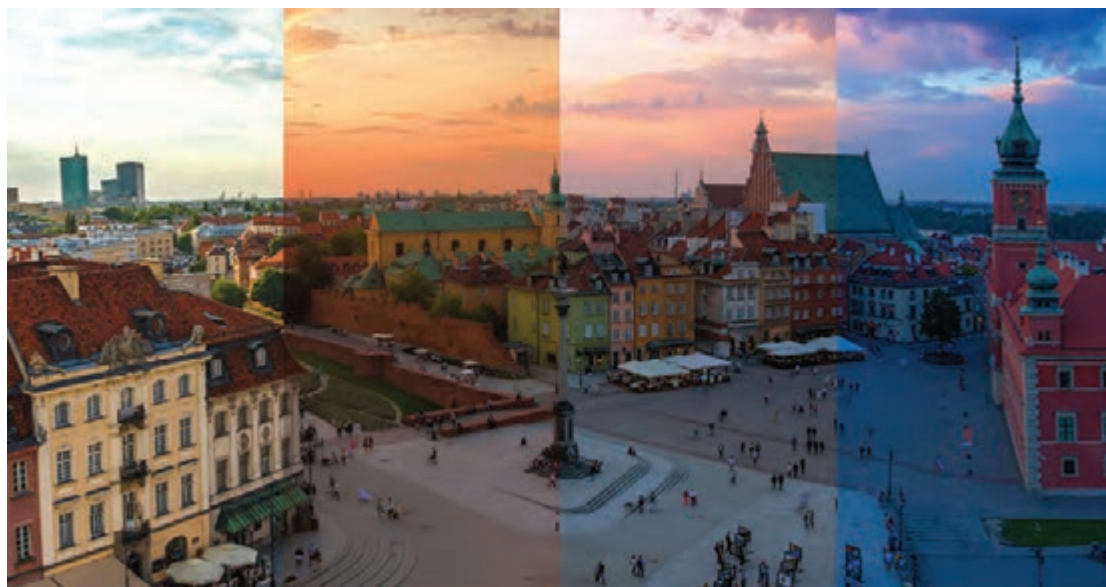
هنگام عکاسی در صبح زود یا غروب، باید از چهار زمان متفاوت آگاه باشید:

۱ تاریک‌روشن نجومی

۲ تاریک‌روشن دریایی

۳ تاریک‌روشن شهری

۴ طلوع و غروب.

عکس ۳۵

عکس ۳۶

تفاوت میان زمان طلایی صبح و غروب هم این است که در صبح، مردم هنوز آن‌چنان که باید روزشان را شروع نکرده‌اند و معمولاً خیابان‌ها خالی از مردم عادی است. بنابراین یک فضای شهری خلوت را خواهید داشت. اما اگر موقع غروب عکاسی کنید، فضای شهری به نسبت شلوغ‌تر بوده و مردم بیشتری بیرون هستند. برخی فروشنده‌ها چراغ‌هایشان را روشن کرده‌اند و نور مصنوعی با نور طبیعی در هم می‌آمیزد (عکس‌های ۳۶ و ۳۷).

عکس ۳۷

۳- عکاسی در نور سخت (Hard)

نور سخت همواره یکی از شرایط دشوار برای عکاسی است. برخی از عکاسان ساده‌ترین راه برای کنار آمدن با آن را انتخاب می‌کنند، یعنی آن را به‌سادگی نادیده گرفته و به نواحی سایه‌دار می‌روند. اما باید توجه داشت که اگرچه با رفتن به نقاط سایه، می‌توان عکس‌هایی با سایه نرم گرفت اما اگر نمی‌خواهید خودتان را تنها به فضاهای سایه‌دار محدود کنید و از فضاهای بیشتری برای عکاسی برخوردار باشید باید آن را بپذیرید؛

تلاش کنید و از راهکارهای مناسب استفاده کنید. اساسی‌ترین نکته در این موقعیت، آگاه بودن لحظه‌ای از موقعیت خورشید است.

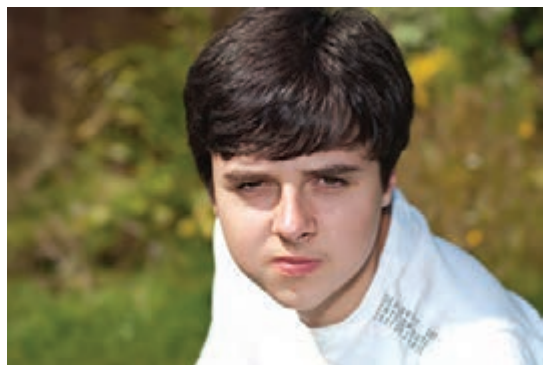
وقتی در جایی با نورهای سخت مواجه می‌شویم، متعاقباً سایه‌های شدیدی هم به وجود می‌آیند. برای بهبود این شرایط در حین عکاسی می‌توان از فلاش‌های جانبی (اکسترنال) استفاده کرد تا سایه‌ها را نرم‌تر کرده و از شدت نور تابیده شده کاست.

عکس ۳۹

عکس ۳۸

عکس ۴۱

عکس ۴۰

در پاره‌ای اوقات می‌توان سایه‌ها را از تهدید به فرصت تبدیل کرد. سایه‌ها زمانی که با منظور مشخصی در عکس قرار گرفته باشند می‌توانند به عنصری از چارچوب عکس تبدیل شوند (عکس‌های ۴۲ و ۴۳).

عکس ۴۲

عکس ۴۳

یکی از روش‌های هوشمندانه برای عکاسی در نور شدید، قرار دادن خورشید در پشت سر است. البته باید مواظب سایه بود.

عکس ۴۴

روش دیگر، قرار دادن خورشید در مقابل دوربین است. در این حالت چهره سوژه در سایه قرار گرفته و ضدنور (سیلوئت) می‌شود.

عکس ۴۵

برای هر کدام از مثال‌هایی که در صفحات قبل آورده شده سعی کنید حداقل یک عکس تهیه کنید و در کلاس با تصاویری که دوستانتان عکاسی کرده‌اند مقایسه کرده و درباره آنها گفت‌وگو کنید.

۴- عکاسی در شب

هنگام عکاسی در شب در فضاهای باز که نوری وجود ندارد یا خیلی کم است، چه باید کرد؟ معمولاً دو رویکرد کلی در این زمینه وجود دارد: عکاسی بدون فلاش و عکاسی با فلاش.

عکس ۴۶

■ عکاسی بدون فلاش

از آنجایی که در این حالت از عکاسی، نور بسیار اندک و محدود است، باید با حساسیت بالا و احتمالاً سرعت کم شاتر عکاسی کرد. می‌توان از مکان‌ها و اجسام نورانی مانند رستوران‌ها و چراغ خیابان‌ها عکاسی کرد. دقت کنید استفاده از دوربین‌های فول فریم امکان عکاسی بهتر را در این شرایط فراهم می‌کند. این در حالی است که هنگام عکاسی در محیط کم‌نور با بعضی از دوربین‌ها (با کیفیت نامطلوب)، حتی نمی‌توانید عکستان را روی نمایشگر دوربین ببینید.

عکس ۴۷

عکس ۴۸

■ عکاسی با فلاش

نکته مثبت در عکاسی با فلاش این است که تقریباً در همه جا می‌توان عکاسی کرد اما استفاده از فلاش سبب جلب توجه شده و اغلب سایه‌هایی تند و نازیبا به عکس اضافه می‌شود.

عکس ۴۹

عکس ۵۰

سعی کنید از دو حالت عکاسی با فلاش و بدون فلاش از موضوعات خود در شب عکاسی کنید و در کلاس درباره علت انتخاب هر کدام از این حالت‌ها و تأثیر آن در عکس‌ها گفت‌وگو کنید.

فعالیت کلاسی

نمونه برگ ارزشیابی کار

عنوان پودمان	تکالیف یادگیری (واحدهای یادگیری)	استاندارد یادگیری (کیفیت)	نتایج مورد انتظار	(شاخص تحقق)	نمره
شرایط ویژه در عکاسی	عکاسی در محیط‌های کم نور و در موقعیت‌های مکانی ویژه	تحلیل شرایط ویژه در عکاسی در موقعیت‌های خاص (عکاسی در شب، عکاسی در مکان‌های ویژه)	بالاتر از حد انتظار	عکاسی در موقعیت‌ها و مکان‌های ویژه با به‌کارگیری ابزارهای تخصصی	۳
			در حد انتظار	تحلیل وضعیت نور در شب، تحلیل وضعیت نور در مکان‌های بدون نور، انتخاب امکانات برای شرایط خاص عکسی	۲
			پایین‌تر از حد انتظار	شناخت نکات فنی در عکاسی از موقعیت‌های طبیعی	۱
	نمره مستمر از ۵				
	نمره شایستگی پودمان از ۳				
	نمره پودمان از ۲۰				
	زمانی هنرجو شایستگی کسب می‌کند که ۲ نمره از ۳ نمره هر واحد یادگیری را دریافت کند.				

- ۱ برنامه‌درسی دانش فنی پایه، رشته عکاسی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش، ۱۴۰۴.
- ۲ برنامه درسی درس دانش فنی پایه، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار و دانش سال ۱۳۹۴
- ۳ ابن‌هیثم، ترجمه و تألیف صالح طباطبایی، انتشارات روزنه، تهران، ۱۳۷۸
- ۴ از نقره و نور، محمدرضا طهماسب‌پور، نشر تاریخ ایران، تهران، ۱۳۸۹
- ۵ ایتالیایی‌ها و عکاسی در ایران، محمدرضا طهماسب‌پور، نشر قو، تهران، ۱۳۸۵
- ۶ تاریخ عکاسی، بومونت نیوهال، ترجمه آذرنوش غضنفری، ناشر: مرکب هنر و مرکب سپید، تهران، ۱۳۹۷
- ۷ تاریخ عکاسی و عکاسان پیشگام در ایران، یحیی ذکا، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۶
- ۸ ناصرالدین، شاه عکاس، محمدرضا طهماسب‌پور، نشر تاریخ ایران، ویرایش و چاپ سوم، تهران، ۱۳۹۲
- ۹ غفوری، محمد، (۱۳۹۴)، عکاسی ۱، ۳۵۸/۵ و ۴۹۷/۶، ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران
- ۱۰ موسوی، همایون؛ عابدینی، رضا؛ امین‌نظر، احمد، (۱۳۹۴)، کارگاه چاپ دستی (۱)، تهران، شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران
- ۱۱ اساسنامه انجمن طراحان گرافیک ۱۳۹۵
- ۱۲ فصلنامه عکاسی، سال اول، شماره ۲، ۱۳۹۵
- ۱۳ اسلامی، شیرزاد (۱۳۸۸)، مجموعه قوانین مالکیت‌های فکری: مالکیت صنعتی، ادبی و هنری (مشمول بر: قوانین ملی و کنوانسیون‌های بین‌المللی). تهران: نشر مجد
- ۱۴ زرکلام، ستار (۱۳۸۸)، حقوق مالکیت ادبی و هنری. تهران: نشر سمت
- ۱۵ پاکباز، روئین، (۱۳۹۳)، دایرة المعارف هنر، نشر فرهنگ معاصر
- ۱۶ Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography, Volume 1, John Hannavy Editor, Routledge Taylor & Francis Group, New York, 2008
- ۱۷ Story of Photography, Michael Langford, 2nd ed, Focal Press, London, 1999

جدول منابع تصویری		
تصویر	صفحه	مشخصات اثر / نام هنرمند
پودمان ۱		
۳	۲	عکاسی طبیعت بی جان/ منبع اینترنتی
۸	۳	منبع اینترنتی
۱۳	۴	عکاسی خبری/ سعید صادقی
۱۵	۵	منبع اینترنتی
۱۷	۵	منبع اینترنتی
۱۹	۶	منبع اینترنتی
۲۰	۶	منبع اینترنتی
۲۱	۶	منبع اینترنتی
۲۲	۷	منبع اینترنتی
پودمان ۲		
۸	۲۴	اعلان تصویری شمایل فرضی حضرت علی علیه السلام
۹	۲۵	جلد مجله دوره قاجار
۱۰	۲۵	جلد مجله دوره قاجار
۱۱	۲۶	آگهی تبلیغاتی
۱۲	۲۷	پوستر تئاتر دوره پهلوی
۱۳	۲۷	پوستر تئاتر دوره پهلوی
۱۴	۲۷	پوستر تئاتر دوره پهلوی
۱۵	۲۷	پوستر تئاتر دوره پهلوی
۱۶	۲۸	الف) طراحی نشانه هواپیمایی هما/ ادوارد، زهرا بیان ب) لوگوی بنگاه ترجمه و نشر کتاب
۱۷	۲۹	آگهی تبلیغاتی آب گرم کن AEG
۱۸	۳۱	طراحی پوستر - بیژن صیفوری
۱۹	۳۱	طراحی پوستر - رضا عابدینی

جدول منابع تصویری		
تصویر	صفحه	مشخصات اثر / نام هنرمند
۲۰	۳۱	طراحی پوستر - مینا موهبتی
۲۱	۳۲	طراحی نشانه، ادوارد، زهرا بیان
۲۲	۳۲	مرغک کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، محمد پولادی
۲۳	۳۲	طراحی نشانه، محمدحسین حلیمی
۲۴	۳۲	نشانه نوشتاری، نشریه گردش، قباد شیوا
۲۵	۳۲	طراحی نشانه، کامران افشار مهاجر
۲۶	۳۲	نشانه نوشتاری، سینما تئاتر بهاران - بیژن صیفوری
۲۷	۳۳	نشانه نوشتاری، مسجد بلال صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، علی خسروی
۲۸	۳۳	نشانه، دانشگاه بوعلی سینا، محمدحسین حلیمی
۵۹	۴۴	عکاس ژول ریشار، دوره قاجار، موزه اورسی پاریس - فرانسه
۶۰	۴۴	عکاس ناصرالدین شاه، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
۶۱	۴۵	عکاس، لوئیچی پشه، آلبوم خانه کاخ موزه گلستان
۶۲	۴۵	عکاس، لوئیچی پشه، موزه متروپولیتن - آمریکا
۶۳	۴۶	عکاس آنتونیوجانوشی، موزه متروپولیتن - آمریکا
۶۴	۴۶	عکاس آنتونیوجانوشی، موزه متروپولیتن - آمریکا
۶۵	۴۶	عکاس: فرانسیس کارل‌هیان، آلبوم خانه کاخ موزه گلستان
۶۶	۴۷	عکاس: هانری دوکولییوف دوبلوک‌ویل - آلبوم خانه کاخ موزه گلستان
۶۷	۴۷	عکاس: ناصرالدین شاه، آلبوم خانه کاخ گلستان
۶۸	۴۸	عکاس خانه Elliott & Fry، مجموعه خصوصی، لندن
۶۹	۴۸	عکاس: آقارضا عکاس‌باشی، آلبوم خانه کاخ گلستان
۷۰	۴۹	عکاس: محمدجعفر قاجار، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
۷۱	۴۹	عکاس: محمدحسن قاجار، تصویر چاپ شده در روزنامه شرف ۱۳۰۶ قمری
۷۲	۵۰	عکاس: ارنست هولتسر، عکس از کتاب: «ایران در یکصد و سیزده سال پیش»

جدول منابع تصویری		
تصویر	صفحه	مشخصات اثر / نام هنرمند
۷۳	۵۰	عکاس: ب - آقایانس، آلبوم خانه کاخ موزه گلستان
۷۴	۵۱	عکاس: علی خان والی، آلبوم علی خان والی، دانشگاه هاروارد آمریکا
۷۵	۵۱	برگی از کتاب «علم عکاسی» نوشته میرزااحمد عکاس باشی، بخش کتاب‌های خطی کتابخانه ملی ایران
۷۶	۵۲	عکاس: میرسیدعلی، آلبوم خانه کاخ موزه گلستان
۷۷	۵۲	عکاس: ناشناس، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
۷۸	۵۳	عکاس: عبدالله میرزا قاجار، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
۷۹	۵۳	عکاس: میرزا ابراهیم خان عکاس باشی، آلبوم خانه کاخ موزه گلستان
۸۰	۵۴	عکاس: ناشناس، عکس از مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
۸۱	۵۴	عکاس: ناشناس، عکس از مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
۸۲	۵۵	عکاس: ناشناس، عکس از مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
۸۳	۵۵	عکاس ناشناس، کارت پستال از مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
۸۴	۵۶	تصویر روی جلد کتاب «صنعت عکاسی» نوشته موسیو پاپاریان دواساز، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
۸۵	۵۷	عکاس ناشناس، مجموعه خصوصی
۸۶	۵۷	عکاس ناشناس، مجموعه خصوصی
۸۷	۵۷	عکاس ناشناس، مجموعه خصوصی
۸۸	۵۸	عکاس: L/penin، شهر Metz فرانسه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران
۸۹	۵۹	عکاس: محمد نوروزی
۹۰	۵۹	عکاس: محمد نوروزی

هنرآموزان محترم، هنرجویان عزیز و اولیای آنان می‌توانند نظر اصلاحی خود را درباره مطالب کتاب‌های درسی از طریق سامانه «نظرسنجی از محتوای کتاب درسی» به نشانی «nazar.roshd.ir» یا نامه به نشانی تهران- صندوق پستی ۴۸۷۴-۱۵۸۷۵ ارسال کنند.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

